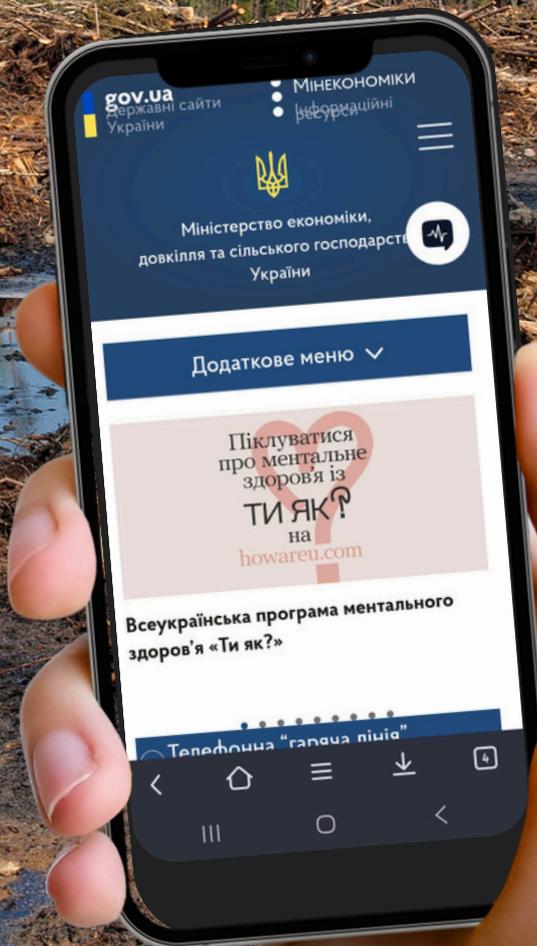

Інституційна спроможність у сфері збереження довкілля: оцінка, виклики, перспективи

Матеріал підготовлено за підтримки Європейського Союзу та Міжнародного фонду «Відродження» в рамках спільної ініціативи «Вступаємо в ЄС разом». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Європейського Союзу чи Міжнародного фонду «Відродження».

Міжнародний фонд «Відродження» – одна з найбільших благодійних фондаций в Україні, що з 1990-го року допомагає розвивати в Україні Відкрите Суспільство на основі цінностей свободи, поваги прав людини і демократії. За час своєї діяльності Фонд підтримав понад 20 тисяч проєктів на суму понад 365 мільйонів доларів США.

Сайт: www.irf.ua

Facebook: [www.fb.com/irf.ukraine](https://www.facebook.com/irf.ukraine)

Європейський Союз – це економічний і політичний союз 27 європейських країн. Він заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема прав осіб, що належать до меншин. ЄС діє на глобальному рівні для сприяння сталому розвитку суспільств, довкілля та економік, щоб кожен міг отримати з цього користь.

Інституційна спроможність у сфері збереження довкілля: оцінка, виклики, перспективи

Аналітична записка

План

Резюме

Вступ

Методологічний підхід

I. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно центральних органів виконавчої влади

1. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, як (не) орган формування та реалізації державної політики у сфері збереження довкілля.
2. Державна екологічна інспекція: (не)ефективність екологічного контролю
3. Державне агентство лісових ресурсів України: (дис)баланс між господарюванням і збереженням лісових екосистем.
4. Державна служба геології та надр України: фрагментарність управління надрами та довкіллевих підходів.
5. Державне агентство водних ресурсів України: застаріла модель управління водними ресурсами.
6. Державне агентство України з управління зоною відчуження: функціонування в умовах обмеженого доступу та нових ризиків для безпеки.
7. Фонд охорони навколишнього природного середовища

II. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно обласних військових адміністрацій

1. Кадрова (фахова та аналітична) спроможність структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики.
2. Функціональна спроможність структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики.
3. Фонди охорони навколишнього природного середовища на місцях та проблеми їхнього функціонування.
4. Висновки та рекомендації щодо посилення інституційної спроможності довкіллевих структурних одиниць ОВА

III. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно органів місцевого самоврядування

1. Організаційна модель структурних одиниць ОМС відповідальних за вирішення довкіллевих питань.
2. Кадрова (фахова та аналітична) спроможність органів місцевого самоврядування у сфері довкілля.
3. Інституційна автономія структурних одиниць ОМС у сфері збереження довкілля.
4. Функціональна наповненість структурних одиниць органів місцевого самоврядування у довкіллевій сфері. Прозорість, доступність інформації ОМС та взаємодія з громадськістю.
5. Спроможність забезпечувати невідворотність покарання за погіршення стану довкілля і порушення природоохоронного законодавства вчасно на місцях.

6. Висновки та рекомендації посилення інституційної спроможності ОМС у довкіллевій сфері.

IV. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно загальної архітектури національної системи охорони довкілля

1. Координація між ЦОБВ, ОВА та ОМС
2. Моделі реформування інституційної системи у сфері збереження довкілля.

Загальний висновок та рекомендації

Додаток № 1. Таблиця характеристики інституційної спроможності у довкіллевій сфері обласних військових (державних) адміністрацій

Додаток № 2. Таблиця характеристики інституційної спроможності у довкіллевій сфері органів місцевого самоврядування (місцеві ради)

Додаток № 3. Таблиця регіональних програм зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та їх відповідності актам планування загальнодержавного значення

Додаток № 4. Таблиця регіональних програм зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» та їх відповідності актам планування загальнодержавного значення

Додаток № 5. Структура Департаменту захисту довкілля та адаптації до зміни клімату виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

Резюме

Цей аналітичний документ присвячений оцінці інституційної спроможності органів державної влади України у сфері збереження довкілля на центральному, обласному та місцевому рівнях у контексті триваючої війни, реформування системи органів виконавчої влади та євроінтеграційних зобов'язань держави.

Дослідження засвідчило, що нинішня модель управління довкіллям залишається досить фрагментованою, кадрово ослабленою та стратегічно неузгодженою. Ліквідація окремого довкілльового міністерства створює ризики втрати самостійності екологічної політики, ослаблення експертного потенціалу та зниження ваги екологічних рішень у процесі державного управління. Створення об'єднаного Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України (надалі – міністерство, Мінекономіки) не сприяло запровадженню принципу наскрізності екологічної політики. Натомість її маргіналізувало і прибрало з порядку денного ключових реформ Уряду України.

Проблеми кадрового дефіциту, дисбалансу фінансування, низької координації між довкілльовими центральними органами виконавчої влади та відсутність цілісної екологічної стратегії формують ризики інституційної неспроможності системи виконувати свої ключові функції.

Спостерігається певна неузгодженість між плануванням діяльності органів виконавчої влади, насамперед Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, відповідального за формування державної екологічної політики, та парламентським супроводом відповідних реформ. Зокрема, взаємодія з профільним комітетом Верховної Ради України з питань екологічної політики та раціонального природокористування (надалі – Екокомітет) могла б бути більш системною та скоординованою.

На обласному та місцевому рівнях обласні військові адміністрації та органи місцевого самоврядування стикаються з нестачею фахівців, обмеженим фінансуванням і слабким зв'язком з центральним рівнем, що ускладнює реалізацію політики збереження довкілля та контролю за природокористуванням.

Аналітичний документ окреслює необхідність структурного перезавантаження системи управління збереженням довкілля. Загальний висновок дослідження підкреслює, що без професійного, підзвітного й фінансово спроможного екологічного врядування Україна не зможе ефективно гарантувати право громадян на безпечне довкілля та виконати міжнародні зобов'язання, зокрема євроінтеграційні.

Вступ

Україна обрала курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію, що закріплено в [Конституції України](#) та [інших стратегічних документах](#) державної політики. Одним із ключових зобов'язань у межах цього курсу є приведення національного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу (*acquis communautaire*), включно з екологічним правом. Водночас впровадження європейського *acquis* вимагає не лише адаптацію законодавчих норм, а й формування дієвої інституційної спроможності держави для реалізації цих норм на практиці.

Однак сучасна система управління збереженням довкілля в Україні характеризується відсутністю візії, стратегії непогіршення стану довкілля при збалансованому підході до врахування інтересів зацікавлених сторін, відсутністю наскрізності екополітики, фрагментованістю, дублюванням функцій, низькою координацією між органами влади

та обмеженою підзвітністю, непрозорим пострадянським контролем за станом довкілля і дотриманням природоохоронного законодавства. Значна частина екологічних функцій розпорощена між центральними органами виконавчої влади, обласними державними (військовими) адміністраціями та органами місцевого самоврядування. Водночас відсутня єдина стратегічна рамка, яка б визначала відповідальність за досягнення екологічних цілей. Відсутність окремого профільного міністерства, брак кваліфікованих кадрів, а також обмежене фінансування теж послаблюють спроможність системи.

Наявну архітектуру екологічного врядування значно послаблює відсутність європейських інститутів юридичної відповідальності, невідворотності і адекватності покарання за погіршення стану довкілля та порушення природоохоронного законодавства.

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією, ще більше загострила структурні проблеми управління довкіллям. Знищення екосистем, зміщення пріоритетів державної політики, фізичне знищення інфраструктури, втрата персоналу на місцях, – усе це створює нові виклики для екологічного врядування. Водночас війна актуалізує потребу у відбудові системи на нових засадах: прозорості, підзвітності, сталості, адаптації до зміни клімату та інтеграції з політикою ЄС в цілому та Європейським зеленим курсом зокрема.

У світлі викладеного вважаємо, що **місією** екологічного врядування в Україні має стати забезпечення рівноваги між інтересами громади, бізнесу та довкілля. Його **мета** полягає у забезпеченні збереження та повоєнного відновлення довкілля для прийдешніх поколінь та сталого розвитку України.

Принципами екологічного врядування мають виступати:

- 1) «відбудувати зеленіше, ніж було» – врахування питань декарбонізації та досягнення кліматичної нейтральності у процесі відбудови, що сприятиме підвищенню якості життя людей у безпечному довкіллі;
- 2) принцип «європейської інтеграції» – адаптація українського законодавства і політики до *acquis* ЄС та ефективне виконання;
- 3) принципи нового європейського Баугаузу: сталість, естетика, спільнотворення для досягнення цілей Європейського зеленого курсу;
- 4) принципи належного врядування – забезпечення прозорості, підзвітності, ефективності, включно з забезпеченням ефективної участі громадськості на всіх етапах повоєнної відбудови й відновлення України;
- 5) прозорість та підзвітність процесу прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля, мають забезпечуватись шляхом справедливого балансу між безпековими міркуваннями та прозорістю процесів і підзвітності влади в умовах воєнного часу. Важливо не допускати послаблення вже наявного горизонтального законодавства, прийнятого на виконання євроінтеграційних вимог, зокрема у сфері оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, а також надавати доступ/ оприлюднювати наявні плани реформування і вдосконалення екологічної політики.

Втілення на практиці мети та місії екологічного врядування, а також забезпечення дотримання його принципів є неможливими без належної інституційної спроможності у цій сфері.

У зв'язку із викладеним, цей аналітичний документ **спрямований на** оцінку поточної інституційної архітектури у сфері збереження довкілля в Україні, виявлення ключових прогалин та бар'єрів, формулювання практичних рекомендацій і сценаріїв для посилення інституційної спроможності з урахуванням європейських підходів до екологічного врядування в цілях втілення на практиці місії, мети та принципів

належного екологічного врядування.

Методологічний підхід

Для оцінки інституційної спроможності ми використали підхід, розроблений програмою [SIGMA](#) (спільна ініціатива Європейського Союзу та Організації економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР). Цей підхід дозволяє комплексно проаналізувати організаційні передумови діяльності установ (наявність спеціалізованих структур, кадровий потенціал, встановлені правила та процедури), практичну реалізацію політик і досягнення конкретних результатів.

Дані збираються з різних джерел: аналіз нормативних документів і звітів, інтерв'ю з представниками влади та громадськості, перегляд прикладів документів і рішень, аналіз статистики, спостереження за практикою роботи органів влади, опитування населення, бізнесу та державних установ. Вся інформація перевіряється і порівнюється між собою, щоб забезпечити об'єктивність висновків.

Результати аналізу оцінюються від відсутності необхідних засад, до високого рівня організаційної спроможності та ефективності впровадження політик. Пропонована система дозволяє ідентифікувати водночас і сильні, і проблемні місця у діяльності органів, що сприяє розробці конкретних рекомендацій щодо їхнього удосконалення.

Методологічна рамка [SIGMA](#) є визнаним у Європі інструментом оцінювання спроможності публічної адміністрації та широко застосовується для порівняльного аналізу і у межах окремих країн, і між державами.

Для дослідження було обрано ключові органи виконавчої влади, наділені повноваженнями у довкіллевій сфері; міські ради міст, що виконують функції обласних центрів було обрано, як такі, що створюють загальнодержавну тенденцію.

I. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно центральних органів виконавчої влади

1. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України, як орган формування та реалізації державної політики у сфері збереження довкілля

Аналіз інституційної спроможності Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України варто розпочати із загальних цілей та амбіцій Уряду. Так, дослідження [Програми діяльності Кабінету Міністрів України](#) показує, що довкіллева політика у ній залишилася фрагментарною та підпорядкованою економічним і галузевим пріоритетам, без визначення її як окремого стратегічного напрямку. Довкілля і клімат не включені до базових чотирьох напрямів реформ – безпека, економіка, гідність і відновлення. Ця програма не містить системних рішень щодо моніторингу деградації земель, відновлення водних екосистем, контролю якості атмосферного повітря, а також інституційного зміцнення довкіллевих органів. Такий підхід загрожує маргіналізацією довкіллевої складової, підриває євроінтеграційні зобов'язання України та суперечить Конституції, яка гарантує право на безпечне довкілля, а також міжнародним стандартам сталого розвитку. Відсутність чітких механізмів, фінансування та участі громадськості створює ризики відтворення старих моделей економіки, що виснажують природні ресурси замість переходу до кліматично нейтрального та сталого розвитку.

У свою чергу, Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України у межах виконання Програми дій Уряду формально реалізує вісім пріоритетних операційних цілей, поєднуючи економічний розвиток, інтеграцію з ЄС та базові аспекти екологічної політики. Проте довкіллева складова у Програмі представлена фрагментарно: основна увага приділяється економічним, індустріальним та аграрним пріоритетам, тоді як системного бачення збереження природи, адаптації до зміни

клімату, збереження біорізноманіття та сталого використання ресурсів практично немає. Завдання у сфері довкілля зведені до загальних декларацій про ощадне використання ресурсів, реформу екоконтролю та запуск ринку сміттєпереробки, без чітких механізмів моніторингу, фінансування та інституційної підтримки. Це особливо важливо, адже структура Уряду та відповідних міністерств формується у відповідності із баченням прем'єра, міністра та їхніх команд, і пріоритети довкілля у такому контексті ризикують залишитися другорядними, що відображено і в Положенні про таке міністерство.

Так, [Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 903 від 21 липня 2025 року](#), визначено правовий статус, основні завдання, повноваження та організаційні засади діяльності Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. Новостворене міністерство є правонаступником функцій трьох окремих міністерств: Міністерства економіки України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України і Міністерства аграрної політики та продовольства України.

Об'єднання таких широких і сутнісно різних напрямів діяльності в межах одного органу виконавчої влади викликає низку системних питань стосовно спроможності міністерства забезпечувати належне управління у сфері охорони довкілля.

A. Загальна організаційна спроможність

У структурі цього міністерства [дж. – архів ЕПЛ], після низки змін, зрештою передбачені окремі підрозділи, відповідальні за ключові напрямки охорони довкілля: Департамент екологічної оцінки, Департамент природоохоронних територій та біорізноманіття, Відділ формування політики та охорони лісових ресурсів, Управління регулювання рибного господарства, меліорації, водних ресурсів та морських екосистем, Управління з питань зміни клімату, Управління охорони навколишнього природного середовища, запобігання та контролю промислового забруднення, Департамент державної політики у сфері санітарних та фітосанітарних заходів і продовольчої безпеки, Управління регулювання земельних відносин, розвитку державних кадастрів та родючості ґрунтів, Управління природних ресурсів та надрокористування, Управління з питань управління відходами.

Водночас екологічний блок розпорошений між численними департаментами, управліннями та відділами. Така фрагментація може ускладнювати координацію, створювати ризики дублювання та знижує стратегічну цілісність екологічної політики.

Крім того, попри створення довкіллєвих структурних підрозділів, у структурі міністерства прослідковується домінування економічних і аграрних функцій, що може призвести до того, що екологічні завдання залишатимуться другорядними.

Особливо проблемним видається охоплення окремих компонентів довкілля. Наприклад, напрямок охорони атмосферного повітря не прослідковується у структурі, як окремий, для нього не передбачено окремої структурної одиниці міністерства. Ймовірно, певні заходи в межах цього блоку здійснюватимуться в частині заходів зменшення промислового забруднення та кліматичної політики, але не в якості самостійної політики. У переважній більшості європейських держав напрямком охорони атмосферного повітря займається окремий структурний підрозділ профільного міністерства. Наприклад, у Міністерстві охорони природи Чехії є Департамент охорони атмосферного повітря, що включає в себе Відділ якості повітря, Відділ джерел спалювання та палива, Відділ технологічних джерел [дж – архів ЕПЛ].

Відсутність в українському міністерстві такої окремої структурної одиниці може безпосередньо негативно впливати на транспозицію та впровадження довкіллєвих директив та регламентів ЄС. Наприклад, це стосується [Директиви 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 року про якість атмосферного](#)

[повітря та чистіше повітря для Європи](#), [Директиви Ради ЄС 1999/30/ЄС від 22 квітня 1999 року щодо граничних значень вмісту діоксиду сірки, діоксиду азоту та оксидів азоту, твердих частинок та свинцю в атмосферному повітрі](#), [Директиви 2000/69/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 листопада 2000 року щодо граничних значень вмісту бензолу та монооксиду вуглецю в атмосферному повітрі](#), [Регламенту \(ЄС\) 2019/1021 Європейського Парламенту та Ради від 20 червня 2019 року про стійкі органічні забруднювачі](#), тощо. Без окремого департаменту та відповідальних осіб питання охорони атмосферного повітря ризикують залишитися поза увагою міністерства.

Частина ключових довіклєвих функцій міністерства виконується через департаменти (наприклад, Департамент природоохоронних територій та біорізноманіття, Департамент екологічної оцінки), а інші як управління чи відділи (наприклад, Відділ формування політики та охорони лісових ресурсів та Управління з питань управління відходами). Це штучне зниження статусу важливих напрямів об'єктивно послаблює їхню вагу в процесі ухвалення рішень та зменшує ресурсне забезпечення.

Інституційна ефективність такої структури залежатиме від політичної ваги екологічного блоку всередині міністерства, рівня координації між підрозділами та готовності уряду розглядати збереження довкілля як рівнозначний пріоритет поряд з економічним і аграрним розвитком, що викликає серйозні сумніви.

Б. Перевантаження міністерства несумісними функціями

Міністерству передано функції з формування та реалізації державної політики одночасно у сферах економічного розвитку, макроекономічного прогнозування; регуляторної політики та підприємництва; сільського господарства, рибного господарства; збереження довкілля, охорони і раціонального використання природних ресурсів; технічного регулювання, зовнішньої торгівлі, інвестицій; державної політики у сфері клімату, водних ресурсів, лісів, надр тощо.

Об'єднання під "одним дахом" таких різних галузей, як макроекономіка, праця, інвестиції, зовнішня торгівля, публічні закупівлі, геологія і збереження довкілля видається неефективним та деструктивним з точки зору державного управління.

Професійна культура екологічної політики вимагає спеціалізованих підходів, які складно забезпечити в межах мегаміністерства. Екологічна сфера оперує власними науковими методами, нормативними стандартами та міжнародними зобов'язаннями, що часто мають конфлікт інтересів або принаймні відрізняються від інтересів економічної та аграрної політики. Існує ризик того, що у міністерстві виникатиме конкуренція пріоритетів, де економічне зростання та підтримка аграрного сектору матимуть політично більш відчутний ефект і тому переважатимуть над довгостроковими, але менш "видимими" завданнями захисту довкілля. У результаті екологічна політика ризикує перетворитися на допоміжний інструмент для економічних цілей, втрачаючи свою самостійність, стратегічну цілісність і здатність до впровадження незалежних обґрунтованих рішень.

У контексті функціонування триєдиного міністерства особливої актуальності набуває потреба в забезпеченні такого рівня лідерства, за якого на рівні керівництва міністерства буде гарантовано належне представництво та пріоритетність довіклєвих інтересів. Що особливо актуально в умовах конфліктів між різними напрямками державної політики.

Крім того, [Положення](#) про дане міністерство не визначає ані достатніх механізмів, ані належних організаційних інструментів для забезпечення міжсекторального балансу, інтеграції екологічних міркувань у прийняття рішень у сфері економіки чи агрополітики.

За таких умов, існують ризики підриву екологічної вертикалі управління і формування

підходів до захисту довкілля як до «периферійної функції», що легко ігнорується.

В. Кадри

Загальна штатна чисельність міністерства затверджена на рівні 1 249 осіб [дж. - архів ЕПЛ]. Водночас гранична чисельність працівників Мінекономіки, затверджена [постановою Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 року №85 "Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів" \(зі змінами\)](#) становить 1399 одиниць. Це означає, що близько 11% потенційно існуючих вакансій «не використано».

Штатний розклад Мінекономіки, довкілля та сільського господарства України

1249

Загальна затверджена штатна чисельність міністерства, осіб

Гранична чисельність працівників Мінекономіки, затверджена постановою КМУ*

1399

798

Станом на жовтень 2025 р. у Мінекономіки вакантними було посад

Стільки посад на реалізацію довкіллевих повноважень були вакантними

81

64 %

Стільки приблизно від загальної штатної чисельності Мінекономіки становили вакантні посади.

Стільки вакантних посад – довкіллеві.

10 %

* Постанова від 5 квітня 2014 року №85 "Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів" (зі змінами)

Схема № 1. Штатний розпис Мінекономіки

Крім того, станом на 08.10.2025 у Мінекономіки вакантними було 798 посад, з яких 81 посада передбачала реалізацію довкіллевих повноважень [дж. - архів ЕПЛ]. Отож, близько 64 % від загальної штатної чисельності Мінекономіки становили вакантні посади. Із цих вакантних посад, приблизно 10% – довкіллеві.

Наведені дані свідчать про критичний дефіцит кадрової спроможності Мінекономіки, що ставить під сумнів його здатність ефективно виконувати навіть базові функції, не кажучи вже про нові повноваження у сфері охорони довкілля, які раніше належали

окремому довікільєвому міністерству.

Схема № 2. Штатна чисельність довікільєвих підрозділів Мінекономіки

Отож, загальна кількість штатних одиниць, передбачена для довікільєвої складової міністерства становить 167. При цьому, майже 50 % із цих посад вакантні станом на 8.10.2025 року.

Такий розподіл кадрів видається необґрунтованим. Так, відкритим є питання, чому штатна чисельність Департаменту державної політики у сфері санітарних та

фітосанітарних заходів і продовольчої безпеки у дев'ять разів перевищує чисельність відділу, відповідального за лісову сферу, та у п'ять разів – показник Управління природних ресурсів та надрокористування. Такий дисбаланс особливо суперечливий на тлі активізації [міжнародних домовленостей України у сфері критичної сировини](#), зокрема [укладення Угоди зі США про стратегічне партнерство у галузі корисних копалин](#), що потребує посилення інституційної спроможності держави у сфері надрокористування, екологічної безпеки та контролю за використанням природних ресурсів. За нинішньої кадрової конфігурації, видається, що Мінекономіки залишається неготовим забезпечити належний рівень управління та прозорості у реалізації таких міжнародних ініціатив.

Дефіцит прослідковується не лише у згаданих сферах. Так, процедури видачі висновків з ОВД та інтегрованих довкіллевих дозволів, промисловий контроль і стратегічна екологічна оцінка є надзвичайно складними та потребують значної кількості спеціалістів. Міністерство видає в середньому [350–400 висновків з ОВД](#) на рік, тоді як обласні державні адміністрації – [до 600](#). Для якісного впровадження [Закону України «Про оцінку впливу на довкілля»](#) та [Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку»](#) департамент мав би налічувати щонайменше [30 фахівців](#), тоді як штатна чисельність – лише 17 осіб. Відповідно, реалізація [Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення»](#) для 3 000 установок потребує близько [70 фахівців](#), а передбачено лише 3.

Перевантаженість Департаменту екологічної оцінки, як чинник поверхневого аналізу та помилкових висновків

Процедура ОВД вимагає значних ресурсів, адже деякі звіти з ОВД налічують близько 3000 сторінок, і значний обсяг дуже детальної інформації, наукових досліджень, розрахунків, які треба проаналізувати та скласти Висновок з оцінки впливу на довкілля, що також може складатися з двадцяти і більше сторінок. Таке навантаження зумовлює поверхневий аналіз звіту з ОВД та інших документів. Наприклад, у справі щодо спорудження тридцяти ВЕС на полонині Руна працівники Департаменту екологічної оцінки профільного міністерства не помітили, що у звіті з ОВД в формулі визначення показників щорічної загибелі птахів від ВЕС застосовані невірні параметри планованої діяльності, подано висоту ВЕС – 210 м., проте планована діяльність по розміщенню ВЕС на полонині Руна передбачає розміщення ВЕС висотою до 100 м. Таким чином, розробники звіту з ОВД вибрали невірні показники планованої діяльності, тому їхні розрахунки загибелі птахів є також невірними. Департамент також не помітив помилку і зробив необгрунтований висновок про допустимість впливу планованої діяльності на довкілля і птахів зокрема.

Аналіз штатного розпису Департаменту природоохоронних територій та біорізноманіття засвідчує, що 21 фахівець має управляти всією політикою у сфері збереження біорізноманіття та природно-заповідного фонду на території України.

Схема №3. Управління природоохоронними територіями та біорізноманіттям

Для порівняння, у Чехії, територія якої в 8 разів менша, на центральному рівні працює 90 фахівців у 4 департаментах, а загальна кількість спеціалістів, що займаються біорізноманіттям, сягає 840–1 000 осіб. В Україні ж на центральному рівні 21 фахівець та близько 120 у регіонах, тобто приблизно у 7 разів менше фахівців на площу, що у 8 разів більша.

Такий кадровий стан демонструє, що у нинішньому форматі об'єднаного міністерства неможливо ефективно формувати та реалізовувати екологічну політику якісно. Цей

стан підкреслює критичну потребу у відновленні окремого Міністерства захисту довкілля та у створенні ефективної інституційної архітектури екологічного врядування на центральному рівні.

Крім того, аналіз штатного розпису Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України [дж. - архів ЕПЛ] засвідчує виражену непропорційність у рівні посадових окладів між екологічними підрозділами та іншими структурними одиницями міністерства.

Посадові оклади керівників і спеціалістів екологічного напрямку (зокрема відділів, що відповідають за охорону довкілля, моніторинг, надрокористування, кліматичну політику чи біорізноманіття) у більшості випадків становлять 29–49 тис. грн [дж. - архів ЕПЛ]. Натомість у підрозділах економічного, фінансового, цифрового чи промислового спрямування: від 60 до 70 тис. грн [дж. - архів ЕПЛ] для керівних посад, при цьому середній рівень оплати праці провідних спеціалістів у таких департаментах перевищує екологічний сектор майже на 30–40%.

Це створює системну диспропорцію у мотивації та статусі екологічних підрозділів, які залишаються менш конкурентними з точки зору кадрового залучення, незважаючи на стратегічну важливість екологічної політики в умовах воєнних викликів і євроінтеграційних зобов'язань України.

За нинішнього рівня оплати праці міністерство об'єктивно не може залучити та втримати висококваліфікованих фахівців у сфері довкілля, що ставить під сумнів ефективність реалізації екологічних функцій.

У ситуації, коли половина екологічних посад залишається незаповненою, а оклади фахівців суттєво нижчі, ніж у суміжних сферах, міністерство фактично втрачає кадрову мотивацію та експертний потенціал для виконання покладених на нього завдань. Такий стан речей ставить під сумнів спроможність України виконувати свої міжнародні екологічні зобов'язання, зокрема в частині управління природними ресурсами та критичною сировиною у межах партнерства зі США, а також ризикує призвести до формалізації екологічної політики без її реального змісту та впливу.

Г. Фінансова спроможність у сфері збереження довкілля

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України повідомляє, що фінансування екологічної політики в 2025 році здійснювалося «в межах видатків, передбачених державним органам, які змінюють найменування або ліквідуються» [дж. - архів ЕПЛ]. Це означає, що бюджетні асигнування, які раніше були закріплені за окремим довкіллевим міністерством (Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України), формально були передані новоствореному міністерству. Водночас виникають питання щодо структури фінансування екологічних функцій у нових організаційно-управлінських умовах; реалізації бюджетних програм, через які здійснюється реалізація державної екологічної політики; які саме структурні підрозділи міністерства є головними розпорядниками коштів за довкіллевими напрямками. Брак інформації про цільове фінансування для нових (чи реорганізованих) функцій може створювати загрозу «розпорошення коштів», втрати контролю за їх використанням і зниження якості реалізації екологічної політики.

У свою чергу, [Державний бюджет України на 2026 рік](#) передбачає загальні видатки на Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства видатки загальною сумою у 50 725 281,1 тис. грн. З цієї суми для апарату Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України передбачено 40 702 015,5 тис. грн. (≈ 80,24 % від загальної суми видатків на міністерство).

Схема №4. Розмір видатків на Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України

Бюджет міністерства демонструє явне домінування економічних та аграрних напрямів над природоохоронними: за умов, коли переважна частина видатків зосереджена в апараті міністерства, а підтримка сільгосптоваровиробників у понад вісім разів перевищує фінансування збереження природно-заповідного фонду, екологічна складова фактично маргіналізується. Така модель створює загрозу подальшого ослаблення інституційної спроможності держави у сфері збереження довкілля та суперечить задекларованим зобов'язанням щодо пріоритетності екологічної політики і

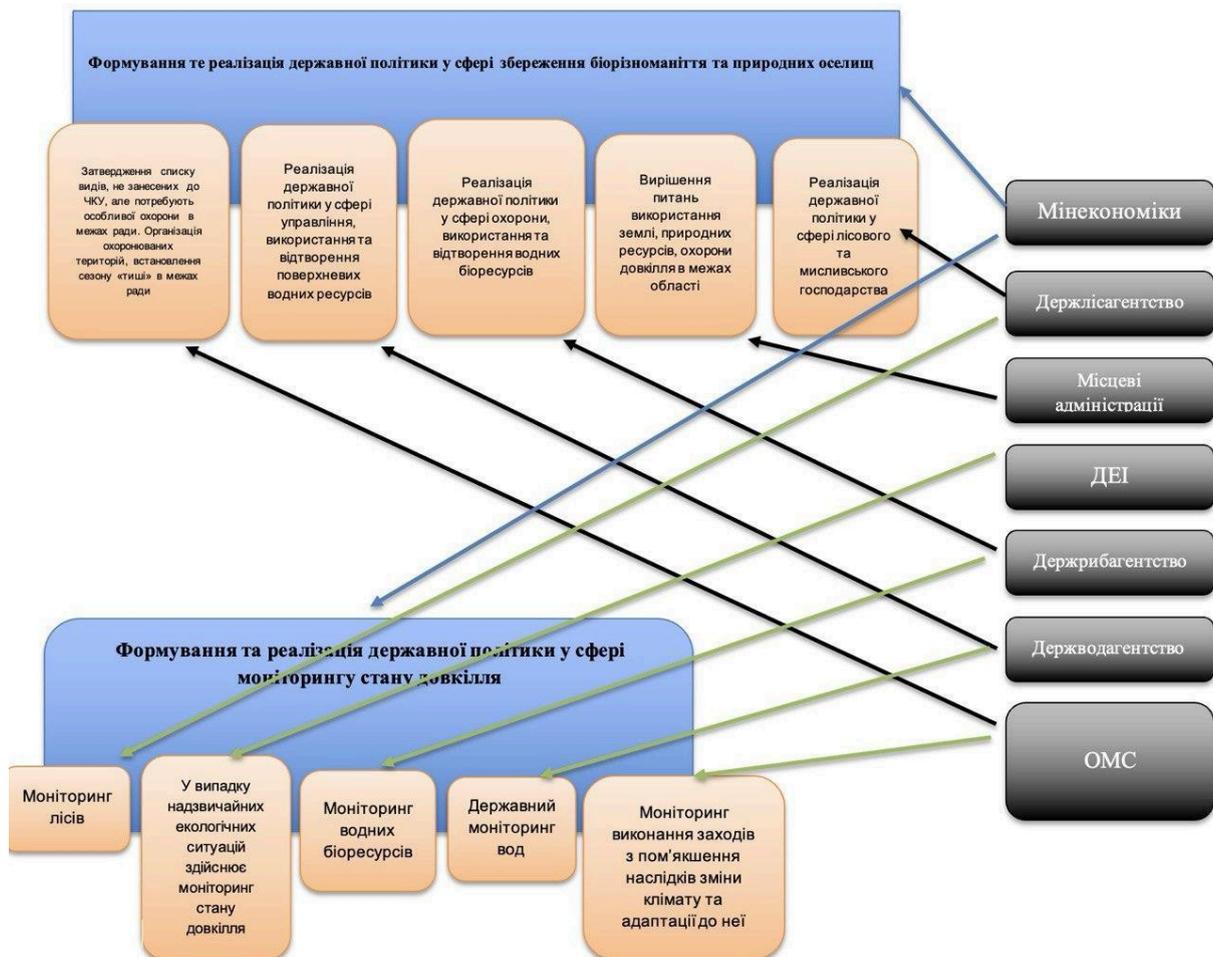
збереження природної спадщини.

Окремим питанням є залучення та використання міністерством міжнародної технічної допомоги та матеріально технічної допомоги. Так, офіційний сайт міністерства містить низку публікацій присвячених цьому питанню, але такі публікації або містять застарілу інформацію (датуються [2012](#), [2017](#) роками), або є [точковими](#) та не охоплюють весь спектр такої допомоги, в тому числі в частині, що стосується довкілля. Що свідчить про нагальну потребу у створенні реєстру всіх проєктів матеріальної технічної допомоги міністерству з розділами про основні завдання, описові звіти, фінансові звіти.

Д. Координовані ЦОВВ

Міністерство координує низку ЦОВВ, серед яких і природоохоронні. Наприклад, відповідно до чинного станом на серпень 2025 року законодавства, мова йде, зокрема про Державну екологічну інспекцію, Державне агентство водних ресурсів України, Державну службу геології та надр України, Державне агентство лісових ресурсів України. Але ці органи, і після створення триєдиного міністерства залишаються з тими ж проблемами, які були за часів функціонування профільного довікільного міністерства: дублювання повноважень у різних сферах, наприклад у сфері збереження біорізноманіття (Схема №5) та державного екологічного контролю (Таблиця №1), нестача автономії, корупційні ризики. Діюче міністерство не надає чіткого бачення, як вирішити ці проблеми.

Схема №5. Розподіл функцій між органами влади щодо державної політики у сфері збереження біорізноманіття, моніторингу стану довкілля

Наявна ситуація свідчить про низку системних проблем, які обґрунтовують необхідність створення окремого Агентства зі збереження біорізноманіття. На сьогодні функції охорони видів та природно-заповідних територій розпоршені між різними органами влади, що призводить до дублювання повноважень, "сірих зон", безвідповідальності, неузгодженості дій та низької ефективності заходів. Відсутність такого органу унеможлиблює оперативний моніторинг стану біорізноманіття, системну оцінку екологічних ризиків і своєчасне реагування на порушення. Крім того, обмежена кадрова та технічна спроможність уповноважених органів, нестача спеціалістів із екології та біорізноманіття, слабка взаємодія з громадськістю і науковими установами значно знижують здатність держави реалізовувати комплексні програми збереження видів і природних комплексів. Ці фактори зумовлюють потребу у створенні централізованого агентства з чіткою структурою та присутністю на рівні областей, що дозволить ефективно координувати зусилля на всіх рівнях управління.

Таблиця №1. Щодо повноважень деяких центральних органів виконавчої влади у сфері природоохоронного нагляду (контролю), котрі дублюються з єдиним ЦОВВ, що реалізує державну політику зі здійснення державного екологічного контролю

Назва ЦОВВ	Функція, що дублюється
Державна служба геології та надр України	здійснення державного контролю раціонального використання та охорони надр та підземних вод
Державне агентство лісових ресурсів України	здійснення державного контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів; здійснення державного контролю у галузі мисливського господарства та полювання
Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру	здійснення державного контролю за використанням та охороною земель
Державна служба морського і внутрішнього водного транспорту та судноплавства України	здійснення державного нагляду за виконанням на українських судах і в судноплавних компаніях незалежно від форми власності вимог законодавства та міжнародних договорів України, а також за відповідністю іноземних суден незалежно від прапора, що заходять у морські порти України, вимогам щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища із суден, що встановлені міжнародними договорами України

Узагальнюючи наведене, відсутність з боку Міністерства чіткого стратегічного бачення щодо координації, підзвітності та реформування цих органів з урахуванням пріоритету збереження довкілля фактично консервує застарілу модель управління, не створюючи передумов для системних змін і реального посилення захисту довкілля.

Е. Невизначеність пріоритетів у сфері збереження довкілля

У тексті [Положення](#) питання збереження довкілля подані нарівні з іншими напрямками, без будь-якого акценту на їхній пріоритетності або специфічності. Зокрема, не згадується екосистемний підхід, наскрізність екологічної політики для всіх галузей економіки, принципи збалансованого розвитку; відсутні посилання на екологічні ризики, спричинені збройною агресією РФ; не визначено стратегічних документів, які мають бути розроблені в сфері довкілля. Крім того, варто зазначити відсутність принципів “відбудувати зеленіше, ніж було”, європейської інтеграції, нового європейського Баугаузу, належного врядування, прозорості та підзвітності.

Враховуючи міжнародні [зобов'язання України](#) (понад 20 міжнародних екологічних угод), такий підхід є недостатнім і таким, що не забезпечує інтеграції довкіллевих питань у політику держави. Натомість у європейських державах, зокрема у Чеській Республіці, Швеції та Польщі, питання збереження природи є пріоритетними.

Огляд інституційної спроможності Міністерства довкілля Чеської Республіки [дж - архів ЕПЛ]

I. Загальна характеристика Міністерства довкілля Чеської Республіки

Міністерство довкілля Чеської Республіки є центральним органом державної влади, що відповідає за формування та реалізацію екологічної політики країни.

Станом на 1 липня 2025 року, загальна кількість співробітників становила 725 осіб, що включає як службовців центрального апарату, так і підпорядкованих структур. Водночас самостійні підрозділи не підпорядковуються безпосередньо Міністерству довкілля Чеської Республіки щодо кадрової політики та функціонують як окремі зобов'язані суб'єкти у сфері доступу до інформації.

II. Організаційна структура та кадрова система

Міністерство довкілля Чеської Республіки має чітко структуровану організаційну модель. Така модель передбачає розподіл повноважень між департаментами, відділами та секціями, що забезпечує ефективне управління функціональними напрямками.

Внутрішні процеси кадрового управління та систематизації функцій належать до компетенції спеціалізованих підрозділів Міністерства довкілля Чеської Республіки, зокрема:

1. Відділу персоналу, який займається розробкою, оновленням і координацією систематизації посад.
2. Відділу організаційної структури, який формує внутрішні регламенти, положення та веде інституційний реєстр.
3. Окремі спеціалісти також відповідають за облік праці, планування витрат на оплату праці, забезпечення відповіді на запити згідно із законодавством про вільний доступ до інформації.

III. Функціональна спроможність

Міністерство має належну функціональну спроможність завдяки таким елементам:

1. Розвинена система внутрішнього управління персоналом, включно з організаційною систематизацією, веденням інформаційних систем (ISoSS, OKbase), і контролем витрат на оплату праці.
2. Наявність інституційних механізмів реагування на кризові ситуації, у тому числі координації доступу до секретної інформації.
3. Методична підтримка та контроль за виконанням державних програм у сфері екологічного управління, що свідчить про стратегічну спроможність.
4. Інтеграція інституційних знань через цифрову інфраструктуру (веб-портал), де публікуються нормативні та організаційні зміни.

IV. Внутрішні регламенти і підзвітність

Важливою особливістю функціонування Міністерства є високий рівень формалізації управлінських процесів, що проявляється в такому:

1. Опис кожної посадової функції є деталізованим і охоплює адміністративні, аналітичні, планувальні, юридичні та комунікаційні обов'язки.
2. Внутрішні документи затверджуються у формі службових характеристик, що проходять процедуру погодження між різними рівнями керівництва.
3. Існує прозорий механізм взаємодії з громадськістю та засобами масової інформації (через відповіді на запити щодо структури та зарплат), що підвищує відкритість і підзвітність інституції.

V. Висновки

Міністерство довкілля Чеської Республіки має високий рівень інституційної спроможності для реалізації екологічної політики. Це підтверджується: достатнім кадровим забезпеченням; наявністю внутрішніх процедур систематизації, планування і звітності; чітким поділом компетенцій і високим рівнем адміністративної культури; інституційною гнучкістю та здатністю адаптуватися до змін.

Такий рівень організації може служити прикладом для України в контексті реформування системи управління довкіллям і побудови ефективної екологічної адміністрації.

Попри те, що Чехія в майже 8 разів менша за Україну, вона утримує:

1. 725 працівників у Міністерстві довкілля (станом на 1.07.2025) лише на рівні центрального апарату, без врахування підпорядкованих установ.
2. Налагоджену систему кадрового управління, інформаційні системи (ISoSS, OKbase), стандартизовані службові інструкції, організаційні процедури.
3. Розгалужену адміністративну структуру, в якій обов'язки чітко розмежовані, включаючи правову, бюджетну, кадрову, інформаційну і кризову сфери;
4. Регулярну аналітику, методичне супроводження, внутрішній контроль та публічну підзвітність.

Інституційна спроможність довкілєвих органів влади в Швеції через призму екологічного контролю (короткий огляд) [дж - архів ЕПЛ]

Інституційна модель управління та контролю у довкілєвій сфері Швеції базується на децентралізованій системі екологічного нагляду за наявності сильного національного методичного та координаційного центру. Ключову роль у забезпеченні цілісності системи відіграє Шведське агентство з охорони довкілля (Swedish Environmental Protection Agency, SwEPA) .

Безпосередній екологічний контроль здійснюють приблизно 245 місцевих незалежних інспекторатів та 21 регіональна адміністративна рада. До їхніх повноважень належить контроль у широкому спектрі сфер: охорона вод, природи, промислові установки, фактори впливу на здоров'я довкілля. Перевагою такої моделі є глибоке знання місцевих умов та безпосередня взаємодія з операторами і громадами; водночас викликом залишаються відмінності у пріоритетах та обмежена спеціалізація інспекторів, які переважно є універсалістами.

Екологічний контроль здійснюється на основі оцінки ризиків. Інспекційна практика включає системні перевірки (з акцентом на самоконтроль і дотримання умов дозволів) та детальні виїзні інспекції. За незначні порушення застосовуються адміністративні штрафи, а у випадках підозри правопорушень за розділом 29 Екологічного кодексу Швеції матеріали передаються до поліції.

Для забезпечення єдності правозастосування SwEPA розробляє багаторічні національні стратегії інспекційної діяльності, надає письмові керівництва (понад 40 тематичних вебресурсів), експертну підтримку та методологію перевірок. Регіональні адміністрації оцінюють роботу місцевих інспекторатів, а SwEPA здійснює оцінювання регіонального й місцевого рівнів та щорічно звітує уряду.

Практика Швеції демонструє, що висока інституційна спроможність у довкіллевій сфері досягається через поєднання децентралізованого виконання, ризик-орієнтованого нагляду та системного національного методичного керівництва.

Інституційна модель забезпечення функціонування мережі Natura 2000 у Польщі

У Польщі функціонування мережі Natura 2000 забезпечується багаторівневою інституційною моделлю з чітким розмежуванням політичних, адміністративних, наукових та регіональних функцій. Формування державної політики у сфері збереження природи здійснює Міністерство клімату і навколишнього середовища Польщі, зокрема через Департамент охорони природи, який відповідає за розробку політики, нормативний контроль та нагляд за підпорядкованими структурами.

Операційне управління та координацію Natura 2000 на центральному рівні здійснює Генеральна дирекція охорони довкілля. В її структурі Департамент управління природними ресурсами відповідає за координацію Natura 2000, ведення баз даних, звітування до Європейської Комісії, методичне забезпечення моніторингу видів дикої флори та фауни і природних оселищ, а також питання видової охорони та інвазійних видів.

Наукову підтримку системи збереження довкілля забезпечує Інститут охорони природи Польської академії наук, який здійснює дослідження стану біорізноманіття та розробляє наукові основи для управління територіями.

На регіональному рівні діють воєводські дирекції охорони довкілля, які розробляють плани управління територіями Natura 2000 та забезпечують реалізацію природоохоронних заходів. Така модель поєднує централізовану координацію з децентралізованим впровадженням.

Є. Кадрова спроможність як ключ до ефективної екополітики: уроки Чехії для України

За аналогією із Чехією, в Україні мало б працювати щонайменше 5 000–6 000 фахівців лише у центральному апараті міністерства (міністерство має бути профільним) та його структур, аби досягти співмірного охоплення території, різноманіття проблем і запитів. Ці розрахунки базуються на прямій пропорції за чисельністю населення (Чехія та Україна) із коригуванням на складність, розмір і різноманіття екологічних проблем в Україні.

Натомість в Україні спостерігається брак персоналу, часто нестача структурної цілісності, розмитість повноважень, слабка координація між департаментами, відсутність актуальних систематизованих інструкцій на багатьох рівнях.

Україна, маючи набагато більшу площу та екологічну різноманітність, потребує глибшого інституційного посилення, зокрема за прикладом чітко організованої системи чеського Міністерства довкілля.

Ж. Порівняння із ліквідованим Міндовкіллям: кадри

Порівняння кадрової спроможності колишнього Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України ([241 штатна одиниця](#)) і новоствореного Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України (1249 штатних одиниць)

демонструє різке зростання загальної чисельності. Дійсно рівень кадрового забезпечення, що існував у Міндовкілля вочевидь був недостатнім для виконання широкого мандату міністерства, який охоплював збереження біорізноманіття, зміну клімату, управління відходами та інші довіклєві напрямки та виконання міжнародних зобов'язань у довіклєвій сфері.

Формально більший штат нового міністерства створює потенціал для більш комплексного покриття напрямів політики, у тому числі довіклєвої. Однак збільшення штату не є автоматичною гарантією посилення саме довіклєвої складової, ключовим є те, як саме розподілені ці ресурси.

Нова структура охоплює три масштабні сфери: економічну, аграрну та довіклєву, при цьому пріоритети кадрового забезпечення, за попереднім аналізом, схиляються до економічних та аграрних блоків. Навіть за значно більшої загальної чисельності, довіклєвий блок отримав менше людських ресурсів, ніж було забезпечено за часів існування Міндовкілля: 167 тепер і 241 за часів Міндовкілля.

Колишнє Міндовкілля, навіть маючи менший штат, було профільним міністерством, орієнтованим на виконання політики збереження довіклля, що забезпечувало вищі показники концентрації експертизи та швидкість реагування на екологічні виклики. У новому форматі ця концентрація розмивається: фахівці зі збереження довіклля інтегровані в багатопрофільне міністерство, де довіклєві питання є другорядними на тлі економічних завдань.

Там, де раніше концентрувалися спеціалізовані знання та досвід, тепер переважає фрагментарність, а екологічний порядок денний поступається місцем економічним та аграрним пріоритетам.

3. Порівняння із ліквідованим Міндовкілля: функції

Міністерство захисту довіклля та природних ресурсів України мало понад [170 функцій](#), що значно більше, ніж багато інших міністерств ([наприклад, Мін'юст або МЗС – близько 110 кожне](#)). Водночас функції Міндовкілля відрізнялися і за своєю природою (стратегічні та операційні), і за рівнем складності. Міністерство одночасно формувало і реалізовувало політику у сфері охорони довіклля, що суперечило базовим принципам публічного управління та ускладнювало контроль і ефективність.

Нове Міністерство економіки, довіклля та сільського господарства України отримало понад [570 функцій](#), які охоплюють надзвичайно широкий спектр сфер: від економічного розвитку, інвестицій і зовнішньої торгівлі до аграрної політики, рибного господарства, лісів, надр та охорони довіклля. Такий “мегаміністерський” формат об'єднує напрями, що мають різні цілі, методи, регуляторну логіку, конфлікт інтересів. Концентрація у межах одного органу настільки великої кількості функцій та сфер призводить до конкуренції пріоритетів, де економічне зростання та підтримка аграрного сектору будуть політично більш вагомими та “видимими”, ніж довгострокові завдання екологічного захисту. У результаті екологічна політика зводиться до допоміжної в обслуговуванні економічних інтересів, втрачаючи автономність і науково обґрунтовану стратегічну спрямованість.

Більше того, за даними Екосистеми, Міндовкілля було відповідальним за ведення близько 18 різного роду довіклєвих реєстрів. Після ліквідації Міндовкілля за їхнє адміністрування відповідальним є Мінекономіки. Дані реєстрів є необхідними для формування політики у сфері довіклля, планування та моніторингу, а також для прозорості взаємодії з громадськістю та бізнесом. Без належного аналізу та інтеграції цієї інформації існує ризик дублювання завдань і зниження ефективності використання отриманих даних для ухвалення рішень і виконання зобов'язань за національним та європейським законодавством.

Попри те, що Мінекономіки продовжує вести зазначені реєстри, існують суттєві ризики щодо їхнього функціонування та доступності. Зокрема, частина реєстрів є частково недоступною для громадськості. Також відсутність чіткої системи оцінки якості даних і їхнього узгодження між реєстрами ускладнює аналітичну роботу як органів державної влади, так і незалежних суб'єктів, зокрема громадських організацій. У цьому контексті розпорошеність адміністрування реєстрів може призводити до неповної картини стану довкілля і створює ризики для обґрунтованого формування політики, моніторингу та контролю, у тому числі у сфері звітності та виконання міжнародних зобов'язань.

Окрім того, підхід, відповідно до якого в Україні створено таке об'єднане міністерство, не узгоджується із практикою країн Європейського Союзу. [Станом на 2026 рік](#), дванадцять із двадцяти семи країн Європейського Союзу мають окремі міністерства, відповідальні за охорону довкілля. Це Болгарія, Естонія, Італія, Литва, Німеччина, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Чехія та Швеція.

В Естонії, Польщі та Швеції до повноважень цих міністерств також належать питання клімату, енергетики або підприємництва, однак екологічна політика при цьому залишається самостійною, пріоритетною і не втрачає ваги. У цих державах поєднання довкілля з енергетикою чи іншими галузями здійснене переважно в межах кліматичної політики. При цьому екологічні повноваження не тільки не скорочуються, а навпаки інтегруються в інші сфери з метою їх екологізації.

Ще п'ятнадцять країн мають міністерства, де довкілля поєднане з іншими напрямками: сталим розвитком, зміною клімату, енергетикою, просторовим плануванням, транспортом або навіть сільським господарством. Водночас аналіз функцій і політичних програм цих органів свідчить, що екологічна складова залишається наскрізною та пріоритетною. Йдеться, зокрема, про Австрію, Бельгію, Данію, Ірландію, Іспанію, Кіпр, Латвію, Люксембург, Мальту, Нідерланди, Португалію, Францію, Хорватію та Грецію. Єдиною країною Європейського Союзу, де довкілля поєднане із сільським господарством із чітким пріоритетом на користь сільського господарства, є Угорщина.

В Україні ж запроваджені інституційні зміни не лише не усунули ключові проблеми, що існували в Міндовкіллі (надмірна кількість функцій, розмитість ролей, поєднання функцій формування і реалізації політики, впровадження політики з господарськими функціями, наданням сервісів, а й додали нових ризиків. Серед них значне зростання масштабів управлінського навантаження (від близько 170 до понад 570 функцій), зростання бюрократичної складності та втрата спеціалізованої екологічної експертизи, тої бази знань і напрацювань, яку мало Міндовкілля. У новій структурі екологічні питання ще більше розчиняються серед економічних і аграрних завдань.

Підсумок стосовно актуальної інституційної спроможності Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України у сфері збереження довкілля

Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України станом на березень 2026 року не є інституційно спроможним ефективно виконувати функції у сфері збереження довкілля. Структура апарату потребує змін, кадровий і фінансовий ресурс невідповідний масштабам викликів, а модель "мегаміністерства" створює реальні ризики маргіналізації екологічної політики. Брак спеціалізованої структури, відсутність чітких процедур координації та підзвітності, нечіткість бюджетного механізму, недостатній рівень деталізації екологічних функцій призводять до інституційної неспроможності міністерства виконувати покладені на нього повноваження у сфері збереження довкілля.

Рекомендації

Варіант А. За умови збереження існування об'єданого міністерства

1. Доцільно забезпечити безперебійну комунікацію між його структурними одиницями, що виконують функції з питань екологічної оцінки, клімату, промислового забруднення, біорізноманіття, вод, надр, атмосферного повітря, лісів і відходів.
2. Необхідно розробити внутрішній регламент погодження рішень міністерства, який зобов'язуватиме оцінювати вплив на довкілля усіх економічних, інвестиційних та аграрних ініціатив.
3. Терміново заповнити вакантні посади екологічного напрямку. Особливо у сферах: моніторинг довкілля, промислове забруднення, управління надрами, оцінка впливу на довкілля, біорізноманіття, Паралельно слід провести незалежний аудит кадрової структури для визначення реальної потреби у фахівцях за напрямками.
4. Необхідно забезпечити належне та стабільне фінансування природоохоронних заходів на державному рівні, зокрема в межах бюджету відповідного міністерства. Це включає виділення достатніх ресурсів для реалізації стратегічних програм зі збереження довкілля, моніторингу стану природних ресурсів, відновлення та збереження екосистем, а також підтримки інноваційних екологічних ініціатив.
5. Уніфікувати рівень оплати праці. Встановити паритетні посадові оклади між екологічними та економічними підрозділами для збереження кадрової мотивації.
6. Оновити Положення про міністерство з урахуванням екосистемного підходу. У документі мають бути закріплені принципи наскрізності екологічної політики, адаптації до зміни клімату, інтеграції природоохоронних аспектів у всі сфери державного управління.
7. Запровадити практику регулярного опублікування звітів про кадровий, фінансовий та політичний стан екологічного блоку; забезпечити публічні обговорення таких звітів.
8. Створити централізований реєстр усіх проєктів матеріальної та технічної допомоги, спрямованих на підтримку міністерства, із структурованими розділами для: основних завдань і цілей кожного проєкту; описових звітів про виконання робіт та результатів; фінансових звітів і використання коштів. Реєстр має забезпечити прозорість, уникнення дублювання завдань між проєктами та ефективне планування ресурсів міністерства.
9. Створити окреме Агентство зі збереження біорізноманіття України із можливістю реалізації частини його функцій на рівні областей відповідними структурними одиницями ОВА.
10. Удосконалити взаємодію з підзвітними ЦОБВ, а також із ОВА та ОМС.

Варіант Б. Відновлення окремого довкілльового міністерства – рекомендований варіант

1. Відновити окреме Міністерство захисту довкілля України. Враховуючи несумісність екологічних функцій із макроекономічними та аграрними, належним рішенням є виокремлення формування екологічної політики у самостійне міністерство.
2. Посилити кадровий склад: забезпечити достатню кількість фахівців міністерства, щоб покрити всі ключові напрямки збереження довкілля.
3. Встановити пріоритетність фінансування природоохоронних заходів: збільшити бюджет на збереження довкілля в частині загальних видатків міністерства; окремо закріпити видатки на природно-заповідний фонд, управління відходами та промисловий контроль; створити прозору систему розподілу та моніторингу використання коштів.
4. Розробити посадові інструкції працівників міністерства з урахуванням принципу вузької спеціалізації, передбачивши недопущення включення до функціональних обов'язків завдань, що потребують одночасно глибоких знань із

кардинально різних сфер, з метою забезпечення професійної якості, ефективності прийняття рішень та інституційної спроможності органу.

5. Централізувати адміністрування довкіллявих реєстрів та інформаційних систем, забезпечити їхню доступність для громадськості та органів державної влади.
6. Всі рішення щодо довкілля мають ухвалюватися з пріоритетом екологічної безпеки, а не економічного чи аграрного зростання, з врахуванням міжнародних зобов'язань України.
7. Створити окреме Агентство зі збереження біорізноманіття України із його регіональними офісами в областях.
8. Створити чітку структуру міністерства. Пропозиції такої викладено нижче.

Пропонована структура відновленого Міністерства захисту довкілля України:

I. КЕРІВНИЦТВО МІНІСТЕРСТВА (9)

1. Міністр – 1
2. Державний секретар – 1
3. Перший заступник Міністра – 1
4. Заступник Міністра з питань стратегічного планування, євроінтеграції, міжнародних зобов'язань та горизонтальних реформ
5. Заступник Міністра з питань природоохоронних територій, збереження біорізноманіття та екологічних оцінок – 1
6. Заступник Міністра з питань збереження та раціонального використання природних ресурсів – 1
7. Заступник Міністра з питань промислового забруднення, клімату та відходів – 1
8. Заступник Міністра з питань екологічної безпеки, впливів війни на довкілля та повоєнного відновлення довкілля – 1
9. Заступник Міністра з питань цифровізації – 1

II. АПАРАТ ДЕРЖАВНОГО СЕКРЕТАРЯ

Департамент патронатної служби та організаційного забезпечення – 8

III. ДЕПАРТАМЕНТИ, ВІДДІЛИ, СЕКТОРИ МІНІСТЕРСТВА

Департамент стратегічного планування та екологічної політики – 16

Директор департаменту – 1

Відділ стратегічного планування, оцінки ефективності екологічної політики та звітування – 6

Відділ інтеграції екологічної політики у галузеві політики – 4

Відділ науки, освіти та інновацій – 5

Департамент європейської інтеграції та міжнародного співробітництва – 31

Директор департаменту – 1

Відділ імплементації acquis ЄС у сфері довкілля – 10

Відділ міжнародних договорів України – 15

Відділ програмної та технічної співпраці – 5

Департамент екологічного контролю, моніторингу та відповідальності – 27

Директор департаменту – 1

Відділ державного екологічного контролю – 9

Відділ державного моніторингу стану довкілля – 9

Відділ юридичної відповідальності за шкоду довкіллю – 8

Департамент екологічних оцінок – 29

Директор департаменту – 1

Відділ оцінки впливу на довкілля (ОВД) – 12

Відділ стратегічної екологічної оцінки (СЕО) – 8

Відділ післяпроектного моніторингу – 8

Департамент природоохоронних територій та збереження біорізноманіття - 53

Директор департаменту – 1

Відділ моніторингу та кадастру природоохоронних територій – 5

Відділ створення та розвитку мережі природоохоронних територій – 8

Відділ збереження видів дикої флори та фауни – 8

Відділ розвитку та діяльності установ ПЗФ – 15

Відділ екосистемних послуг і дозвільної діяльності – 10

Сектор біобезпеки, ГМО та інвазійних видів – 6

Департамент водної політики – 13 (1 директор)

Відділ поверхневих вод - 4

Відділ підземних вод - 4

Відділ морських вод - 4

Департамент збереження та сталого управління надрами – 16 (1 директор)

Відділ забезпечення раціонального користування надрами - 5

Відділ охорони надр та екологічних вимог - 5

Відділ обліку, балансу запасів та аналітики - 5

Департамент земельної політики – 12 (1 директор)

Відділ формування земельної політики - 4

Відділ моніторингу та оцінки стану ґрунтів - 3

Відділ запобігання деградації та відновлення земель - 4

Департамент збереження лісів – 13 (1 директор)

Відділ охорони та захисту лісів - 4

Відділ відновлення та сталого управління лісами - 4

Відділ екосистемних послуг лісів - 4

Департамент запобігання промислового забрудненню – 27

Директор департаменту – 1

Відділ інтегрованих довкіллевих дозволів - 8

Відділ формування державної політики у сфері запобігання промисловим викидам та запровадження НДТМ – 6

Відділ атмосферного повітря (РВПЗ) – 12

Департамент з питань зміни клімату – 19

Директор департаменту – 1

Відділ формування кліматичної політики та адаптації до зміни клімату – 8

Відділ вуглецевого ціноутворення – 4

Відділ озоноруйнівних речовин – 4

Сектор кліматичної звітності – 2

Департамент управління відходами – 25

Директор департаменту – 1

Відділ формування державної політики управління відходами – 6

Відділ дозвільної та ліцензійної діяльності у сфері управління відходами – 9

Відділ управління відходами руйнування – 4

Відділ контролю (Ліцензійні перевірки) - 5

Департамент оцінки шкоди довкіллю, завданої внаслідок воєнних дій, екологічного відновлення – 24

Директор департаменту – 1

Відділ методології документування та доказування шкоди довкіллю – 6

Відділ реєстрів шкоди та IT-систем – 5

Відділ відновлення екосистем – 7

Сектор міжнародних компенсацій та репарацій – 5

Департамент екологічних даних, реєстрів та цифрової трансформації – 12 (1 директор)

Юридичний департамент – 10 (1 директор)

Департамент внутрішнього контролю та запобігання корупції – 5 (1 директор)

Фінансово-економічний департамент – 7 (1 директор)

Департамент управління персоналом та держслужби – 6 (1 директор)

Департамент документообігу та комунікацій – 9 (1 директор)

Департамент звернень громадян та доступу до інформації – 9 (1 директор)

Департамент адміністративної підтримки та IT-сервісів – 10 (1 директор)

Загальна орієнтовна чисельність: ≈ 390 штатних одиниць

2. Державна екологічна інспекція: (не)ефективність екологічного контролю

Державна екологічна інспекція України (далі – Інспекція) відповідно до [Положення, затвердженого Кабінетом Міністрів України](#), наділена широкими повноваженнями у сфері збереження довкілля та використання природних ресурсів. До її завдань належать, зокрема, контроль за станом атмосферного повітря, земель, вод, лісів, біорізноманіття, природно-заповідного фонду, поводження з відходами, небезпечними речовинами та пестицидами, а також здійснення лабораторного контролю, представництво інтересів держави у судах та розрахунок збитків, завданих довкіллю. Проте аналіз її кадрової структури і організаційної діяльності свідчить про значні обмеження інституційної спроможності.

Загальна чисельність центрального апарату Державної екологічної інспекції України станом на вересень 2025 року становить 89 штатних посад [дж.- архів ЕПЛ]. При цьому 15 посад залишаються вакантними, що означає кадровий дефіцит понад 16 %. Для настільки невеликої установи така кількість незаповнених місць є критичною, оскільки суттєво знижує здатність органу виконувати свої функції.

Структура апарату виглядає фрагментованою та складається з департаментів, управлінь, відділів і секторів, більшість з яких укомплектовані мінімальною кількістю працівників. Так, у відділі державного екологічного нагляду (контролю) лісів, рослинного і тваринного світу та біоресурсів працює лише сім осіб, а у секторі інструментально-лабораторного контролю – три особи [дж.- архів ЕПЛ]. Це низький показник, зважаючи на обсяг завдань, які покладені на ці структурні підрозділи. Лабораторний контроль та контроль за біоресурсами є важливою складовою фіксації екологічних правопорушень, проте фактично інспекція не має достатніх кадрових

можливостей для здійснення системних перевірок.

Аналогічна ситуація спостерігається в інших напрямках. Управління організаційної діяльності налічує десять осіб, включаючи відділ документування контролю та відділ взаємодії із засобами масової інформації, що в умовах сучасних вимог комунікації з громадськістю та екологічних викликів видається недостатнім. Управління правового забезпечення складається з десяти працівників і поділене на відділ представництва інтересів у судах та правоохоронних органах та відділ нормативно-експертної роботи. Кожен з цих відділів має лише 4–5 працівників, що недостатньо для належного представництва держави в судах та правового супроводу діяльності Інспекції.

Окремі сектори, такі як сектор внутрішнього аудиту, сектор із запобігання та виявлення корупції, сектор державного ринкового нагляду, сектор з питань цифровізації та сектор міжнародної співпраці, складаються лише з двох осіб. Це означає, що важливі та спеціалізовані напрями роботи забезпечуються мінімальною кількістю фахівців, що може робити їх діяльність радше формальною, ніж реально дієвою.

У 2025 році, після ліквідації Міндовкілля і створення Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України структура центрального апарату формально не змінювалась. Водночас було проведено коригування штатного розпису у зв'язку з новою класифікацією посад державної служби, затвердженою [постановою Кабінету Міністрів України від першого квітня 2025 року № 369](#). Це призвело до виключення одних посад і введення інших з підвищеними посадовими окладами. Проте загальна чисельність штату не зросла, а кадровий дефіцит не був подоланий. Таким чином, зміни виявилися переважно технічними і не вплинули на реальну інституційну спроможність Інспекції.

З огляду на зазначене можна зробити кілька висновків. По-перше, існує значний дисбаланс між завданнями, які покладені на Державну екологічну інспекцію України, та її кадровими і матеріальними ресурсами. Орган формально охоплює всі сфери екологічного контролю, але не має достатньої кількості працівників для виконання цих завдань. По-друге, структура центрального апарату є надмірно фрагментованою. Багато підрозділів мають лише два–три працівники, що не дозволяє їм ефективно працювати. По-третє, високий рівень вакантності посад обмежує діяльність навіть тих підрозділів, які мають відносно більший штат.

Крім зазначених проблем, слід врахувати, що реформа екологічного контролю, розпочата з 2014 року, залишилася незавершеною. Її основні цілі: зміна мети контролю на превентивний, створення незалежного органу з належною матеріально-технічною базою, перегляд процедур перевірок, запровадження системи екологічної відповідальності та управління фінансами, отриманими від відшкодування шкоди довкіллю – реалізовані лише частково або формально. Відсутність виконання цих завдань призвела до низки системних ризиків для ефективності роботи Державної екологічної інспекції.

По-перше, відсутність правоохоронного статусу та обмеження повноважень у рамках [Закону України «Про загальні засади нагляду \(контролю\) у сфері господарської діяльності»](#) зменшують ефективність діяльності Інспекції. Орган не може оперативно реагувати на порушення, здійснювати системні патрулювання чи рейди, що робить контроль фрагментарним і формальним.

По-друге, відсутність районних відділень та інститутів оперативного реагування на виклик унеможлиблює швидке реагування на екологічні правопорушення у областях. Це знижує потенціал превентивного контролю та робить фіксацію порушень запізнілою, що особливо критично в умовах воєнних дій та екологічних викликів.

По-третє, відсутність інституту юридичної відповідальності юридичних осіб за погіршення стану довкілля і порушення природоохоронного законодавства створює правовий вакуум: великі суб'єкти господарювання можуть уникати покарання, а відповідальність фактично покладається на фізичних осіб, що знижує ефективність екологічного контролю.

Відсутність інтеграції цих елементів з матеріально-технічною базою, кадровим потенціалом та системами моніторингу довкілля призводить до того, що значна частина шкоди не фіксується, не аналізується та не враховується у національних та міжнародних судових процесах. Наслідком цього є неможливість реалізувати превентивну функцію державного екологічного контролю, порушення права громадян на чисте довкілля, а також ризик невиконання зобов'язань України за національним і європейським законодавством.

Неефективність контролю під час війни може позбавити державу доказової бази для стягнення компенсацій за завдану довкіллю шкоду та істотно знизити шанси на зелене відновлення країни.

Таким чином, без завершення реформи екологічного контролю, надання Інспекції правоохоронного статусу, створення регіональних підрозділів та впровадження системи відповідальності юридичних осіб, Україна ризикує залишити значну частину екологічних проблем поза контролем, що призведе до катастрофічних наслідків для довкілля та населення.

Рекомендації

Варіант А. Проміжне посилення

1. Збільшити чисельність фахівців і оновити кадровий склад органів ДЕІ. Передусім у напрямках промислового забруднення, моніторингу вод, поводження з відходами та оцінки шкоди довкіллю від війни.
2. Зупинити дію обмежень на проведення перевірок Інспекцією, запроваджених у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану.
3. Створити сучасні лабораторії центрального та регіонального рівнів із сертифікованим обладнанням, здатним забезпечувати належний рівень вимірювань відповідно до європейських стандартів.
4. Підвищити рівень оплати праці та соціальних гарантій фахівців Інспекції. Встановити конкурентну винагороду, що відповідає рівню відповідальності інспектора, а також запровадити систему надбавок за ризики та результати роботи.
5. Впровадити систему прозорого ведення реєстрів та звітності за результатами здійснення заходів екологічного контролю, що дозволить інтегрувати дані для прийняття рішень та забезпечить доступ громадськості та бізнесу до інформації.

Варіант Б. Системна реформа державного екологічного контролю - рекомендований варіант

1. Прийняти [проект закону “Про державний екологічний контроль” №3091](#).
2. Провести системну реформу державного екологічного контролю, змінивши його мету від контролю за суб'єктами господарювання до контролю за дотриманням екологічних норм і запобігання шкоді довкіллю. Передбачити здійснення оперативних заходів контролю без дозволу будь-яких органів влади. Забезпечити незалежність органу державного екологічного контролю та забезпечити його сучасною матеріально-технічною базою: транспортом, лабораторіями й обладнанням для відбору та аналізу зразків.

3. Перейти від каральної до превентивної моделі роботи. Зосередити діяльність на запобіганні порушенням, підвищенні екологічної свідомості бізнесу та громад, консультуванні суб'єктів господарювання щодо дотримання законодавства.
4. Перейти від системи дрібних секторів до побудови потужних департаментів за ключовими напрямками: промислове забруднення, відходи, водні ресурси, ліси, надра, оцінка шкоди довкіллю від війни.
5. Підвищити рівень оплати праці та соціальних гарантій. Встановити конкурентну винагороду, що відповідає рівню відповідальності інспектора, а також запровадити систему надбавок за ризики та результати роботи.
6. Створити сучасні лабораторії центрального та регіонального рівнів із сертифікованим обладнанням, здатним забезпечувати належний рівень вимірювань відповідно до європейських стандартів.
7. Оновити Положення про ДЕІ. Закріпити у ньому нову функціональну модель роботи, чітку підзвітність, процедури взаємодії з іншими органами влади та незалежність у прийнятті рішень.
8. Надати Державній екологічній інспекції правоохоронний статус, що дозволить здійснювати патрулювання, рейди та оперативне реагування на порушення без додаткових погоджень.
9. Створити районні відділення та інститути оперативного реагування, здатні швидко фіксувати порушення на місцях і забезпечувати превентивний контроль у всіх регіонах.
10. Впровадити систему юридичної відповідальності для юридичних осіб за погіршення стану довкілля та порушення природоохоронного законодавства, щоб уникнути безкарності суб'єктів господарювання.
11. Забезпечити регулярні патрулювання та рейди, а також створити систему оперативного реагування на виклики громадян, щоб підвищити швидкість виявлення та фіксації порушень.
12. Впровадити систему прозорого ведення реєстрів та звітності за результатами здійснення заходів екологічного контролю, що дозволить інтегрувати дані для прийняття рішень та забезпечить доступ громадськості та бізнесу до інформації.

3. Державне агентство лісових ресурсів України: (дис)баланс між господарюванням і збереженням лісових екосистем

Державне агентство лісових ресурсів України (далі – Держлісагентство, агентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства (до його утворення – через Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України).

Агентство реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства, охорони, використання і відтворення лісів.

Основні завдання і функції агентства визначені [Положенням про Державне агентство лісових ресурсів України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2014 року № 521.](#)

Функції Держлісагентства охоплюють надзвичайно широкий спектр – від нормотворчої та аналітичної роботи до управління, контролю та господарювання. Агентство узагальнює практику застосування законодавства у сфері лісового та мисливського господарства, готує пропозиції щодо вдосконалення актів законодавства і програм розвитку галузі, бере участь у формуванні державної політики з охорони, використання та відтворення лісів.

Орган здійснює державне управління лісовим фондом та територіями природно-заповідного фонду, що перебувають у користуванні підприємств його сфери управління. До компетенції агентства належать ведення державного лісового кадастру, лісовпорядкування, моніторинг, визначення категорій лісів, затвердження віку стиглості деревостанів, видача спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів і контроль за дотриманням вимог лісового законодавства.

Окремим напрямом діяльності є міжнародне співробітництво, зокрема участь у виконанні міжнародних угод у сфері сталого управління лісами, підготовка пропозицій до міжнародних договорів міжвідомчого характеру та представлення України у міжнародних організаціях.

Таким чином, у межах одного органу поєднані нормотворчі, аналітичні, управлінські, контрольні та господарські функції. Це мало б забезпечити комплексність підходу до управління лісами, але водночас створює конфлікт інтересів.

Поєднання господарської та контрольної функції в системі Державного агентства лісових ресурсів особливо загострює згаданий конфлікт інтересів. Установи, які призначають рубки та контролюють їхню правильність (ВО «Укрдержліспроект» та лісозахисні станції (державні спеціалізовані лісозахисні підприємства)) знаходяться в управлінні Державного агентства лісових ресурсів і фінансово залежать від державних лісгосподарських підприємств. Це призводить до ситуацій, коли недоцільні санітарні чи лісовідновні рубки призначаються під виглядом економічно обґрунтованих заходів, оскільки це відповідає інтересам Державного агентства лісових ресурсів та його господарської моделі. Такі дії мають ознаки необ'єктивності та потенційних корупційних ризиків, що викликає суспільне обурення і підриває довіру до управління лісами.

Відсутність прозорості та публічності роботи Державного агентства лісових ресурсів поглиблює проблему. Лише під тиском громадськості агентство почало публікувати в карти лісгосподарських підприємств та реєстр проведених рубок. Проте цього недостатньо: у лісгосподарських підприємствах існують векторні карти всіх лісгоспів України, які є ключовим інструментом для перевірки рубок, але належного доступу до них не мають навіть правоохоронні органи. Це суттєво ускладнює встановлення порушень і зменшує ефективність контролю, залишаючи значну частину лісових правопорушень безкарною.

Формально діяльність агентства має забезпечувати баланс між використанням і збереженням лісів, однак на практиці пріоритети залишаються переважно господарськими, що породжує дисбаланс між економічними інтересами та екологічними зобов'язаннями.

Держлісагентство координує діяльність державних лісгосподарських підприємств, зокрема ДП «Ліси України», яке управляє понад 6,6 млн га державних лісів і забезпечує власне фінансування переважно за рахунок реалізації деревини. Така модель формує фінансову залежність галузі від обсягів рубок і стимулює збільшення господарської активності навіть на екологічно цінних територіях.

Непоодинокими є рубки, що здійснюються без проведення процедур оцінки впливу на довкілля, під виглядом «санітарних». Це призводить до деградації природних комплексів, втрати біорізноманіття, підвищення ерозійних ризиків. Такі практики завдають прямих збитків державі та підривають потенціал відновлення лісових екосистем.

Попри окреслені проблеми, останні роки позначені цифровою трансформацією лісового сектору. Створено геоінформаційний портал «Ліси України», який забезпечує публічний доступ до картографічних даних про ліси, планування та ведення історії лісогосподарських заходів, зокрема: обчислення площ та друку планів відведених у рубку ділянок, моніторингу пожеж; моніторингу осередків шкідників та хвороб лісу, інформації про ПЗФ, державного лісового кадастру, карти об'єктів рекреації та відпочинку. Впроваджено систему електронного обліку деревини, розвивається національна інвентаризація лісів, запроваджуються інструменти геоаналітики для моніторингу незаконних вирубок.

Проте ці ініціативи мають переважно технічний характер і поки що не трансформували управлінську модель галузі. Відсутність належної інтеграції цифрових даних у процеси стратегічного планування та контролю зберігає прірву між задекларованими принципами сталого розвитку й реальною практикою лісокористування.

Штатна чисельність центрального апарату агентства становить 65 посад, що є вкрай обмеженим для інституції, яка координує управління лісовим фондом держави. Посади розподілені між управлінням лісового господарства та відтворення лісів, та 4 основними відділами: 1) мисливського господарства та полювання (7 посад); 2) економіки (7 посад); 3) використання лісових ресурсів та технічної політики (6 посад); 4) охорони і захисту лісів (5 посад). Інші посади розподілені між допоміжними відділами і секторами: бухгалтерського обліку та звітності, юридичним, кадровим, аналітичним, контролю та звернень громадян, сектором міжнародних відносин, науки та зв'язків з громадськістю [дж. - архів ЕПЛ].

Очевидно, що кадрова структура має господарське спрямування, у той час як напрями екологічної політики, моніторингу довкілля, адаптації до змін клімату та співпраці з громадськістю залишаються непередставленими або обмежені кількома спеціалістами.

Відсутні окремі посади, відповідальних, наприклад, за облік втрат чи відновлення деградованих ділянок. Це створює прогалину між господарськими функціями й екологічними зобов'язаннями держави. Кадрова структура не забезпечує прозорість і публічність управління. Наявні підрозділи орієнтовані переважно на виконання адміністративних та економічних функцій, а не на комунікацію з громадськістю чи інституційну відкритість.

Брак фахівців у сфері екології, цифрової аналітики та контролю за збереженням біорізноманіття призводить до того, що система ухвалення рішень залишається переважно адміністративно-комерційною. Такий дисбаланс знижує ефективність екологічного моніторингу, послаблює аналітичну базу для прийняття управлінських рішень і сприяє збереженню застарілих практик.

Інституційна модель управління лісами характеризується дисбалансом між господарським управлінням і екологічними функціями, зберігаючи ресурсно-комерційний підхід до лісів як джерела сировини.

До основних проблем щодо інституційної спроможності агентства слід віднести: поєднання регуляторних, господарських і контрольних функцій у межах однієї структури; слабку природоохоронну і аналітичну спроможність; недооцінку шкоди від рубок та відсутність механізмів її відшкодування; низький рівень прозорості даних про стан лісів; кадрову та фінансову залежність від господарських показників.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Розмежувати функції регулювання, контролю та господарської діяльності у межах чинної системи управління лісовим сектором, зокрема шляхом інституційного відокремлення функцій управління лісовим фондом від комерційного використання ресурсів.
2. Посилити природоохоронну складову у структурі існуючих органів, передбачивши окремі підрозділи та посади, відповідальні за оцінку екологічного впливу, збереження біорізноманіття, відновлення лісових екосистем та моніторинг кліматичних ризиків.
3. Модифікувати фінансову модель лісового сектору, зменшивши залежність від доходів від рубок та запровадивши додаткові джерела фінансування, зокрема механізми оплати екосистемних послуг.
4. Підвищити прозорість діяльності органів управління лісами, забезпечивши відкритий доступ до даних про лісокористування, плани рубок, результати інвентаризації та стан лісових екосистем, а також запровадивши регулярну публічну звітність.
5. Розвивати кадрову спроможність, зокрема шляхом розширення штату фахівців у сфері екології, геоінформаційних систем та моніторингу довкілля, а також створення системи підвищення кваліфікації.
6. Інтегрувати лісову політику у кліматичну політику держави, забезпечивши врахування міжнародних зобов'язань України та європейських підходів до сталого управління лісами.
7. Посилити участь громадськості, розширивши механізми консультацій та залучення громадських організацій до планування, моніторингу та оцінки впливу на довкілля.

Варіант Б. Інституційна реформа з пріоритетом охорони довкілля (рекомендований)

1. Забезпечити повне інституційне розмежування функцій формування політики, державного контролю та господарської діяльності у лісовому секторі. Поєднання цих функцій в одному органі має бути припинене як таке, що створює системний конфлікт інтересів.
2. Закріпити на рівні державної політики пріоритет природоохоронної функції лісів, визначивши збереження біорізноманіття, кліматичну стабільність та екосистемні послуги основною метою управління лісами, а не побічним результатом господарської діяльності.
3. Радикально змінити модель фінансування сектору, зменшивши залежність від рубок як ключового джерела доходу. Природоохоронні функції лісів мають фінансуватися за рахунок державного бюджету та спеціальних механізмів (екосистемні послуги, кліматичні інструменти), а не через стимулювання заготівлі деревини.
4. Запровадити обов'язкову повну прозорість у лісовому секторі, включно з відкритими даними про всі етапи лісокористування, вплив на довкілля та результати відновлення. Закритість інформації має розглядатися як фактор ризику корупції та неефективного управління.
5. Сформувати спеціалізовану кадрову систему, що виключає практику поєднання несумісних функцій і передбачає достатню кількість фахівців, конкурентну оплату праці та системну професійну підготовку.
6. Інтегрувати лісову політику у кліматичну та євроінтеграційну політику держави не декларативно, а через конкретні інструменти планування, моніторингу та

підзвітності, відповідно до зобов'язань України перед ЄС і за міжнародними конвенціями.

7. Гарантувати реальну участь громадськості у прийнятті рішень, зробивши публічні консультації, доступ до інформації та громадський контроль обов'язковими елементами управління лісами, а не формальними процедурами.

4. Державна служба геології та надр України: фрагментарність управління надрами та довіклєвих підходів

Державна служба геології та надр України (надалі - Держгеонадра) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується через профільного міністра. Основне її призначення полягає у реалізації державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, а також виконанні функцій уповноваженого органу з питань угод про розподіл продукції. Цей орган фактично поєднує технічну, регуляторну та контрольну функції, виступаючи одним із ключових інститутів у системі управління природними ресурсами країни.

Мандат Держгеонадр охоплює широкий спектр завдань: ведення державних кадастрів і реєстрів родовищ та запасів, моніторинг мінерально-сировинної бази та підземних вод, адміністрування електронної геоінформаційної системи користування надрами, видачу спеціальних дозволів на користування надрами, їхню зміну чи анулювання. Крім того, служба має повноваження проводити планові та позапланові перевірки надрокористувачів, накладати адміністративні стягнення, звертатися до суду для припинення незаконного користування надрами та пред'являти претензії про відшкодування збитків державі. Таким чином, Держгеонадра володіє реальними регуляторними та правозастосовними інструментами, які дозволяють не лише вести облік і дослідження, а й забезпечувати дотримання правил користування надрами.

Важливим кроком останніх років стало впровадження цифрових інструментів. Створення єдиної державної геоінформаційної системи користування надрами, державного сховища геологічної інформації та взаємодія з земельним кадастром відкривають можливість для більш прозорого управління даними і скорочення корупційних ризиків. Це наближає Україну до міжнародних стандартів у сфері управління природними ресурсами, де відкритість і доступність інформації є критично важливими для довіри суспільства та інвесторів.

Водночас інституційна спроможність служби має низку обмежень. Загальна штатна чисельність органу становить 122 одиниці [дж.- архів ЕПЛ], однак станом на вересень 2025 року 17 посад залишаються вакантними [дж.- архів ЕПЛ]. Таким чином, реальна кількість залучених фахівців є дещо меншою (на 14%), ніж передбачено структурою. Для центрального органу виконавчої влади, що опікується управлінням величезною мінерально-сировинною базою країни, це надзвичайно обмежений кадровий ресурс. Не відбулось кадрового посилення цієї служби і після ліквідації Міністерства захисту довкілля і природних ресурсів України, що було б закономірним, адже тепер відсутнє спеціалізоване довіклєве міністерство і більший пласт роботи зі збереження довкілля покладається на уповноважені служби, агентства, інспекції, тощо. Перевантаженість штату неминуче позначається на якості моніторингу, швидкості реагування на порушення і загальній ефективності виконання мандату. Молоді спеціалісти часто не затримуються у службі через низьку мотивацію, брак перспектив та невисоку зарплату. Це породжує ситуацію, коли орган із ключовим мандатом фактично не має достатнього інтелектуального ресурсу, щоб якісно виконувати стратегічні функції.

Додатковим обмеженням є високі корупційні ризики, що [традиційно](#) супроводжують сферу надання спеціальних дозволів на користування надрами. Незважаючи на

запровадження електронних сервісів, рівень довіри бізнесу та громадськості до прозорості цих процедур поки що залишається невисоким. Впливає й політичний чинник: Держгеонадра є центральним органом виконавчої влади, але її діяльність спрямовується та координується через міністра, що може знижувати автономність у прийнятті технічних рішень. Історично рішення щодо ліцензій часто супроводжувалися звинуваченнями у непрозорості, вибірковому підході до заявників, відвертому лобюванню інтересів окремих бізнес-груп. У суспільній свідомості Держгеонадра нерідко асоціюється з «роздачею надр» у закритому режимі. Попри заяви про впровадження електронних аукціонів та відкритих даних, довіра до цих процесів залишається низькою.

Є питання і до пріоритетів діяльності. Хоча у положеннях служби чітко прописано завдання раціонального використання надр та охорони довкілля, на практиці перевага надається суто економічним інтересам. [Положення про Держгеонадра](#) визначає її основними завданнями ведення обліку, надання дозволів і здійснення контролю за користуванням надрами. Сфера збереження довкілля у цьому документі згадується лише побіжно, переважно у вигляді загального принципу «раціонального використання». Це означає, що у структурі служби фактично відсутні інституційно закріплені функції екологічного моніторингу чи забезпечення відновлення територій після завершення видобутку. Таким чином виникає дисбаланс: орган, що формально позиціонується як природоорієнтований, на практиці працює у парадигмі адміністратора доступу до природних ресурсів. Іншими словами, головний фокус залишається на видачі дозволів та адмініструванні користування надрами, тоді як питання екологічної безпеки чи реального контролю за дотриманням стандартів відходять на другий план.

Цей дисбаланс посилюється роздробленістю повноважень та дублюванням функцій із суміжними органами. Зокрема, контроль за охороною надр і моніторинг підземних вод, закріплені за Держгеонадрами, перетинаються з компетенціями Державної екологічної інспекції та Держводагентства. Відсутність чіткого розмежування сфер відповідальності призводить до інституційних конфліктів і створює «сірі зони», коли або дублюється контроль, або, навпаки, випадають критично важливі аспекти, наприклад, оцінка впливу видобувних робіт на екосистеми.

Ще однією проблемою є слабка інтеграція Держгеонадр у стратегічний енергетичний та кліматичний контекст. [Положення про службу](#) не містить жодної згадки про її роль у досягненні кліматичних цілей, переході до відновлюваних джерел енергії чи скороченні залежності України від викопних ресурсів. Відсутність зв'язку між ресурсною політикою та кліматичними зобов'язаннями свідчить про збереження застарілої «ресурсної парадигми», що фокусується на видобутку, але ігнорує глобальні тренди у сфері сталого розвитку.

Не менш показовим є й те, що структура служби орієнтована здебільшого на оперативні функції: видачу дозволів, контроль, ведення кадастрів. Водночас відсутній інституційний обов'язок готувати щорічні публічні звіти про стан надр, робити прогноз їхнього використання чи розробляти сценарії розвитку мінерально-сировинної бази з урахуванням впливу на довкілля. Такий брак прозорості унеможливує належний громадський контроль і робить політику у сфері надрокористування закритою та не підзвітною суспільству.

Особливо критичною є відсутність у функціоналі служби системної уваги до питань рекультивациі та «післякористування». У положенні немає закріпленого завдання забезпечити належний стан територій після завершення видобувних робіт. У результаті значні площі деградованих земель, техногенні відвали та інші небезпечні об'єкти залишаються без належного нагляду й управління. Відповідальність фактично

розмивається між різними органами, тоді як Держгеонадра, будучи центральним координатором у сфері надрокористування, усувається від цієї проблеми.

Загалом така інституційна конструкція відображає суперечність між природоохоронною орієнтацією та реальною практикою роботи служби. Вона підкреслює, що головним змістом діяльності Держгеонадр залишається адміністрування ресурсів, тоді як питання екологічної безпеки, відновлення довкілля і виконання міжнародних зобов'язань з кліматичної політики перебувають поза фокусом.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Удосконалити розмежування функцій між Держгеонадрами, Держекоінспекцією та Держводагентством, зменшивши дублювання повноважень та уточнивши сфери відповідальності кожного органу, зокрема у частині контролю впливу видобутку на довкілля та рекультивації земель.
2. Посилити кадрову спроможність Держгеонадр, зокрема шляхом збільшення кількості фахівців у сфері екології, геології, оцінки впливу на довкілля та моніторингу природних ресурсів.
3. Підвищити прозорість процедур надання спеціальних дозволів, забезпечивши функціонування відкритих реєстрів, електронних аукціонів та доступу до інформації про користування надрами.
4. Інтегрувати діяльність у сфері надрокористування у кліматичну та енергетичну політику держави, забезпечивши узгодженість із цілями сталого розвитку, міжнародними зобов'язаннями України та європейськими підходами.

Варіант Б. Інституційна реформа системи управління надрами (рекомендований)

1. Провести повне функціональне перезавантаження системи управління надрами, чітко розмежувавши функції: формування політики; видачі дозволів і адміністрування; екологічного контролю.
2. Дублювання повноважень між Держгеонадрами, Держекоінспекцією та Держводагентством має бути усунуте на нормативному рівні.
3. Закріпити відповідальність за екологічні наслідки надрокористування, включно з контролем впливу видобутку на довкілля та обов'язковою рекультивацією земель, за чітко визначеним органом із належними повноваженнями та ресурсами.
4. Суттєво посилити кадрову спроможність системи, забезпечивши достатню кількість спеціалізованих фахівців у сфері геології, екології, моніторингу та оцінки впливу на довкілля, а також конкурентний рівень оплати праці.
5. Запровадити повну прозорість у сфері користування надрами, включно з обов'язковими відкритими реєстрами, цифровими процедурами надання дозволів, електронними аукціонами та публічним доступом до інформації про всі етапи користування надрами.
6. Інтегрувати політику у сфері надрокористування у кліматичну та енергетичну політику держави як обов'язкову умову прийняття рішень, забезпечивши відповідність Європейському зеленому курсу, цілям сталого розвитку та міжнародним зобов'язанням України.

5. Державне агентство водних ресурсів України: застаріла модель управління водними ресурсами

Державне агентство водних ресурсів України (далі – Держводагентство) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого координується Кабінетом Міністрів України

через Міністра економіки, довілля та сільського господарства. Правовою основою діяльності агентства є [Положення, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393](#). Гранична чисельність працівників апарату і територіальних підрозділів визначена [постановою КМУ від 5 квітня 2014 р. № 85](#) і становить 128 осіб. Станом на 24 жовтня 2025 року в агентстві наявні 26 вакантних посад [дж.- архів ЕПЛ], що свідчить про кадрову неповноту близько 20%.

Функціонально Держводагентство виконує широкий спектр завдань, від регуляторних і координаційних до управлінських та виконавчих. Йому делеговано повноваження у сфері управління державною власністю, що використовується для водогосподарських потреб, організації моніторингу стану водних об'єктів, здійснення дозвільних процедур у сфері спеціального водокористування, ведення обліку водних ресурсів, координації заходів з охорони вод і запобігання шкідливим впливам на води. Такий мандат формує ключову роль агентства у системі водного управління держави, але водночас вимагає поєднання аналітичних спроможностей і реальних технічних можливостей для оперативного реагування на існуючі виклики.

Структура апарату агентства, затверджена у листопаді 2024 року, передбачає наявність низки управлінь і відділів, що охоплюють напрямки стратегічного планування, моніторингу, міжнародної співпраці, бухгалтерського обліку, юридичного забезпечення, ІТ-підтримки, кадрової роботи та взаємодії з регіональними органами [дж.- архів ЕПЛ]. Такий формат створює ризики надмірної «офісної» концентрації функцій при нестачі «польових» підрозділів.

У структурі Держводагентства відсутня належна кількість вузькопрофільних фахівців: гідротехніків, гідрологів, екологів-монітористів, фахівців із ГІС та цифрового управління водними ресурсами. Брак власної операційної спроможності підвищує залежність від підрядних організацій і донорських проєктів, що створює ризик фрагментованості відповідальності й нерівномірності якості виконання. Відсутність чітких протоколів взаємодії з МВС, Держекоінспекцією, органами місцевого самоврядування у кризових ситуаціях сповільнює ухвалення рішень та знижує ефективність реагування.

Зазначені обмеження призводять до того, що Держводагентство часто виконує переважно координаційно-аналітичну функцію, погано проявляючись у сфері оперативного виконання завдань. Це відображається у: низькій швидкості реагування на аварійні ситуації чи екологічні інциденти; нерегулярності моніторингу та прогалинах у базах даних; складнощам із контролем за режимом водокористування; ризиках неякісного виконання дозвільних і наглядових процедур.

Інституційна модель управління водними ресурсами в Італії

Італійська система управління водними ресурсами характеризується багаторівневою структурою, де стратегічні рішення приймаються на національному та басейновому рівнях, а оперативне управління послугами здійснюється на місцевому рівні. Ключовою особливістю є роль незалежного регулятора, що забезпечує стабільність умов функціонування економіки.

На національному рівні провідну роль відіграє Міністерство довілля та енергетичної безпеки (Ministero dell'Ambiente e della Sicurezza Energetica – MASE). Воно відповідає за розробку загальної стратегії, координацію діяльності окружних басейнових управлінь та імплементацію європейських директив. У структурі міністерства функціонують підрозділи, що займаються якістю води, управлінням ресурсами та моніторингом кліматичних ризиків. Технічну та наукову підтримку забезпечує ISPRA (Вищий інститут з охорони довілля та досліджень), який керує національною базою даних про стан водних об'єктів та готує щорічні звіти про гідрогеологічну

стабільність країни.

Унікальним інститутом в італійській моделі є ARERA (Орган регулювання енергетики, мереж та довкілля – *Autorità di Regolazione per Energia Reti e Ambiente*). Із 2011 року цей незалежний орган перебрав на себе функції регулювання інтегрованого водного сервісу. ARERA не підпорядковується уряду безпосередньо у своїх рішеннях, що дозволяє виключити політичний вплив на тарифоутворення. Регулятор встановлює національні стандарти якості послуг, визначає методологію розрахунку тарифів та затверджує інвестиційні плани операторів.

Згідно з Екологічним кодексом, територія Італії поділена на 8 Окружних басейнових управлінь (*Autorità di Bacino Distrettuale*): округ річки По, округ Східних Альп, округ Північних Апеннін, округ Центральних Апеннін, округ Південних Апеннін, округ Сардинії, округ Сицилії, округ басейнів Східної Адріатики.

Кожне окружне управління розробляє План управління річковим басейном, який оновлюється кожні 6 років. Ці плани визначають заходи для досягнення доброго екологічного стану водних об'єктів та встановлюють ліміти на водозабір. Крім того, в межах кожного округу створено Постійні обсерваторії з водокористування (*Osservatorio Permanente sugli utilizzi idrici*), які є технічно-оперативними органами для моніторингу гідрологічного балансу та координації дій під час посух.

На місцевому рівні управління організоване через місцеві Органи управління сферою (*Enti di Governo dell'Ambito – EGA*), які представляють муніципалітети в межах певної Оптимальної територіальної зони. EGA обирають форму управління (державна компанія, приватна або змішана), призначають оператора та контролюють виконання контрактів.

Окремим сегментом є Консорціуми меліорації (*Consorzi di Bonifica*) – публічні юридичні особи, що керуються землевласниками та відповідають за іригацію, дренаж та захист від повеней на сільськогосподарських землях. Вони підпорядковуються регіональним органам влади, але діють у тісній координації з басейновими управліннями.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Посилити кадрове забезпечення, визначивши перелік ключових технічних позицій (гідрологи, ІТ-аналітики, інспектори) та забезпечивши їхнє заповнення через спрощені та прискорені конкурсні процедури.
2. Сформувати регіональні мобільні групи, оснащені необхідним обладнанням для моніторингу стану водних ресурсів, реагування на аварійні ситуації та контролю дотримання водного законодавства.
3. Запровадити інтегровану ГІС-систему моніторингу водних ресурсів, забезпечивши збір, обробку та частковий відкритий доступ до даних у режимі, наближеному до реального часу.
4. Розширити кадрову гнучкість, зокрема шляхом залучення фахівців за контрактними формами, розвитку стажувань та програм підвищення кваліфікації.
5. Удосконалити координацію реагування на надзвичайні ситуації, розробивши спільні алгоритми дій із залученням профільних органів державної влади та місцевого самоврядування.
6. Підвищити підзвітність діяльності агентства, запровадивши регулярну публічну звітність та окремі елементи зовнішнього аудиту.
7. Оптимізувати структуру органу, забезпечивши більш збалансований розподіл

ресурсів між аналітичними та польовими підрозділами.

Варіант Б. Інституційне посилення системи управління водними ресурсами (рекомендований)

1. Сформувати повноцінну кадрову основу системи, визначивши критичні технічні позиції (гідрологія, ІТ) як пріоритетні та забезпечивши їхнє оперативне заповнення через спеціальні процедури добору, включно з контрактними механізмами.
 2. Створити постійно діючі регіональні мобільні підрозділи, оснащені сучасним обладнанням, з чітким мандатом на проведення польового моніторингу, перевірок і реагування на аварії, з посиленням ролі регіонального рівня як ключового у системі управління водними ресурсами.
 3. Запровадити єдину національну цифрову систему моніторингу водних ресурсів у режимі реального часу, інтегровану з іншими державними реєстрами, із повним відкритим доступом до даних як базовим принципом прозорості та підзвітності.
 4. Інституціоналізувати гнучкі механізми залучення експертизи, передбачивши системне використання короткострокових контрактів, програм стажування та безперервного професійного навчання як невід'ємної частини функціонування органу.
 5. Встановити обов'язкові уніфіковані протоколи реагування на надзвичайні ситуації, розроблені спільно з усіма дотичними органами (включно з правоохоронними та контролюючими), із чітким розподілом відповідальності та механізмами координації.
 6. Запровадити системну підзвітність і незалежний контроль, включно з обов'язковими щорічними публічними звітами, регулярними зовнішніми аудитами та механізмами незалежного моніторингу реалізації проєктів.
 7. Переформатувати організаційну модель на користь операційної спроможності, забезпечивши пріоритетне фінансування та розвиток польових підрозділів над адміністративно-аналітичними, як ключових для реального контролю стану водних ресурсів.
- 6. Державне агентство України з управління зоною відчуження: функціонування в умовах обмеженого доступу та нових ризиків для безпеки**

[Положення про ДАЗВ](#) формулює комплекс завдань: управління зоною відчуження та зоною безумовного відселення; здійснення радіоекологічного моніторингу; координація робіт із збирання, переробки, перевезення, зберігання та захоронення радіоактивних відходів; організація заходів зі зняття з експлуатації ЧАЕС і перетворення «Укриття» на екологічно безпечну систему; участь у міжнародному співробітництві; управління державною власністю в зоні тощо. Цей перелік дає ДАЗВ і регуляторні, і управлінські, і виконавчі функції одночасно.

ДАЗВ має і спеціальні повноваження: видача, зупинка, скасування спеціальних дозволів у межах зони відчуження (будівництво, вивезення матеріалів, перебування осіб), функції головного розпорядника коштів Державного фонду поводження з радіоактивними відходами, організація державної інвентаризації відходів та сховищ, право ухвалювати рішення про консервацію/закриття сховищ за погодженням з Держатомрегулюванням. Таким чином, формально ДАЗВ має широкий «інструментарій» управління і ресурсних повноважень.

Структура апарату багатосекційна, включає управління/відділи для радіаційного моніторингу, поводження з відходами, правового забезпечення, фінансів, міжнародної співпраці, кадрової роботи тощо, що формально покриває ключові напрями [дж.- архів

ЕПЛ]. Однак переважають штабні та координаційні структурні одиниці, слабше представлені організаційні ресурси для фактичного виконання робіт.

Голова ДАЗВ призначається Кабінетом Міністрів України та працює в координації з профільним міністерством; багато кадрових рішень і порядок обміну інформацією визначаються у взаємодії з профільним міністром. Важливо звернути увагу на те, що в разі аварій, потреби швидких інтервенцій або масштабних демонтажних робіт внутрішні можливості для оперативного реагування обмежені, а узгодження з іншими інституціями може уповільнити необхідні дії.

Штатний розпис 2025 року фіксує усього 56 штатних одиниць в апараті ДАЗВ [дж.- архів ЕПЛ]. 56 посад для апарату, який повинен виконувати комплексні технічні, регуляторні, моніторингові, міжнародні і господарські функції. При цьому, у штатному розписі є позиції керівництва та керівників управлінь, головних/провідних спеціалістів, секторів з різними рівнями посадових фондів [дж.- архів ЕПЛ]. Проте, формальна наявність таких посад ще не гарантує наявності вузькоспеціалізованих фахівців (ядерні інженери, радіаційні хіміки, інженери з вивозу/переробки відходів, інспектори з фізичного захисту тощо), а такі працівники потрібні для виконання основних програмних завдань ДАЗВ.

Наявна кількість штатних одиниць фактично означає, що одна штатна одиниця покриває величезний масив функцій (адміністрування фондів, планування, моніторинг, міжнародні відносини, координація великомасштабних технічних робіт). Це породжує системні кадрові ризики: забарвлення роботи в «адміністративно-координаційний» характер замість глибокої технічної експертизи та реального вжиття потрібних заходів на практиці.

Положення надає ДАЗВ статус головного розпорядника коштів Державного фонду поводження з радіоактивними відходами (тобто формально агентство може адмініструвати цільові кошти) та покладає на нього обов'язки щодо планово-фінансової роботи й контролю використання ресурсів. Водночас штатний розпис апарату і порядок затвердження кошторису створюють процедуру, в якій збільшення апарату чи ресурсів потребує множинних погоджень і змін на вищому рівні. Це стримує гнучкість розширення операційних спроможностей ДАЗВ.

Отож, навіть за наявності цільового фонду і міжнародних програм фінансування, апарат ДАЗВ є залежним від процедур і бюджетних циклів; ресурси можуть надходити на проєкти, але не обов'язково створювати внутрішню інституційну спроможність (польові бригади, аналітичні групи, довгострокові контракти з фахівцями).

Положення про ДАЗВ передбачає широкі повноваження взаємодії з центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, міжнародними організаціями та підприємствами. Однак на практиці ключові технічні і регуляторні рішення щодо ядерної безпеки й поводження з відходами вимагають постійної координації з Держатомрегулюванням, Міністерством оборони (в частині радіаційно чутливих питань), МВС (контроль режиму), Мінфіном (кошти), міжнародними донорами та виконавцями проєктів. Оскільки ДАЗВ має і координаційну, і виконавчу складову, без чіткої розподіленої операційної структури і достатніх ресурсів ризик «перекладання» відповідальності на підрядників чи підпорядковані підприємства зростає.

Положення про ДАЗВ дає право цьому органу видавати й відкликати дозволи в межах зони, але реальна спроможність контролювати дотримання їхніх умов на практиці (чергування інспекторів, системи рейдів, постійний моніторинг) обмежена. Це створює ризик нелегальної заготівлі/винесення матеріалів, грубих порушень режиму зони відчуження.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Посилити кадрову спроможність органу, збільшивши штат та розширивши кадровий потенціал, зокрема для формування мережі моніторингу, технічних бригад і інспекційних груп.
2. Удосконалити кадрову політику, передбачивши використання контрактних механізмів для вузьких спеціалістів, системи надбавок і премій, а також програм професійного навчання.
3. Створити мобільні лабораторії та інспекційні бригади, здатні оперативно реагувати на порушення та здійснювати польовий контроль.
4. Оптимізувати взаємодію з профільним міністерством та іншими органами, зокрема через розробку стандартизованих процедур прийняття рішень щодо дозволів, управління об'єктами та реагування на кризові ситуації.
5. Розвивати цифрову інфраструктуру, включно зі створенням баз обліку, картографічних сервісів та систем моніторингу.
6. Посилити внутрішній контроль та підзвітність, зокрема через впровадження регулярної публічної звітності та окремих елементів зовнішнього аудиту.

Варіант Б. Інституційне посилення системи управління ДАЗВ (рекомендований)

1. Сформувати повноцінну кадрову систему, яка передбачає збільшення штату, чітку спеціалізацію функцій та пріоритетне залучення вузькопрофільних фахівців через контрактні механізми, конкурентну оплату праці та системні програми підготовки.
2. Створити постійно діючу операційну інфраструктуру, включно з мобільними лабораторіями та інспекційними бригадами, підпорядкованими органу та здатними забезпечувати безперервний польовий моніторинг і оперативне реагування.
3. Встановити обов'язкові стандартизовані протоколи взаємодії з профільним міністерством та спеціалізованими регуляторами, зокрема щодо видачі дозволів, управління об'єктами підвищеної небезпеки та реагування на кризові ситуації.
4. Забезпечити повну цифровізацію управління, створивши інтегровану систему обліку, моніторингу та оповіщення, що включає реєстри, геоінформаційні сервіси та аналітичні інструменти з відкритим доступом до даних.
5. Інституціоналізувати незалежний контроль та антикорупційні механізми, включно з обов'язковими зовнішніми аудитами, регулярною публічною звітністю та механізмами зовнішнього нагляду.

7. Фонд охорони навколишнього природного середовища: системна неефективність екологічних фінансів

Фонди охорони навколишнього природного середовища (надалі — фонди ОНПС) є ключовим фінансовим інструментом реалізації державної та місцевої екологічної політики. Правовою основою функціонування таких фондів є [Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»](#) та [бюджетне законодавство](#), які закріплюють цільовий характер використання коштів, сформованих, зокрема, за рахунок екологічного податку та інших платежів за шкоду довкіллю. За своєю природою фонди ОНПС (державний, Автономної Республіки Крим та місцеві) мають забезпечувати реалізацію принципу «забруднювач платить» і спрямовувати фінансові ресурси на запобігання, зменшення та ліквідацію негативного впливу на довкілля.

Інституційно система фондів ОНПС є фрагментованою. В Україні функціонують державний та місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища, які

формально належать до спеціальних фондів бюджетів відповідного рівня. Водночас вони не є окремими юридичними особами чи інституційно відокремленими фондами, а фактично існують як бюджетні «кошики» без власного управлінського апарату, стратегічного мандату та механізмів відповідальності за (не)досягнення екологічного результату. Така конструкція зумовлює розрив між акумулюванням коштів і досягненням реального природоохоронного ефекту.

Ключовою проблемою є відсутність єдиного центру відповідальності за екологічну результативність використання коштів фондів ОНПС. Участь у прийнятті рішень щодо розподілу коштів беруть різні суб'єкти (КМУ, ЦОВВ, місцеві ради, виконавчі органи місцевого самоврядування) без єдиних стандартів, критеріїв пріоритетності та обов'язкової прив'язки до реального стану довкілля на відповідних територіях. У результаті фінансування часто має ситуативний, політично вмотивований або формальний характер.

Суттєвим обмеженням є застаріле та надто широке нормативне визначення «природоохоронних заходів». Чинні підзаконні акти дозволяють відносити до таких заходів діяльність, яка не забезпечує вимірюваного позитивного впливу на довкілля або має лише опосередкований, декларативний характер. Це створює правові підстави для фінансування з коштів фондів ОНПС проєктів, що фактично підміняють екологічну політику заходами з благоустрою, утримання інфраструктури чи виконання поточних функцій органів влади.

Відсутність обов'язкового екологічного планування є ще одним системним недоліком. Формування переліків заходів, що фінансуються за рахунок фондів ОНПС, часто не базується на екологічних стратегіях, планах управління довкіллям чи даних системного моніторингу. У більшості випадків не визначаються ані вихідний стан довкілля, ані очікувані кількісні чи якісні показники його поліпшення. Це означає, що навіть формально «природоохоронні» проєкти у багатьох випадках не мають чіткої мети з точки зору екологічного результату.

Особливо проблемною є відсутність механізмів післяпроєктної оцінки. Законодавство не містить вимоги щодо обов'язкового аналізу ефективності використання коштів фондів ОНПС після завершення фінансування заходів. Фактично держава та органи місцевого самоврядування не зобов'язані відповідати на питання, чи призвели витрачені кошти до зменшення забруднення, відновлення екосистем або зниження ризиків для здоров'я населення. Така модель фінансування орієнтована на освоєння коштів, а не на досягнення екологічного результату. Наприклад, ще у 2018–2020 роках [Рахунковою палатою України зазначалося](#), що «екологічний податок за викиди наразі не виконує стимулюючої та фіскальної функцій»; «витрати на охорону атмосферного повітря більше ніж удвічі перевищують надходження екологічного податку за викиди до зведеного бюджету за 2018–2020 роки»; «[система справляння екологічного податку](#) не стала інструментом державного впливу в охороні навколишнього природного середовища України та не стимулює суб'єктів господарювання до зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти, а також дотримання їх нормативів і лімітів». Крім того, у період дії воєнного стану [екологічний податок зменшено](#), а багато підприємств повністю звільнено від його сплати.

Непрозорість процедур відбору заходів і обмежена участь громадськості посилюють ризики неефективного використання коштів. Процеси ухвалення рішень щодо

розподілу фінансування часто є закритими, а інформація про критерії відбору, альтернативні варіанти чи відхилені проєкти – недоступною. Це суперечить міжнародним стандартам екологічного управління та зобов'язанням України щодо забезпечення доступу до інформації та участі громадськості у прийнятті рішень у сфері довкілля.

Ще однією системною вадою є короткостроковий горизонт бюджетного планування. Фонди ОНПС функціонують у межах річного бюджетного циклу, що ускладнює реалізацію багаторічних, капіталомістких природоохоронних проєктів, зокрема модернізації очисних споруд, рекультивациі забруднених територій, відновлення водних екосистем. У результаті перевага надається дрібним, швидким у реалізації заходам, які не здатні вирішити системні екологічні проблеми.

Відсутність інтеграції фондів ОНПС у кліматичну, промислову та регіональну політику держави свідчить про збереження фрагментарного підходу до екологічних фінансів. Кошти, які за своєю природою мають компенсувати екологічну шкоду, не використовуються як інструмент структурних змін, декарбонізації чи переходу до сталих моделей розвитку, що є особливо вагомим проблемою в умовах війни і повоєнної відбудови. Це підкреслює розрив між задекларованими екологічними цілями та реальною бюджетною практикою.

Загалом чинна модель функціонування фондів охорони навколишнього природного середовища не забезпечує реалізації їх основного призначення. Вона відтворює логіку формального перерозподілу коштів без екологічної відповідальності, підзвітності та орієнтації на довгостроковий результат. За відсутності глибокої інституційної реформи фонди ОНПС залишаються радше фінансовим додатком до бюджетної системи, ніж ефективним інструментом охорони довкілля.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Удосконалити інституційний статус фондів охорони навколишнього природного середовища, уточнивши мандат, цілі та відповідальність за результати використання коштів.
2. Переглянути нормативне визначення природоохоронних заходів, звузивши його та обмеживши фінансування заходів, що не мають прямого екологічного ефекту.
3. Запровадити елементи екологічного планування, орієнтованого на дані моніторингу та стратегічні документи у сфері довкілля.
4. Посилити оцінку ефективності проєктів, передбачивши проведення передпроєктного аналізу та окремих процедур оцінки результатів після реалізації.
5. Підвищити прозорість використання коштів, забезпечивши відкритість інформації та розширення участі громадськості у процесі відбору проєктів.
6. Розглянути можливість багаторічного фінансування окремих проєктів, зокрема тих, що мають стратегічне значення.
7. Інтегрувати фінансування природоохоронних заходів у ширший контекст державної політики, включно з кліматичною та регіональною політикою.

Варіант Б. Реформа системи екологічних фондів (рекомендований)

1. Інституційно відокремити фонди ОНПС як спеціалізований механізм екологічних фінансів із чітко визначеним мандатом, цілями, функціями та відповідальністю за досягнення вимірюваних екологічних результатів.
2. Законодавчо звузити перелік природоохоронних заходів, виключивши фінансування діяльності, що не має прямого, вимірюваного та доведеного позитивного впливу на довкілля.
3. Запровадити обов'язкове екологічне планування використання коштів, засноване на даних моніторингу, оцінці основних джерел забруднення та стратегічних документах держави.
4. Встановити обов'язкову систему оцінки ефективності проєктів, включно з передпроєктною оцінкою та післяпроєктною оцінкою, як умову фінансування.
5. Забезпечити повну прозорість та підзвітність використання коштів, включно з відкритими реєстрами проєктів, публічним доступом до інформації про фінансування та обов'язковою участю громадськості у прийнятті рішень.
6. Запровадити механізми багаторічного фінансування, що дозволять реалізовувати стратегічні природоохоронні проєкти, а не обмежуватися короткостроковими заходами.
7. Інтегрувати екологічні фонди у кліматичну, промислову та регіональну політику держави як ключовий фінансовий інструмент досягнення цілей сталого розвитку та виконання міжнародних екологічних зобов'язань України.

II. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно обласних військових адміністрацій

1. Кадрова спроможність структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики

Загальні тенденції

Для здійснення цього аналізу було проаналізовано інституційну спроможність всіх існуючих в Україні обласних військових (державних) адміністрацій (24). З огляду на тимчасову окупацію Автономної Республіки Крим аналіз екологічного врядування там не проводився. Більш детально із організацією здійснення екологічного управління на рівні областей можна ознайомитись у додатку № 1.

Аналізуючи дані щодо кадрової спроможності структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики (див. додаток № 1), можна зробити такі висновки:

1. Штатна чисельність коливається від 13 до 64 осіб, що свідчить про значну варіативність у кадровому забезпеченні.
2. Найчисельніші, з точки зору штатного розпису, підрозділи мають Донецька (64), Дніпропетровська (48), Луганська (48), Київська (36) та Запорізька (33) області.
3. Найменшу штатну чисельність має Вінницька область – 13 штатних одиниць, де довіклеві функції розпорозені між кількома відділами при Управлінні розвитку територій та інфраструктури.

При цьому, аналіз результатів дослідження регіональних програм зі збереження довкілля (див. додаток № 3) свідчить про фрагментарність і нерівномірність у розробці та впровадженні регіональних екологічних програм в Україні. Станом на 2025 рік комплексні програми діють у більшості областей, проте на офіційних сторінках окремих ОВА не вдалось знайти такі документи, що свідчить щонайменше про не орієнтованість ОВА на діалог із громадськістю.

Серед чинних програм простежується низка спільних рис:

1. Формальна відповідність законодавчій базі: більшість документів формально узгоджені із [Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»](#) та [Державною стратегією екологічної політики до 2030 року](#). Втім слід зазначити, що сама Державна стратегія екологічної політики не відповідає викликам, які повстали перед Україною з огляду на повномасштабну російсько-українську війну, зобов'язання перед ЄС.
2. Інфраструктурна орієнтація: акцент робиться на будівництві та реконструкції очисних споруд, полігонів, гідротехнічних об'єктів, рекультивациі земель.
3. Недостатність системних механізмів: бракує регіональних стратегій екологічної політики з врахуванням Державної екостратегії, регіональних екологічних проблем.
4. Слабкі механізми прозорості: передбачене інформування та звітність, але недостатні інструменти оперативної та впливової участі громадськості й незалежного моніторингу стану довкілля, зокрема доброго стану води, якості атмосферного повітря, відправління відходами, тощо.
5. Відсутність кількісних індикаторів: більшість програм не містять чітких показників ефективності, що унеможлиблює оцінку їхньої результативності.

Водночас окремі області (Київська, Кіровоградська, Миколаївська, Херсонська, Чернігівська області) зробили крок у бік інтеграції сучасних пріоритетів: адаптації до змін клімату, відновлення довкілля після воєнних дій, розвитку відновлюваної енергетики. Проте ці блоки залишаються недостатньо деталізованими.

Тож регіональні програми поки що більшою мірою виконують роль декларативних документів та «переліку проєктів», ніж інструментів реалізації сучасної екологічної політики. Вони потребують істотного посилення у частині системності, інтеграції з національними стратегічними документами, забезпечення підзвітності й прозорості, а також закладення чітких механізмів фінансування та оцінки результативності.

Як видно із офіційних вебсайтів ОВА, регіональні плани управління відходами наразі або ухвалені (як-от у Вінницькій області до 2030 р.), або ОВА декларують їхнє розроблення. Наприклад: Запорізька область оновлює свій план до 2035 р., Львівська – узгоджує структуру за методичними рекомендаціями міністерства; Рівненська вже передбачила кластерний підхід для організації збору й сортування; Херсонська проведе громадське обговорення з екологічною оцінкою; Тернопільська і Волинська залучають бізнес, експертів і міжнародних партнерів до розроблення. Проте розробленим документам, часто бракує чітких показників, прозорого моніторингу та інтеграції з національними стратегічними документами, що стримує ефективну імплементацію.

Оцінка виконання обласними військовими адміністраціями обов'язку щодо підготовки та оприлюднення Регіональних доповідей про стан навколишнього природного середовища, що базується на даних із офіційних веб-сайтів ОВА, свідчить про значну нерівномірність. Частина областей (Івано-Франківська, Чернівецька, Дніпропетровська, Рівненська) систематично щороку готують і публікують такі документи у відкритому доступі, забезпечуючи прозорість та інформування громадськості. Водночас в багатьох інших областях практика має епізодичний характер: доповіді оприлюднюються із затримками, за окремі роки відсутні взагалі або публікуються лише через сайт міністерства (донедавна – сайт Міндовкілля).

Аналіз офіційних вебсторінок обласних військових адміністрацій чи довікільєвих структурних одиниць при ОВА показує, що вимоги до відкритості та належної якості публікації інформації виконуються лише частково. У низці областей (зокрема, Івано-Франківській, Дніпропетровській, Рівненській областях) функціонують окремі розділи, де регулярно оновлюються екологічні програми, звіти та регіональні доповіді

про стан довкілля. Натомість на сторінках багатьох інших ОВА чи довкіллевих структурних одиниць при ОВА інформація подається фрагментарно, без належної систематизації чи архіву за попередні роки, а інколи відсутня взагалі. Часто сайти не забезпечують зручної навігації та пошуку документів, що суттєво обмежує доступ громадськості до актуальних екологічних даних.

Фактична чисельність персоналу

Стосовно частини ОВА було надано не лише штатну, а й фактичну чисельність персоналу, що дозволяє оцінити більш точний рівень кадрової спроможності.

Таблиця №2. Укомплектованість структурних одиниць відповідальних за довкіллеві питання при деяких ОВА [дж. - архів ЕПЛ]

Область	Штатна чисельність	Фактична чисельність	Укомплектованість
Хмельницька	22	16	73%
Рівненська	28	26	93 %
Київська	36	26	72 %
Львівська	33	27	82 %
Луганська	48	22	46 %
Полтавська	32	29	91 %

Аналіз наведених даних свідчить, що серед розглянутих обласних військових адміністрацій найбільш укомплектованими є екологічні підрозділи Рівненської та Полтавської областей. Натомість найбільш критичною є ситуація в Луганській області, де фактично зайнято лише 46 % штатних посад, при цьому залишається відкритим питання "корисності" таких осіб із урахуванням війни та окупації частини області.

У Хмельницькій, Херсонській та Київській областях кількість фактично працюючих фахівців на 25–50 % менша від передбаченої. З огляду на широкий спектр повноважень (здійснення ОВД, дозвільна діяльність, погодження документів, екологічний моніторинг, взаємодія з громадськістю тощо), така ситуація свідчить про суттєве кадрове виснаження або системну нестачу персоналу, що значно обмежує реальні управлінські можливості у сфері довкілля. У Херсонській області гострими залишаються проблеми пестицидів, пожеж і деградації земель, але відсутність фахівців не дозволяє вибудувати ефективну агро екологічну політику чи забезпечити сталий моніторинг.

Щільність кадрового забезпечення

Рівень кадрової забезпеченості екологічних підрозділів обласних військових адміністрацій істотно варіюється залежно від площі регіону, наявних природних ресурсів, ступеня урбанізації та актуальності екологічних викликів. Щільність кадрового потенціалу, тобто кількість працівників на 1000 км², є одним з ключових індикаторів інституційної спроможності держави забезпечувати належне управління довкіллевою сферою на регіональному рівні.

Таблиця №3. Щільність кадрового потенціалу структурних підрозділів ОВА, відповідальних за довкілля [дж. - архів ЕПЛ]

№	Область	Площа (км ²)	Штатна чисельність	Фактична чисельність	Щільність штатна (штатних одиниць)	Щільність фактична (фактична кількість працівників на 1000 км ²)
---	---------	--------------------------	--------------------	----------------------	------------------------------------	--

					на 1000 км ²)	
1	Вінницька	26513	13		0.49	
2	Волинська	20144	21		1.04	
3	Дніпропетровська	31974	48		1.50	
4	Донецька	26517	64		2.41	
5	Житомирська	29834	29		0.97	
6	Закарпатська	12772	23		1.80	
7	Запорізька	27183	33		1.21	
8	Івано-Франківська	13928	27		1.94	
9	Київська	28131	36	26	1.28	0.92
10	Кіровоградська	24596	24		0.98	
11	Луганська	26684	48	22	1.80	0.82
12	Львівська	21833	33	27	1.51	1.24
13	Миколаївська	24599	26		1.06	
14	Одеська	33314	29		0.87	
15	Полтавська	28748	32	29	1.11	1.01
16	Рівненська	20051	28	26	1.40	1.30
17	Сумська	23834	23		0.97	
18	Тернопільська	13824	20		1.45	
19	Харківська	31418	30		0.95	
20	Херсонська	28461	23	21	0.81	0.74
21	Хмельницька	20629	22	16	1.07	0.78
22	Черкаська	20900	15		0.72	
23	Чернівецька	8097	16		1.98	
24	Чернігівська	31903	31		0.97	

Аналіз співвідношення чисельності екологічних структурних підрозділів обласних військових адміністрацій до площі відповідних регіонів (у перерахунку на 1000 км²) свідчить про суттєву регіональну диференціацію кадрової спроможності державного управління у довкіллевій сфері. В середньому по країні щільність штатної чисельності становить близько 1,3 працівника на 1000 км², однак показники коливаються в широкому діапазоні: від менше ніж 0,5 до понад 2,4. Найвища щільність зафіксована в Донецькій області, що пояснюється як екологічною складністю регіону (високий рівень індустріалізації, наявність підприємств гірничо-металургійного комплексу), так і специфікою воєнного часу. Підвищені показники також спостерігаються в низці західних регіонів, зокрема у Чернівецькій, Івано-Франківській, Закарпатській та Львівській областях. Ці області, попри відносно невелику площу територій, зберігають насиченість кадрового складу, що дає підстави вважати екологічну політику на місцевому рівні більш пріоритетною, особливо з огляду на наявність цінних природоохоронних територій Карпатського регіону.

Водночас у низці регіонів показники кадрової щільності залишаються вкрай низькими. Зокрема, найнижчий показник зафіксовано у Вінницькій області, що може свідчити про низький пріоритет екологічної політики в регіоні. Це особливо помітно на тлі того, що для вирішення довкіллевих питань там не створено окремого департаменту. Схожа ситуація простежується і в Черкаській, Херсонській, Луганській областях, де реальна кадрова присутність є суттєво нижчою за штатну (наприклад, Луганська область, де 0,82 фактична проти 1,80 штатної). Такий дисбаланс вказує на або відсутність кваліфікованих кадрів, або на низькі показники здатності територіальних органів укомплектувати апарати в умовах війни, особливо у прифронтових зонах.

Ще один важливий аспект – це відсутність кореляції між розмірами області та

чисельністю персоналу. Так, великі області з високим аграрним навантаженням, як-от Вінницька, Полтавська чи Черкаська, мають відносно низьку кадрову щільність, попри очевидну потребу у фаховому нагляді за природокористуванням, водними ресурсами, ґрунтами та атмосферним повітрям. У той же час області з меншою площею демонструють високий рівень кадрового забезпечення.

Отже, щільність кадрового забезпечення екологічних підрозділів в обласних військових адміністраціях не лише відображає їхню спроможність виконувати покладені на них екологічні функції, але й вказує на суттєву нерівномірність у розподілі ресурсів. Це вказує на необхідність переглянути, як держава розподіляє кадрові ресурси між регіонами, і забезпечити більш рівномірну та стійку присутність екологічних підрозділів у кожній області.

Водночас важливо усвідомлювати, що ефективне виконання широкого кола функцій потребує належної кількості кваліфікованих фахівців. Без достатнього кадрового забезпечення складно очікувати якісного управління екологічною сферою та реального впливу на покращення стану довкілля в областях.

Структура довіллевих підрозділів (див. додаток №1)

Більшість структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики, мають 5–7 підрозділів (відділи, управління, сектори). Окремі департаменти, як-от у Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Одеській областях мають значно розгалужену структуру, що свідчить про намагання охопити широкий спектр екологічних завдань (ОВД, СЕО, управління відходами, охорона біорізноманіття, екомережа, дозвільні процедури у сфері господарської діяльності, моніторинг, економіка природокористування тощо).

Водночас у низці областей кадрове забезпечення є мінімальним і обмеженим кількома напрямками, що ускладнює, якщо не унеможлиблює виконання повного обсягу повноважень у сфері довкілля (наприклад, Вінницька, Черкаська, Чернівецька).

Такий контраст у структурній побудові довіллевих підрозділів ОВА свідчить про нерівномірність інституційної спроможності регіонів у сфері охорони довкілля. Там, де створено розгалужену внутрішню структуру, можна вести мову про потенціал для комплексного управління екологічною політикою та належного виконання відповідних функцій. Натомість обмежене кадрове і структурне забезпечення в інших областях створює ризики звуження спектру реалізованих повноважень, прогалин в екологічному контролі, плануванні та реагуванні. Це вказує на необхідність не лише формального розширення штатів, але й стратегічного підходу до формування внутрішньої структури, орієнтованої на повний функціональний цикл управління довкіллям.

2. Функціональна спроможність структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики (див. додаток № 1)

Залежно від області структурні одиниці обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики створено або у формі окремих довіллевих департаментів (16), або у формі окремих довіллевих управлінь (6), або ж у формі відділів чи управлінь при департаментах (або ж управліннях) із досить змішаним набором функцій (2).

Щодо окремих довіллевих департаментів

Дослідження функціональної спроможності структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики варто розпочати із окремих довіллевих департаментів. Аналіз базується на розгляді положень таких департаментів: Сумської, Кіровоградської, Львівської, Херсонської, Полтавської,

Хмельницької, Харківської, Рівненської, Одеської, Київської, Запорізької, Закарпатської, Житомирської, Донецької, Дніпропетровської, та Чернігівської областей.

Відповідні департаменти обласних військових адміністрацій загалом демонструють визначену функціональну основу для реалізації державної політики у сфері захисту довкілля. В основному вони є повноцінними юридичними особами публічного права, що забезпечує їхню певну правову автономію та можливість самостійної діяльності. Підпорядкування обласному і державному керівництву створює вертикаль управління та контролю.

Структура цих департаментів охоплює практично всі ключові напрями екологічної політики, що свідчить про їхню широку відповідальність. Це включає раціональне використання, відтворення та охорону природних ресурсів (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліси, тваринний і рослинний світ), поводження з відходами (крім радіоактивних), заповідну справу, формування та використання екологічної мережі, а також оцінку впливу на довкілля (ОВД) та стратегічну екологічну оцінку (СЕО). Департаменти уповноважені на видачу дозвільної документації, зокрема видачу висновків з ОВД.

Важливим аспектом є участь у нормотворчій діяльності та стратегічному плануванні. Департаменти беруть участь у розробленні проєктів розпоряджень голови ОВА, цільових програм, а також у підготовці пропозицій до проєктів загальнодержавних програм.

Саме вони покликані організувати ведення регіонального моніторингу довкілля (попри питання до ефективності здійснення ними таких заходів і те, що загальної системи моніторингу довкілля на державному рівні немає, зокрема великі питання до моніторингу біорізноманіття, водних об'єктів), вести облік показників екологічної та радіаційної безпеки, а також готують щорічні доповіді про стан довкілля. Передбачено, що на них покладається інформування населення про стан навколишнього природного середовища та екологічну безпеку, а також можливість залучення представників громадськості та створення дорадчих органів. Департаменти мають самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, печатку та власні бланки.

При цьому, варто звернути увагу на вади функціонального навантаження та формулювань у положеннях про такі департаменти.

Положення багатьох департаментів містять значну кількість пунктів, які є типовими для будь-якого державного органу та дублюють положення Конституції та інших законів України (наприклад, "організовує виконання Конституції і законів України"). Це створює громіздкість документів та може розпоршувати увагу від специфічних екологічних завдань. Часто використовуються загальні фрази на зразок "здійснює інші передбачені законом повноваження", що ускладнює повне та чітке розуміння обсягу відповідальності департаменту без додаткового звернення до інших нормативних документів.

У більшості положень не визначено жодних вимірюваних показників чи окремих обов'язкових документів департаментів, за якими можна було б об'єктивно оцінити ефективність роботи департаменту (наприклад, цільових показників щодо зменшення викидів, обсягів перероблених відходів, кількості успішно реалізованих екологічних проєктів). Це ускладнює об'єктивний моніторинг та оцінку їхньої діяльності.

Департаменти відповідають за широкий спектр екологічних питань, що охоплює практично всі аспекти охорони довкілля та природокористування. Такий обсяг завдань,

особливо за умов обмеженої штатної чисельності та фінансування, може призвести до розпорошення зусиль та зниження ефективності виконання окремих, але критично важливих функцій.

Хоча департаменти координують діяльність різних органів на місцях (від органів місцевого самоврядування до територіальних підрозділів ДЕІ), конкретні механізми, формати та періодичність такої взаємодії часто не деталізовані, що може ускладнювати ефективну міжвідомчу співпрацю. Як бюджетні установи, департаменти залежать від фінансування з державного бюджету, що обмежує їхню фінансову гнучкість та можливості для реалізації масштабних ініціатив.

Департаменти екології та природних ресурсів обласних військових адміністрацій володіють міцним фундаментом та значним потенціалом для ефективної реалізації державної екологічної політики. Проте для підвищення їхньої операційної ефективності та прозорості положення, що регламентують їхню діяльність, потребують вдосконалення. Це стосується, зокрема, оптимізації та конкретизації функцій, усунення дублювань та чіткого визначення унікальних екологічних завдань із урахуванням специфіки регіонів.

Крім того, важливо забезпечити однозначність формулювань, особливо щодо посилань на "інші повноваження", а також впровадити вимірювані показники ефективності для об'єктивної оцінки результативності. Деталізація механізмів міжвідомчої співпраці також є ключовою для забезпечення ефективної координації та посилення потенціалу цих департаментів.

Щодо окремих довікільєвих управлінь

У ході оцінки функціональної спроможності структурних підрозділів обласних військових адміністрацій, які відповідають за реалізацію екологічної політики, доцільно провести дослідження окремих управлінь у сфері охорони довкілля. У цьому контексті досліджуються положення про відповідні управління в таких областях: Чернівецька, Черкаська, Миколаївська, Івано-Франківська, Волинська, Тернопільська.

На основі аналізу функціональної спроможності управлінь екології та природних ресурсів Чернівецької, Івано-Франківської, Черкаської, Миколаївської, Волинської та Тернопільської обласних державних (військових) адміністрацій можна виділити спільні риси, сильні сторони та системні обмеження, характерні для цих регіональних природоохоронних органів.

Спільні сильні сторони:

1. Усі розглянуті управління мають надзвичайно широкий спектр повноважень, що охоплює практично всі ключові напрямки екологічної політики. Це включає охорону довкілля, раціональне використання та відтворення природних ресурсів (земля, надра, вода, повітря, ліси, тваринний і рослинний світ), поводження з відходами (крім радіоактивних), повноваження у сфері заповідної справи, формування екологічної мережі, екологічну та радіаційну безпеку, а також в частині здійснення ОВД та СЕО. Це має дозволяти застосовувати інтегрований підхід до екологічних проблем.
2. Управління активно задіяні у видачі дозволів. [Наприклад](#), видачі від імені ОВА дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами (крім небезпечних відходів) та реєстрації декларацій про відходи суб'єктів господарювання, викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря стаціонарними джерелами (крім об'єктів 1 групи), спеціальне використання природних ресурсів у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду

загальнодержавного значення на підставі лімітів, затверджених міністерством, селекційний та вибірковий діагностичний відстріли мисливських тварин для ветеринарно-санітарної експертизи в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відстріл та відлов хижих та шкідливих тварин не в мисливський сезон або в заборонених для полювання місцях у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

3. Усі управління є структурними підрозділами обласних державних (військових) адміністрацій, підпорядковані їхнім головам, а також підзвітні відповідному центральному органу виконавчої влади, відповідальному за довіклеві питання. Це створює досить чітку вертикаль управління та контроль на вищому рівні.
4. Управління мають конкретні обов'язки у процедурах ОВД та СЕО на рівні областей. Це є ключовим інструментом попередження негативного впливу на довкілля на ранніх стадіях.
5. Більшість положень передбачають обов'язок інформування населення про стан довкілля та сприяння екологічній освіті, вихованню громадян. Залучення громадськості до природоохоронних та еколого-освітніх заходів також декларується, що підвищує прозорість та потенційну ефективність роботи.
6. Усі управління є юридичними особами публічного права, мають власний баланс, рахунки в казначействі та печатку, що надає їм певну інституційну спроможність для виконання завдань.

Спільні слабкі сторони та ризики:

1. Залежність від політичної волі та фінансування з боку ОДА (ОВА). Ключові рішення щодо створення, реорганізації, штатної чисельності, фонду оплати праці працівників та фінансування ухвалюються головою обласної державної (військової) адміністрації в межах відповідних бюджетних призначень. Це робить управління вразливими до політичної кон'юнктури, обмежує кадрові можливості та розвиток.
2. Потенційна бюрократизація та перевантаженість повноважень. Широкий спектр дозвільних процедур, погоджень та значний обсяг функцій можуть призвести до бюрократичних затримок, формалізму та ризику фрагментарного виконання завдань. Пріоритезація функцій часто відсутня, що може призводити до фокусу на "операційних" завданнях за рахунок системних.
3. Недостатньо чіткі механізми прямої підзвітності громадськості. Хоча інформування та взаємодія з громадськістю декларується, механізми участі громадськості у прийнятті рішень, проведенні консультацій або контролі часто є нечіткими, добровільними або залишеними на розсуд керівництва.
4. Обмежена аналітична та наукова спроможність. Попри ведення звітності та аналітики, положення часто не підкріплюють це зобов'язаннями щодо використання наукових підходів, незалежних оцінок чи регулярної зовнішньої експертизи. Можливість створення наукових та дорадчих органів є опціональною ("можуть бути утворені"), що створює ризик їхньої відсутності в реальності.
5. Відсутність гарантій щодо кадрової спроможності. У положеннях зазвичай не закладено мінімальних вимог до чисельності або кваліфікації персоналу. Структура та штатна чисельність затверджуються головою ОДА (ОВА), що може створювати ризики недостатньої укомплектованості або скорочення ключових посад.
6. Додаткові несумісні функції. Деякі управління можуть бути відповідальними за функції, що не завжди прямо пов'язані з основними екологічними завданнями (наприклад, охорона праці, цивільний захист). Це відволікає ресурси та потенційно знижує ефективність виконання основних функцій.

Несумісні функції, що виконуються окремими довікільєвими структурними одиницями на рівні ОВА

на прикладі Івано-Франківської та Рівненської ОВА

Приклад управління.

Аналіз [Положення про управління екології та природних ресурсів Івано-Франківської обласної державної адміністрації](#) свідчить про наявність у переліку повноважень управління функцій, які не мають безпосереднього галузевого зв'язку з реалізацією державної політики у сфері охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Зокрема, до таких функцій належать:

- 1) забезпечення виконання завдань мобілізаційної підготовки та дотримання вимог законодавства з охорони праці (п. 4.19);
- 2) організація та ведення діловодства, архівної справи, забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом і персональних даних (пп. 4.20–4.23);
- 3) організація та проведення процедур публічних закупівель (п. 4.6);
- 4) участь у виконанні низки загальноорганізаційних та міжвідомчих завдань, що не мають чітко визначеного екологічного змісту (пп. 4.7, 4.10, 5.33)

Зазначені повноваження за своєю правовою природою є типовими адміністративно-управлінськими або допоміжними функціями, притаманними апарату органів виконавчої влади загалом, і не потребують спеціальної екологічної компетенції.

Надмірне поєднання профільних екологічних завдань із загальноадміністративними функціями може призводити до розпорошення кадрових та організаційних ресурсів управління, зниження рівня спеціалізації та, як наслідок, негативно впливати на ефективність реалізації основних повноважень у сфері збереження довкілля.

Приклад департаменту.

Аналіз [Положення про департамент екології та природних ресурсів Рівненської обласної державної адміністрації](#) свідчить про розширення переліку повноважень департаменту за рахунок функцій, які за своєю правовою природою не є безпосередньо пов'язаними з реалізацією державної екологічної політики та потребують переважно загальноадміністративної, організаційної або кадрово-господарської компетенції.

Зокрема, до таких функцій належать:

- 1) забезпечення виконання завдань мобілізаційної підготовки, цивільного захисту населення, дотримання вимог законодавства з охорони праці та пожежної безпеки (п. 5.22);
- 2) організація роботи з укомплектування, зберігання, обліку та використання архівних матеріалів (п. 5.23);
- 3) реалізація державної політики щодо захисту інформації з обмеженим доступом та забезпечення захисту персональних даних (пп. 5.24, 5.26);
- 4) участь у вирішенні колективних трудових спорів (конфліктів) (п. 5.25);
- 5) здійснення загальнофінансових та бюджетно-адміністративних функцій, пов'язаних із забезпеченням ефективного і цільового використання бюджетних коштів (п. 5.27).

Зазначені повноваження є типовими для апарату органів виконавчої влади

загального характеру та не потребують спеціалізованої екологічної експертизи. Їх закріплення за департаментом екології поряд із виконанням складних регуляторних, дозвільних і контрольних функцій у сфері збереження довкілля створює ризик розпорошення управлінських, кадрових і часових ресурсів.

Крім того, значна концентрація загальноорганізаційних і допоміжних функцій у профільному департаменті може негативно впливати на рівень спеціалізації структурного підрозділу, ускладнювати фокусування на стратегічних завданнях екологічної політики та знижувати ефективність виконання основних повноважень у сфері збереження довкілля.

Загалом, обласні управління екології та природних ресурсів в Україні мають потенційну функціональну спроможність, що забезпечується широким мандатом повноважень, чіткими дозвільними механізмами та вертикальною інтеграцією в систему державного управління. Однак, їхня фактична ефективність значною мірою залежить від зовнішніх чинників, таких як політична воля керівництва обласних адміністрацій, достатнє та стабільне фінансування, реальне кадрове забезпечення, а також дієві механізми координації та контролю. Без системного підходу до ресурсного забезпечення та вдосконалення механізмів взаємодії, особливо з громадськістю, науковими інституціями діяльність цих управлінь ризикує залишатися декларативною та обмежуватись виконанням лише допоміжних і дозвільних функцій, без стратегічного впливу на стан довкілля в області.

Щодо відділів чи управлінь при департаментах (або ж управліннях) із досить змішаним набором функцій

Окремо варто дослідити інституційну спроможність відділів чи управлінь при департаментах (або ж управліннях) із досить змішаним набором функцій. Прикладами такої організаційної структури є Управління з питань земельних, водних та природних ресурсів та Управління екології та природних ресурсів при Департаменті комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів Луганської ОВА, а також Відділ дозвільної діяльності та поводження з відходами, Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, Відділ охорони земель, лісової та заповідної справи при Управлінні розвитку територій та інфраструктури при Управлінні розвитку територій та інфраструктури Вінницької ОВА.

Інституційна спроможність структурних підрозділів, інтегрованих у більші департаменти чи управління з широким набором функцій, що виходять за межі виключно довкіллевой тематики, становить собою цікавий предмет для аналізу. Розглянувши приклади Луганської та Вінницької обласних державних адміністрацій, ми бачимо, що така організаційна структура хоча і може мати потенційні переваги, але несе за собою значні ризики для ефективності екологічного управління.

У Луганській обласній адміністрації екологічні питання розподілені між двома управліннями в рамках Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів: Управлінням з питань земельних, водних та природних ресурсів і Управлінням екології та природних ресурсів. Перше поєднує управління земельними, водними та загальними природними ресурсами, що теоретично дозволяє застосовувати більш інтегрований підхід до їхнього використання та охорони. Однак, перебуваючи в структурі, яка також відповідає за комунальну власність та майнові відносини, існує ризик розмивання екологічних пріоритетів, ризик конфлікту інтересів. Екологічні питання можуть відходити на другий план перед

економічними чи майновими, а їхній вплив на загальну політику Департаменту може бути обмеженим. Управління екології та природних ресурсів має широкий спектр функцій, включаючи відходи, біорізноманіття, ПЗФ, ОВД/СЕО та дозвільну діяльність, що дозволяє розвивати спеціалізовану експертизу. Проте, тут також виникають ризики конфліктів інтересів, якщо Департамент має завдання з розвитку територій, а додатковий рівень ієрархії може уповільнювати прийняття рішень.

У 2023–2025 роках діяльність Департаменту комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів Луганської ОДА зосереджена переважно на процедурних інструментах екополітики – стратегічній екологічній оцінці (СЕО) та оцінці впливу на довкілля. На сайті Департаменту регулярно публікуються звіти про СЕО до програм розвитку територіальних громад та регіональних документів, а також пропозиції до державних стратегій. Через обмежений контроль над територією й постійні обстріли реалізація практичних природоохоронних заходів майже неможлива, тому акцент робиться на дотриманні законодавчих процедур і моніторингу. У такому контексті чисельність штату може здаватися зовеликою, проте його збереження важливе для підтримки інституційної спроможності й готовності до повоєнного відновлення. Частково даний штат може використовуватися для створення нових територій і об'єктів природно-заповідного фонду в області, дистанційного вивчення впливу бойових дій на довкілля, співпрацю зі Спеціалізованою екологічною прокуратурою, підготовкою позовів про завдані РФ шкоду і збитки довкіллю внаслідок бойових дій.

У Вінницькій обласній адміністрації екологічні функції фрагментовані між трьома окремими відділами в рамках Управління розвитку територій та інфраструктури. Кожен з цих відділів має чітку спеціалізацію, що має дозволяти розвивати глибоку експертизу у своїй конкретній сфері. Наприклад, відділ охорони земель, лісової та заповідної справи зосереджений на збереженні ключових природних компонентів. Однак, така фрагментація може ускладнити інтегроване екологічне планування, оскільки, наприклад, питання управління з відходами тісно пов'язані із забрудненням ґрунтів і вод, які можуть бути в компетенції інших відділів. Крім того, перебування цих відділів у складі Управління, яке відповідає за "розвиток територій та інфраструктури", має яскраво виражений конфлікт інтересів. Існує ризик відірваності відділу ОВД, СЕО від подальшого впровадження природоохоронних заходів, передбачених висновками з ОВД. Наявними є кадрові виклики щодо забезпечення експертизи в настільки різномірних сферах в одному відділі.

Критичний, але об'єктивний погляд на інституційну спроможність відділів та управлінь, що функціонують у складі більших департаментів зі "змішаним" набором повноважень, виявляє значні виклики для ефективного екологічного управління. Хоча з теоретичної точки зору інтеграція екологічних функцій у широкі структури, які також охоплюють майнові, земельні чи інфраструктурні питання, може здаватися логічною для забезпечення комплексного підходу та оптимізації ресурсів, на практиці це часто призводить до послаблення екологічного пріоритету. Основний ризик полягає у системному "розмиванні" природоохоронних завдань, коли вони неминуче відходять на другий план перед економічно чи політично вигіднішими напрямками діяльності департаменту, наприклад, розвитком інфраструктури або залученням інвестицій. Це створює внутрішній конфлікт інтересів, де екологічна безпека може бути скомпрометована на користь інших, більш "видимих" або короткострокових цілей.

Крім того, така організаційна модель часто об'єктивно породжує бюрократичні перешкоди. Наявність додаткових рівнів ієрархії над спеціалізованими екологічними відділами призводить до уповільнення процесів прийняття рішень, збільшення кількості необхідних погоджень та зниження оперативності реагування на критичні довкіллеві

виклики. Фрагментація екологічних функцій між різними відділами, як це спостерігається у Вінницькій ОДА (окремо відходи, окремо ОВД, окремо землі/ліси/ПЗФ), може порушувати цілісність екологічної політики та створювати складнощі з координацією та єдиним стратегічним плануванням. Кожен відділ, незважаючи на свою спеціалізацію, ризикує діяти ізольовано, що перешкоджає формуванню цілісної картини стану довкілля та розробці ефективних, інтегрованих рішень.

Не менш важливим є питання кадрового забезпечення та впливу на незалежність. Залежність штатної чисельності та фонду оплати праці від загального бюджету та пріоритетів більшого департаменту може обмежувати можливості залучення та утримання висококваліфікованих екологів та фахівців з міждисциплінарними знаннями. Більше того, перебування відділів, відповідальних за ОВД та СЕО, у структурах, орієнтованих на розвиток інфраструктури, створює очевидний конфлікт інтересів, впливає на об'єктивність їхніх висновків, підриваючи превентивну функцію цих інструментів. Таким чином, хоча така структура може бути результатом прагнення до оптимізації, вона об'єктивно може нести в собі серйозні системні ризики для ефективного та незалежного виконання природоохоронних функцій.

Загальний висновок щодо оптимальної моделі реалізації екологічної політики в ОВА

Аналіз інституційної спроможності структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за екологічну політику, показує, що більш ефективною формою є окремий довікільєвий департамент. Така структура забезпечує найбільшу інституційну вагу, юридичну самостійність та широкий мандат повноважень, дозволяючи комплексно та системно вирішувати екологічні питання. На відміну від окремих управлінь, департаменти мають вищий статус та меншу залежність від керівництва ОВА у прийнятті ключових рішень. Найменш оптимальними виявилися відділи чи управління, інтегровані у департаменти зі змішаними функціями, оскільки така модель створює конфлікт інтересів, призводить до розпорошення екологічних пріоритетів та підвищує бюрократичні бар'єри.

Найбільш ефективним рішенням у формуванні і реалізації регіональної екологічної політики, яка би відповідала державній екологічній стратегії, є повернення в області головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує і реалізує політику охорони навколишнього природного середовища. Такі управління мали б однакову структуру, чіткі уніфіковані функції зі збереження довкілля, чіткі уніфіковані штатні розписи і чітке підпорядкування. Головні територіальні управління також не мали б тих конфліктів інтересів, які наявні у міксованих управліннях ОДА/ОВА, не мали б безпосереднього тиску голів адміністрацій при формуванні висновків з ОВД, видачі дозвільних документів.

Отже, для досягнення ефективного впровадження цілісної, прозорої та незалежної екологічної політики критично важливою є консолідація всіх екологічних функцій в єдиних, сильних головних територіальних управліннях ЦОВВ, що формує і реалізує політику у сфері охорони навколишнього природного середовища. Такий елемент архітектури екологічного врядування є критично важливим і логічним з огляду на кількість функцій збереження довкілля на центральному і регіональному рівнях.

3. Фонди охорон навколишнього природного середовища на місцях та проблеми їхнього функціонування

Станом на 2026 рік місцеві фонди охорони навколишнього природного середовища (екофонди) залишаються основним інструментом фінансування природоохоронних

заходів на рівні областей і громад. Вони наповнюються переважно за рахунок екологічного податку підприємств-забруднювачів, а кошти зараховуються до спеціальних фондів місцевих бюджетів. Обсяг надходжень суттєво відрізняється між регіонами: індустріальні області з високою концентрацією металургії, енергетики та видобувної промисловості акумулюють сотні мільйонів гривень щороку, тоді як фонди аграрних або малопромислових регіонів часто не спроможні фінансувати навіть базові екологічні заходи. Така фінансова асиметрія не компенсується національними механізмами вирівнювання та напряду впливає на здатність громад реагувати на екологічні ризики.

Практика використання коштів місцевих екофондів демонструє стійку орієнтацію на формально допустимі, але обмежено ефективні заходи. Значна частина фінансування спрямовується на «озеленення» та благоустрій населених пунктів, де основні видатки фактично йдуть на ремонти парків, скверів, доріжок і малих архітектурних форм, а не на відновлення зелених насаджень чи екосистем. Аналогічно, фінансуються інформаційні кампанії, фестивалі та інші одноразові заходи з мінімальним прямим впливом на стан довкілля. Натомість системні проекти, наприклад, модернізація очисних споруд, зменшення промислових викидів, управління небезпечними відходами або недофінансуються, або реалізуються фрагментарно через високу вартість і потребу в багаторічному фінансуванні.

Інституційними причинами такої ситуації є відсутність уніфікованих екологічних критеріїв відбору проектів та розмитий перелік природоохоронних заходів, що дозволяє включати до фінансування проекти з сумнівним екологічним ефектом. Критерії відбору часто зосереджені на формальній «готовності» проекту або наявності співфінансування, що створює переваги для дрібних і швидкоореалізованих заходів над стратегічно важливими, але складними проектами. Додатковою проблемою є відсутність обов'язкового передпроектного та післяпроектного моніторингу: у більшості випадків не вимірюється, чи призвели витрачені кошти до реального покращення якості повітря, води або стану земель.

Процедурні аспекти управління місцевими екофондами також залишаються слабкою ланкою. Процеси відбору та погодження заходів істотно відрізняються між регіонами, рівень публічності та доступу громадськості до інформації є нерівномірним, а фактичне надходження коштів часто відбувається наприкінці бюджетного року. Це обмежує можливість реалізації сезонних або довготривалих природоохоронних заходів і стимулює вибір «швидких» проектів з низьким екологічним ефектом. У сукупності ці фактори свідчать, що станом на 2026 рік місцеві екофонди в Україні мають значний фінансовий потенціал, але залишаються інструментом з низькою результативністю через проблеми стратегічного планування, прозорості та орієнтації на вимірювані екологічні результати.

Рекомендації щодо підвищення ефективності місцевих екофондів

- 1 Уніфікувати перелік природоохоронних заходів, виключивши благоустрій та іміджеві проекти; пріоритет: заходи з прямим екологічним ефектом (повітря, вода, відходи, екосистеми).
2. Запровадити екологічні критерії відбору та паспорт проекту, що фіксує стан довкілля до та після реалізації і очікуваний результат.
3. Обов'язковий до- та післяпроектний моніторинг з публічним доступом до даних, для оцінки ефективності заходів.

4. Прозорість фінансування через онлайн-платформу з відкритими заявками, протоколами комісій та звітами про витрати.

5. Механізми багаторічного фінансування стратегічних проєктів, щоб уникнути фрагментації та забезпечити реалізацію комплексних природоохоронних заходів.

4. Висновки та рекомендації щодо посилення інституційної спроможності довіклєвих структурних одиниць ОВА

Що стосується висновків, варто зазначити таке:

1. Результати аналізу організації, кадрового забезпечення та функціонального наповнення структурних одиниць обласних військових адміністрацій, відповідальних за реалізацію екологічної політики, свідчать про наявність суттєвої структурної неоднорідності та фрагментарності інституційної моделі управління довікллям на регіональному рівні.

2. В окремих областях сформовано довіклєві департаменти, які мають чітко визначену організаційну форму, статус юридичної особи, власний баланс, рахунки та широкий мандат повноважень. У таких випадках простежується системний підхід до виконання екологічної політики, охоплення всіх ключових напрямів державного регулювання (ОВД, СЕО, поводження з відходами, дозвільна діяльність, охорона ПЗФ тощо), а також наявність інституційних передумов для міжвідомчої координації, стратегічного планування та участі громадськості.

3. У більшості областей ситуація суттєво відрізняється. Частина ОВА реалізує екологічні повноваження через окремі управління, що зазвичай мають нижчий організаційний статус і більшою мірою залежать від обласного керівництва в кадрових, фінансових та адміністративних рішеннях.

4. Найбільш вразливими з точки зору інституційної спроможності є ті адміністрації, де довіклєві функції інтегровані у департаменти зі змішаними повноваженнями (наприклад, департаменти розвитку територій, інфраструктури, комунальної власності тощо). У таких випадках природоохоронні завдання ризикують втрачати пріоритет, що призводить до розмивання відповідальності, відсутності цілісного бачення екологічної політики та потенційних конфліктів інтересів у процесі прийняття рішень.

5. У багатьох ОВА фактична чисельність працівників значно нижча за затверджену штатну, іноді – менш як 50 %. Особливо складна ситуація у прифронтових і деокупованих областях, де кадровий дефіцит поєднується з високими екологічними ризиками.

6. Навіть там, де чисельність формально є достатньою, спостерігається диспропорція у функціональному розподілі: через малу кількість фахівців окремі напрями або не охоплюються, або виконуються фрагментарно. Відсутність вимог до кваліфікації, мінімальних стандартів чисельності чи механізмів підтримки сталого кадрового потенціалу додатково послаблює управлінську спроможність.

7. Окремим викликом є невизначеність і надмірна загальність функціональних положень. Більшість нормативних актів, що регламентують діяльність довіклєвих структур в ОВА, містить формулювання декларативного характеру або дублює загальні приписи Конституції та законів. Це ускладнює чітке окреслення відповідальності, унеможлиблює ефективну оцінку результативності діяльності та послаблює підзвітність

8. У положеннях часто відсутні кількісні індикатори або обов'язковість затвердження таких індикаторів іншими документами, орієнтири результативності чи зобов'язання щодо залучення громадськості або наукової експертизи.

9. Незважаючи на те, що більшість управлінь і департаментів є структурно підпорядкованими як головам ОВА, так і профільному міністерству, централізований характер кадрової та фінансової політики в межах адміністрацій створює реальні обмеження для інституційної незалежності екологічних органів.

10. Практична реалізація повноважень у сфері довкілля часто залежить не стільки від формальних функцій, скільки від політичної волі обласного керівництва та доступу до ресурсів. Унаслідок цього спостерігається значна регіональна нерівність у якості екологічного управління.

11. На сьогодні інституційна спроможність обласних військових адміністрацій у сфері охорони довкілля залишається потенційною, а не гарантованою. Її реалізація суттєво обмежується дефіцитом кадрів, нечіткістю процедур, фрагментарністю організаційних структур і відсутністю системи стратегічного управління.

12. Відновлення в областях діяльності головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади з охорони довкілля з уніфікованою структурою, чітко визначеними функціями та штатними розписами, що підпорядковуються безпосередньо центральному органу, забезпечило б більш ефективне впровадження регіональної екологічної політики відповідно до державної екологічної стратегії, усунуло б конфлікти інтересів у змішаних управліннях ОДА/ОВА та гарантувало б незалежність прийняття рішень щодо висновків з ОВД і видачі дозвільних документів від тиску регіональної влади.

12. Станом на 2026 рік місцеві екофонди мають значний фінансовий потенціал, проте ефективність їх використання обмежена низькою інституційною спроможністю структурних підрозділів ОВА у сфері довкілля. Відсутність уніфікованих критеріїв відбору проєктів, розрізнені процедури планування та недостатня прозорість фінансування призводять до переважної реалізації короткострокових і малоефективних заходів замість системних природоохоронних ініціатив. Це знижує здатність ОВА ефективно реагувати на екологічні ризики на території громад.

13. Збереження цієї ситуації загрожує маргіналізацією довкіллевої політики на регіональному рівні та знижує спроможність держави відповідати на нові екологічні виклики, зокрема ті, що виникають внаслідок війни.

На основі аналізу організації, кадрового забезпечення та функціонального наповнення структурних підрозділів ОВА, відповідальних за реалізацію екологічної політики, пропонуються такі рекомендації:

Варіант А. Удосконалення системи через відновлення на рівні областей головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну довкілльєву політику (міністерства) – рекомендований

1. Відновлення на рівні областей головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну довкілльєву політику

Рекомендується відновити в областях діяльність головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує довкілльєву політику з уніфікованою структурою, чітко визначеними функціями та штатними розписами, що підпорядковуються безпосередньо центральному органу, що формує державну екологічну політику; це забезпечить ефективне впровадження регіональної екологічної політики, усуне конфлікти інтересів у змішаних управліннях ОДА/ОВА та гарантуватиме незалежність прийняття рішень щодо висновків з ОВД і видачі дозвільних документів від тиску регіональної влади.

2. Уніфікація внутрішньої структури нововідновлених управлінь

Визначити типову модель організаційної побудови управління (наприклад, 5–7 відділів

за основними напрямками: дозвільна діяльність, моніторинг, поводження з відходами, ПЗФ, ОВД/СЕО, водні ресурси, управління ґрунтами), з адаптацією до особливостей кожного регіону, природно-ресурсного потенціалу та екологічних викликів.

3. Підвищення інституційної автономії

Ініціювати зміни до підзаконних актів щодо кадрової автономії управлінь (затвердження структури, штатів, планів роботи) та прав прийняття рішень, щоб мінімізувати політичний вплив і забезпечити стабільність організаційної форми.

Варіант Б. Удосконалення системи через покращення інституційної спроможності ОВА в частині можливостей здійснення довкілєвих повноважень (недостатній)

1. Консолідація повноважень у межах окремих довкілєвих департаментів

Забезпечити утворення окремих департаментів захисту довкілля у всіх обласних військових адміністраціях, де відповідні функції розпорошені або інтегровані у департаменти зі змішаними повноваженнями. Це дозволить зосередити управлінські ресурси, уникнути конфліктів інтересів та гарантувати пріоритетність екологічної політики на обласному рівні.

2. Оптимізація положень про структурні підрозділи

Провести перегляд чинних положень про департаменти та управління з метою уникнення декларативних формулювань, усунення дублювання законодавчих норм, уточнення функціонального поділу, а також включення обов'язкових спеціалізованих завдань, орієнтованих на охорону довкілля (або передбачення обов'язковості окремого документу, присвяченого цим питанням).

3. Уніфікація внутрішньої структури екологічних департаментів

Визначити типову модель організаційної побудови департаменту (наприклад, 5–7 відділів за основними напрямками: дозвільна діяльність, моніторинг, поводження з відходами, ПЗФ, ОВД/СЕО, водні ресурси, управління ґрунтами тощо) з адаптацією до особливостей кожного регіону.

4. Підвищення інституційної незалежності

Ініціювати зміни до підзаконних актів щодо кадрової автономії департаментів екології в межах ОВА (щодо затвердження структури, штатів, планів роботи тощо), щоб мінімізувати політичний вплив та забезпечити стабільність організаційної форми.

Рекомендації, що застосовні до обох варіантів

1. Установлення кадрових стандартів

Запровадити мінімальні стандарти штатної чисельності довкілєвих структур залежно від площі області, рівня урбанізації, природно-ресурсного потенціалу та екологічних викликів. Встановити нормативи щільності екологічного персоналу (у розрахунку на 1000 км²).

2. Подолання кадрового дефіциту

Розробити механізми державної підтримки областей із найгіршими показниками укомплектованості, зокрема прифронтових територій, через цільові програми залучення, підготовки та утримання кваліфікованих фахівців у довкілєвих структурах.

3. Запровадження системи оцінки ефективності (KPI)

Передбачити у внутрішніх документах обов'язкову систему кількісних показників оцінки ефективності діяльності (наприклад, рівень виконання природоохоронних програм,

показники зменшення забруднення тощо) та здійснювати щорічне публічне звітування на їх основі.

4. Посилення міжвідомчої координації

Установити постійні та ефективні механізми координації між профільними структурними одиницями ОВА/головними територіальними управліннями центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну довкіллєву політику, територіальними підрозділами Державної екологічної інспекції, Держводагентства, обласними радами та ОМС, тощо.

5. Гарантування участі громадськості та наукової спільноти

Закріпити на нормативному рівні зобов'язання щодо створення при структурними одиницями ОВА/головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну довкіллєву політику дорадчих органів за участю представників громадськості, науковців, бізнесу; передбачити процедури публічних консультацій, залучення незалежної експертизи.

6. Реформування місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища

Рекомендується впровадити уніфіковані екологічні критерії відбору проєктів із паспортом проєкту, що фіксує стан довкілля до та після реалізації; забезпечити обов'язковий до- та післяпроєктний моніторинг із публічним доступом до результатів; створити онлайн-платформу для прозорого огляду заявок, протоколів комісій та звітів про витрати; запровадити механізми багаторічного фінансування стратегічних природоохоронних заходів; проводити регулярні тренінги для працівників уповноважених органів щодо оцінки екологічних ризиків і управління фінансуванням.

7. Запровадження державної програми підтримки інституційної спроможності обласного екологічного управління

Розробити національну програму із цільовим фінансуванням, технічною допомогою та навчанням для довкіллєвих структур ОВА, головних територіальних управлінь центрального органу виконавчої влади, що формує та реалізує державну довкіллєву політику орієнтовану на подолання диспропорцій між регіонами, особливо в умовах воєнного часу та відновлення.

III. Аналіз поточної ситуації, ключові проблеми та рекомендації стосовно органів місцевого самоврядування

1. Організаційна модель структурних одиниць ОМС відповідальних за вирішення довкіллєвих питань

Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування (надалі також – ОМС) у сфері збереження довкілля визначається здатністю забезпечувати екологічну складову своєї діяльності та виконувати вимоги законодавства. Йдеться у першу чергу про вирішення тих питань, які щоденно турбують мешканців: якість повітря, доступ до питної води, ефективне управління відходами, збереження й догляд за зеленими зонами.

Саме ці напрями свідчать про те, чи є питання збереження довкілля у пріоритеті та чи стають вони предметом системної і послідовної роботи місцевої влади.

У цьому контексті нами було проаналізовано 22 органи місцевого самоврядування (Додаток 2), що є адміністративними центрами областей України.

Вибір саме цих ОМС зумовлений тим, що вони зосереджують найбільший організаційний і фінансовий потенціал для вирішення екологічних питань, формують

практику управління у своїх регіонах і визначають орієнтири для інших територіальних громад.

На відміну від обласних військових адміністрацій, структура яких є більш уніфікованою, у міських радах простежується різноманітність організаційних моделей. У частині місцевих рад створено окремі департаменти чи управління (Київ, Одеса, Хмельницький). В інших екологічні підрозділи функціонують у складі багатoproфільних департаментів, як-от у Львові (Управління екології та природних ресурсів у складі Департаменту містобудування), Чернівцях, Чернігові чи Черкасах. Подекуди ж спеціалізованої одиниці взагалі немає, і відповідні повноваження розподілені між кількома підрозділами (Полтава, Рівне). Така різноманітність структури безпосередньо позначається на кадровому забезпеченні та впливає на спроможність місцевих рад системно реалізовувати екологічну політику.

Для оцінки інституційної спроможності не менш важливим є відповідність діяльності місцевих рад національним рамковим документам у сфері екологічної політики та відновлення. Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» № 2697-VIII від 28.02.2019 р. Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року, Цілям сталого розвитку України до 2030 року, та Національному плану відновлення України, ухваленому після початку повномасштабної війни.

Усі ці документи визначають загальнодержавні орієнтири, які мають відобразитися в місцевих програмах. Водночас на практиці, взаємозв'язок місцевих екологічних програм, програм соціального та економічного розвитку громади із вищевказаними документами часто є досить вибірковою, декларативною та не підкріпленою реальними заходами і іншими механізмами реалізації, що створює ризик їхньої декларативності та формальності. Порівняльний аналіз відповідності місцевих програм державним документам представлено у Додатку № 4.

Особливо показовими є результати аналізу громад, розташованих у прифронтових регіонах (Харків, Суми, Краматорськ, Миколаїв, Херсон, Запоріжжя), де екологічні виклики поєднуються з нагальними потребами відновлення інфраструктури. Тут екологічні аспекти часто лишуються фрагментарними або відсунутими на другий план, що створює ризик втрати системності у формуванні політики.

На підставі вивчення організаційних структур міських рад можна окреслити три поширені моделі інституційного оформлення реалізації функцій збереження довкілля на місцевому рівні (див. схему нижче). Вибір тієї чи іншої моделі безпосередньо впливає на здатність міст формувати цілісну політику та координувати дії у сфері довкілля.

Схема 6. Організаційні моделі ОМС у сфері довкілля

А. Самостійний структурний підрозділ (департамент або управління).

У цій моделі екологічні функції реалізуються через окрему адміністративну одиницю, яка має власний статус у структурі міської ради й не входить до складу інших департаментів. Такий підхід забезпечує більшу видимість екологічних завдань і дає можливість акумулювати кадри та ресурси. Така модель діє у Києві де створено департамент захисту довкілля та адаптації до зміни клімату. В Одесі створений департамент екології та розвитку рекреаційних зон. У Хмельницькому – управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста.

Б. Відділ або управління у складі багатoproфільного департаменту.

Ця модель є найпоширенішою серед міських рад. Довкіллеві повноваження інтегруються у структуру багатoproфільного департаменту (переважно житлово-комунального господарства, благоустрою чи інфраструктури). У межах таких департаментів функціонують окремі відділи або сектори екологічного спрямування, що реалізують завдання у складі ширшого управлінського блоку.

До прикладу, у Львові діє Управління екології та природних ресурсів у складі Департаменту містобудування, у Чернівцях - Відділ екології в управлінні житлово-комунального господарства, у Чернігові - Відділ екології у складі департаменту дорожньо-транспортної інфраструктури та екології.

Окремий підхід застосовано у Харкові, де довіклєві функції не зосереджені у єдиному центральному підрозділі виконавчих органів міської ради, а реалізуються через управління житлового та/або комунального господарства, які функціонують у складі районних адміністрацій (Салтівської, Київської, Індустріальної, Новобаварської тощо). У кожній з них передбачено відповідні посадові одиниці, на які покладено виконання екологічних завдань.

В. Відсутність окремої структурної одиниці, розпорошеність довіклєвих функцій

У межах цієї моделі у структурі міської ради не передбачено окремого відділу, управління чи іншої спеціалізованої одиниці, відповідальної за реалізацію повноважень у сфері довкілля. Відповідні завдання інтегровані до функціоналу інших структурних підрозділів, зокрема управлінь житлово-комунального господарства, архітектури, благоустрою, цивільного захисту тощо.

Такий підхід спостерігається, зокрема, у Полтаві, де екологічна функція виконується кількома різними підрозділами без єдиного відповідального органу. Відповідні завдання розподілені між управлінням житлово-комунального господарства, департаментом земельних і водних ресурсів та земельного кадастру, інспекцією з благоустрою, а також представниками старостинських округів.

У Краматорську екологічні повноваження формально покладені на головного спеціаліста у складі управління житлово-комунального господарства, проте ця посада наразі вакантна, що свідчить про відсутність фактичного кадрового забезпечення функції.

2. Кадрова спроможність органів місцевого самоврядування у сфері довкілля

Наявність окремої структурної одиниці є лише початковою умовою для забезпечення інституційної спроможності у сфері охорони довкілля. Рівень кадрового забезпечення, кількісний склад, фаховість працівників та характер їхніх повноважень мають вирішальне значення для здатності міських рад не лише виконувати базові функції, а й формувати сталу екологічну політику, впроваджувати її наскрізність у розбудові самоврядування.

Аналіз даних, отриманих від міських рад у 2025 році, свідчить про суттєву варіативність чисельності штатних одиниць, залучених до реалізації довіклєвих функцій. Так, у Києві, де діє спеціалізований департамент захисту довкілля та адаптації до змін клімату, штатна чисельність сягає 49 осіб. У структурі департаменту передбачені окремі управління та відділи, зокрема з питань природно-заповідного фонду, екологічного моніторингу та раціонального природокористування. До складу підрозділів входять начальники управлінь, начальники відділів, їхні заступники та головні спеціалісти. (Додаток №5).

Водночас, наявність структурної одиниці не гарантує ефективної діяльності, ключове значення має кадровий ресурс.

Так, у Києві, попри формально сильну модель організації, протягом останніх років відбулося кілька гучних конфліктів, які показали інституційну неспроможність місцевої влади.

Одним із найбільш показових прикладів є ситуація навколо Екопарку «Осокорки». Ця територія з унікальними луками, озерами та молодим лісом виконує критично важливу екологічну функцію для Дарницького району, зменшуючи вплив промислових об'єктів —

сміттєспалювального заводу «Енергія», станції тепlopостачання «Позняки» та Бортницької станції аерації. Попри численні вимоги громади, Київська міська рада не надала цій території статусу об'єкта природно-заповідного фонду. Натомість ще з початку 2000-х років землі були віддані під багатопверхову забудову, що заклало основу для тривалого конфлікту.

У 2024–2025 роках протистояння загострилося: забудовник розпочав підготовчі роботи, засипав протоки між озерами та обмежив до них доступ громадян, встановивши шлагбаум. Весною 2025 року суд першої інстанції визнав дозвіл на будівництво незаконним, однак вже влітку апеляційний суд дозволив продовжити роботи, аргументуючи це відсутністю юридично оформленого охоронного статусу екопарку. Правоохоронні громадські організації оскаржуватимуть це рішення в касаційній інстанції, але фактично місцева влада залишила громаду сам-на-сам із забудовником, включивши режим пасивної бездіяльності.

Ще одним показовим прикладом є ситуація з Протасовим Яром. Ця зелена балка в центрі столиці тривалий час перебувала під загрозою забудови: Київська міська рада ухвалювала рішення про передачу земель під проєкти будівництва, попри протести громади. Боротьба мешканців і громадських організацій тривала роками й супроводжувалася судовими процесами та акціями протесту. Лише у 2022 році, під тиском громадськості та завдяки активній кампанії захисників, Київська міська рада була змушена змінити курс і ухвалила рішення про створення ландшафтного заказника імені Романа Ратушного.

Це підкреслює несистемність екологічної політики в Києві: захист природи тут не є результатом послідовної роботи інституцій, а радше вимушеною поступкою громадському тиску.

В Одесі ситуація формально виглядає більш інституційно впорядкованою. Тут діє Департамент екології та розвитку рекреаційних зон, у складі якого передбачено 18 штатних одиниць – директор, перший заступник, заступник, керівники відділів і секторів, головні спеціалісти. Однак сама наявність спеціалізованого департаменту не стала гарантією ефективного захисту довкілля. Найгостріші конфлікти в місті виникають саме навколо прибережно-захисних смуг і схилів узбережжя, де органи місцевого самоврядування неодноразово підтримували проєкти забудови, всупереч позиції громади та екологічним обмеженням.

Водночас аналіз одеської ситуації неможливо обмежувати лише діяльністю Департаменту екології. Фактичне управління прибережними територіями формується через взаємодію кількох міських структур. До цієї інституційної конфігурації належать Департамент екології та розвитку рекреаційних зон, Департамент інженерного захисту території та розвитку узбережжя, а також комунальне підприємство «Узбережжя Одеси». Саме через взаємодію цих структур формуються управлінські рішення щодо використання прибережних територій: екологічний компонент часто зводиться до формального погодження, тоді як питання забудови або так званого «укріплення схилів» реалізуються через інженерні та господарські підрозділи міської влади. У результаті відповідальність за збереження прибережних територій розмивається між різними органами, що створює умови для системного просування забудовних проєктів.

Ключова проблема полягає також у тому, що прибережні схили Одеси часто розглядаються у публічній дискусії лише як природний ландшафт або рекреаційна зона. Насправді значна частина одеських схилів є елементом складної інженерної системи берегозахисту, створеної у 1970–1990-х роках. Ця система включає уположені схили, мережу водозбірних лотків для відведення поверхневих вод, підземні дренажні галереї для зниження рівня ґрунтових вод, а також гідротехнічні об'єкти на пляжах — траверси, хвилерізи та наживні пляжі, які захищають підшову схилів від руйнування

морем. Функціонування цієї інженерної системи є критично важливим для стабільності узбережжя та безпеки прилеглих міських територій.

У цьому контексті особливого значення набуває територія парку «Ювілейний», який простягається вздовж узбережжя від парку Шевченка до мису Великий Фонтан. У 2013 році Одеська міська рада прийняла рішення про створення цього парку орієнтовною площею близько 480 гектарів. Однак його межі досі не винесені в натуру та не закріплені належним чином у містобудівній документації. Така ситуація створює можливості для фрагментації території через детальні плани територій, що дозволяє поступово вилучати окремі ділянки із цілісного інженерно-рекреаційного комплексу під забудову.

Показовою є ситуація зі схилами Великого Фонтану — однією з найцінніших рекреаційних зон міста. Попри екологічну та інженерну значущість цієї території, забудовник отримав містобудівні умови на зведення житлового комплексу в межах прибережно-захисної смуги, менш ніж за 100 метрів від урізу води. Проект передбачав не лише житлову забудову, але й будівництво дороги та інженерні роботи зі «зміцнення схилів», що могло призвести до порушення стабільності берегозахисної системи.

Після тривалого суспільного конфлікту справа була оскаржена у суді. У листопаді 2020 року П'ятий апеляційний адміністративний суд заборонив проведення будівельних робіт, визнавши їх такими, що порушують режим прибережно-захисної смуги. Фактично саме судові рішення та активність громадських організацій стали ключовим механізмом захисту території.

Цей випадок демонструє системну проблему: навіть за наявності спеціалізованого екологічного департаменту механізми місцевого управління не виконують превентивної функції охорони довкілля. Ба більше, управлінські рішення можуть сприяти легалізації забудови територій, що виконують функцію інженерного захисту міста.

Таким чином, проблему Одеси не можна пояснити лише недостатньою кількістю фахівців або інституційною слабкістю департаменту. Йдеться про значно ширший управлінський контекст, у якому прибережні території — включно з елементами берегозахисної інфраструктури — поступово інтегруються у містобудівні процеси та стають об'єктом забудови.

Поруч із цим, на відміну від Києва та Одеси, де діють окремі департаменти з доволі чисельним кадровим складом, але їхня робота виявляється неефективною у конфліктних ситуаціях, більшість інших громад стикаються з протилежною проблемою — суттєво нижчим рівнем кадрової спроможності. Там екологічні функції зводяться до кількох посад у складі ширших управлінь, що різко обмежує можливості для системної роботи.

Так, у Чернівцях, Житомирі та Чернігові екологічні функції реалізуються в межах відділів з 3–4 посадовими особами.

У Чернівцях діє відділ екології у складі управління житлово-комунального господарства: начальника відділу та двох головних спеціалістів. У Житомирі начальник відділу, головний та провідний спеціалісти. У Чернігові начальник відділу, заступник, та два головні спеціалісти.

Подібна структура спостерігається також у Луцьку (5 посад), Черкасах (5 осіб у двох підрозділах: відділ екології та сектор управління відходами), Полтаві та Краматорську. У Краматорську ситуація ускладнена тим, що єдина передбачена посада головного спеціаліста з екології залишається вакантною.

Особливу модель представляє Харків, де екологічні функції реалізуються через управління житлового та/або комунального господарства в межах районних адміністрацій. Загальна кількість залучених посад складає 58, зокрема начальники управлінь, заступники та головні спеціалісти в адміністраціях Салтівського, Київського, Індустріального та Новобаварського районів. Такий підхід дозволяє реагувати на локальні запити, але ускладнює формування єдиної політики та координацію екологічної діяльності на рівні всієї громади.

В окремих громадах, таких як Рівненській, екологічна функція не має окремого підрозділу, але частково реалізується через управління енергетичного менеджменту в межах Департаменту економічного розвитку. Це управління включає три відділи, в яких працюють начальники та головні спеціалісти (наприклад, у відділі енергозбереження – 6 осіб). Формально такий підхід дозволяє інтегрувати питання енергоефективності в міську політику, але фактично екологічні завдання залишаються розмитими серед інших функцій.

Таким чином, наявні значні відмінності в кадровій спроможності органів місцевого самоврядування, що прямо впливає на рівень реалізації екологічної політики. У містах із низькою чисельністю спеціалізованих працівників спостерігається тенденція до вузького кола функцій: переважає реагування на запити та контроль, тоді як питання стратегічного планування, опиняються поза межами повсякденної діяльності. Це вимагає окремих заходів на національному рівні для вирівнювання кадрової спроможності.

3. Інституційна автономія структурних одиниць ОМС у сфері довкілля

Інституційна автономія органів місцевого самоврядування, відповідальних за екологічну політику, є важливою умовою для ефективного реалізації повноважень. Вона проявляється, зокрема, у статусі підрозділу, рівні його управлінської підпорядкованості, а також у можливості самостійно ініціювати та приймати рішення.

У містах, де довкілльєві функції зосереджені в окремому департаменті або управлінні, зазвичай забезпечено вищий рівень автономії. Наприклад, у Києві Департамент захисту довкілля та адаптації до змін клімату має окремий статус, підзвітний безпосередньо Київській міській раді. Аналогічна ситуація в Одесі, де Департамент екології та розвитку рекреаційних зон діє як самостійна одиниця в структурі виконавчих органів міської ради.

У містах, де екологічні функції виконуються в складі багатофункціональних департаментів, автономія таких підрозділів істотно нижча. У Чернівцях, Черкасах, Чернігові, екологічні відділи входять до департаментів житлово-комунального господарства або інфраструктури. У таких випадках екологічний напрям втрачає можливість самостійного впливу на управлінські рішення, а погодження важливих документів відбувається через керівника всього департаменту. Це створює додаткові бар'єри для проактивної позиції підрозділу.

У Рівному функція охорони довкілля немає окремої інституції, вона частково інтегрована до структури управління енергетичного менеджменту у складі Департаменту економічного розвитку. Жодне з положень наявних підрозділів не передбачає повноважень у сфері екології як основних, а, отже, підрозділ формально не може ініціювати рішень у цій сфері. Це означає, що екологічна складова залежить від пріоритетів економічного розвитку і залишається другорядною. Відсутність інституційної автономії тут проявилася й на практиці: міська влада фактично не забезпечила захист головної зеленої зони міста парку імені Тараса Шевченка, де представники ресторанного бізнесу самовільно захопили територію (біля 0,05 га) та облаштували літній майданчик. Лише втручання прокуратури та рішення суду дозволили повернути землю громаді.

У Харкові, де екологічні повноваження реалізуються через районні адміністрації, спостерігається ще інший тип обмеженої автономії. Формально екологічні функції закріплені за начальниками управлінь житлового або комунального господарства в кожному районі, однак ці підрозділи підпорядковуються головам районних адміністрацій. Відсутність централізованого міського підрозділу з довкіллевих питань унеможлиблює вироблення єдиної екологічної політики, а також послаблює можливості для координації з департаментами міської ради або центральними органами влади.

Подібні ризики проявилися і у Львові. «Смітєва криза» стала наслідком не лише проблем з інфраструктурою, а й обмеженої інституційної автономії екологічного управління. Формально в структурі міської ради діє Управління екології та природних ресурсів, проте ключові рішення щодо поводження з відходами приймалися на рівні інших департаментів та керівництва міста. Це позбавило екологічний підрозділ можливості впливати на розробку системного вирішення проблеми, яка зрештою переросла у багаторічний конфлікт та створила загрозу санітарній безпеці.

Приклад Львова показує, що навіть наявність спеціалізованого управління не гарантує реального впливу на політику, якщо його автономія обмежена.

Таким чином, рівень інституційної автономії є нерівномірним і суттєво впливає на ефективність виконання довкіллевих функцій.

Високий рівень автономії спостерігається лише у кількох найбільших містах, де створено окремі департаменти з екології. В інших громадах повноваження підрозділів є обмеженими як формально (через положення), так і фактично через включення до структур з іншими пріоритетами або розосередженість на рівні районів.

Вважаємо що посилення рівня автономії можливе шляхом: виведення екологічних підрозділів в окрему організаційну одиницю (управління або департамент); встановлення прямої підпорядкованості підрозділу керівництву міської ради або виконавчому комітету.

Поряд із питанням інституційної автономії важливим є і те, наскільки змістовно наповнені функції екологічних підрозділів на рівні громад.

4. Функціональна наповненість структурних одиниць органів місцевого самоврядування у довкілєвій сфері

Функціональна спроможність структурних одиниць органів місцевого самоврядування, які відповідають за реалізацію довкіллевих функцій, залежить не лише від формального закріплення повноважень у посадових інструкціях працівників або положеннях про відділ, управління, департамент, а й від реального змісту, обсягу та рівня автономії виконання завдань.

місцевого самоврядування здатні формувати та реалізовувати місцеву екологічну політику, забезпечувати стратегічне планування, аналітичну діяльність і залучення громадськості до ухвалення рішень у довкілєвій сфері.

У більшості випадків функції таких підрозділів зводяться до реалізації загальнодержавної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, здійснення контролю за дотриманням екологічного законодавства в межах наданих повноважень, а також виконання господарських функцій, пов'язаних із благоустроєм територій, озелененням, поводженням з відходами та утриманням природно-рекреаційних зон.

Водночас на практиці ці функції реалізуються переважно у виконавчо-сервісній логіці, а не в управлінській. Формально до компетенції органів місцевого самоврядування можуть належати й контрольні повноваження у сфері довкілля, однак їх фактична

реалізація є обмеженою. У більшості громад контроль має епізодичний характер і здійснюється переважно через тимчасові комісії або робочі групи, які створюються для реагування на конкретні конфліктні ситуації. Така модель реагування фактично має характер «гасіння пожеж», коли інституційні механізми системного екологічного контролю відсутні або працюють слабо.

У різних громадах функціональна наповненість виражається по-різному, залежно від місця екологічних функцій у структурі міської ради.

Загалом можна виокремити кілька поширених моделей їх організації, що пояснюють, чому функціонал таких підрозділів обмежується переважно сервісними завданнями.

А. Екологічні функції у складі житлового-комунального господарства

У більшості громад, де екологічна функція інтегрована в департаменти/управління житлово-комунального господарства, перелік повноважень зазвичай охоплює: участь у підготовці й виконанні місцевих програм з охорони довкілля; контрольні та звітні процедури; супровід закупівель і заходів з благоустрою; взаємодію з комунальними підприємствами (прибирання, озеленення, санітарний стан).

За своєю суттю це більше господарсько-процедурний, ніж управлінсько-координаційний профіль: підрозділи фокусуються на обліку та благоустрої, тоді як у стратегічних напрямках містобудівні погодження, виконання місцевих програм розвитку їхня роль лишається мінімальною.

Окремої уваги потребує питання використання місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища: їх планування та спрямування має бути тісно пов'язане з результатами моніторингу стану довкілля та пріоритетами екологічної політики громади, а не лише з реагуванням на поточні проблеми. Практика використання коштів місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища також потребує більш системного підходу: їх фінансування доцільно пов'язувати з даними екологічного моніторингу та стратегічними природоохоронними пріоритетами громади.

Б. Екологічні за змістом завдання і функції інтегровані в неекологічні департаменти.

Має місце коли екологічні завдання «розчинені» в економічних або інфраструктурних підрозділах (наприклад, в управлінні енергетичного менеджменту у складі департаменту економічного розвитку), вони трактуються як допоміжні до енергоефективності чи тарифної політики. Ризик розмиття пріоритетів, фрагментарність рішень і ситуативне формування політики замість послідовної.

В. Фрагментація повноважень у довкілльовій сфері Має місце коли значна частина екологічних повноважень виконується на рівні районних адміністрацій, без єдиного міського координаційного центру. За цієї моделі зростають трансакційні витрати, виникають дублювання й прогалини (хто за що відповідає), а пріоритезація заходів набуває реактивного характеру: більшість завдань виконуються у відповідь на скарги мешканців чи кризові ситуації, а не на основі довгострокового стратегічного планування.

Для порівняння, у структурі обласних військових адміністрацій підрозділи з питань екології мають ширший функціонал і охоплюють, зокрема, стратегічні, планувальні та погоджувальні повноваження: моніторинг реалізації тих чи інших програм. Міські ради, натомість, залишаються переважно на рівні "реагування" та "обслуговування", не виходячи на рівень стратегічного управління. Причиною цього може бути як слабе кадрове забезпечення, так і обмеженість функцій, що формалізовані у відповідних положеннях.

Вважаємо, що для посилення функціональної спроможності місцевих екологічних підрозділів доцільним є: розширення функціоналу у напрямі аналітики, моніторингу та програмування; чітке закріплення повноважень щодо погодження проєктів; інтеграція питань адаптації, охорони біорізноманіття в перелік обов'язків; забезпечення міжвідомчої взаємодії у межах виконавчих органів ради ;включення екологічних підрозділів до міжсекторального планування (енергетика, транспорт, будівництво, інвестиції); розробка типових положень з урахуванням найкращих практики, які передбачають координаційні функції, можливість ініціювати нормативні зміни та брати участь у державних процедурах.

5. Прозорість, доступність інформації ОМС та взаємодія з громадськістю

Прозорість органів місцевого самоврядування у сфері довкілля є передумовою ефективної участі громадськості та контролю за діяльністю влади. Аналіз офіційних веб сайтів міських рад свідчить, що вимоги до публічності виконуються лише частково.

Вимоги до публікації даних, що підлягають оприлюдненню на офіційних веб-сайтах ОМС, чітко визначені Постановою Кабінету Міністрів України № 835 «Про затвердження Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних». Для ОМС це, зокрема:

перелік цільових місцевих програм та звіти про їх виконання; дані про зелені насадження, що підлягають видаленню; дані про розташування контейнерних майданчиків, об'єктів управління відходами; реєстр містобудівних умов та обмежень, генеральні плани, детальні плани територій; результати поіменних голосувань депутатів, у тому числі з екологічних питань.

На практиці значна частина цієї інформації або не публікується, або розміщена у незручних форматах. У громадах, наближених до фронту, ситуація ще складніша: сайти часто не містять оновленої інформації про стан довкілля чи реалізацію програм, хоча саме в цих регіонах прозорість є критично важливою для контролю екологічних ризиків.

В Івано-Франківську, Житомирі, Луцьку, Полтаві та Одесі екологічна інформація подається на офіційних вебсайтах місцевих рад фрагментарно. Документи можуть бути опубліковані, але відсутня єдина логіка навігації: частина матеріалів розміщена у розділах «економіка» чи «благоустрій», звітність подається нерегулярно, новини оновлюються епізодично. У таких випадках прозорість зводиться до формального виконання вимог законодавства, без реального забезпечення зворотного зв'язку з громадою.

Рівне, Черкаси, Краматорськ, Харків. Екологічна функція майже не має публічної візуалізації: відсутні положення про підрозділи, контакти відповідальних осіб, тексти програм і звіти про їх виконання. Взаємодія з громадськістю залишається слабкою. У більшості вона зводиться до розгляду індивідуальних звернень, відповіді на які часто надаються із затримками.

Таким чином, прозорість ОМС у сфері довкілля здебільшого носить формальний характер: навіть там, де створено окремі вебресурси, інформація неповна і несистемна, що ускладнює контроль за діяльністю місцевої влади та обмежує участь громади у формуванні екологічної політики.

Окремим питанням залишається взаємодія з громадськістю. У більшості випадків вона зводиться до відповіді на звернення, які часто надаються з порушенням законодавчо визначених строків.

Таким чином, аналіз дозволяє зробити висновок про те, що з одного боку, в окремих громадах сформовано первинну практику публічності (розміщено основні документи,

контактну інформацію, іноді оновлюється стрічка новин), а з іншого боку, в більшості випадків комунікація зводиться до формального виконання обов'язку інформування без реального діалогу з громадськістю.

6. Висновки та напрями підсилення інституційної спроможності ОМС у довкіллевій сфері

Проведений аналіз свідчить, що інституційна спроможність органів місцевого самоврядування у довкіллевій сфері залишається недостатньо розвиненою та потребує цілеспрямованого підсилення на системному рівні.

У більшості міських рад довкіллеві повноваження реалізуються фрагментарно, через структурні підрозділи, що мають інші ключові функціональні пріоритети (житлово-комунальне господарство, інфраструктура, економіка). Кадровий потенціал таких підрозділів є обмеженим, часто складається з 2–4 осіб, а функціональне наповнення зводиться до виконання поточних завдань і реагування на запити, без можливості аналітики, стратегічного планування чи координації екологічної політики.

Наявні позитивні приклади, окремі департаменти з питань екології в Києві, Одесі, демонструють, що при відповідному статусі, належному кадровому забезпеченні й функціональній автономії органи місцевого самоврядування можуть не лише ефективно реалізовувати делеговані повноваження, а й формувати політику у різних напрямках охорони довкілля.

Разом із тим, у громадах, де функція охорони довкілля відсутня як окрема організаційна одиниця або реалізується через районні адміністрації, відбувається втрата управлінського фокусу, координації та прозорості. Це суттєво обмежує як можливості впливу на довкіллеву ситуацію, так і залучення громадськості до процесів прийняття рішень.

Рекомендації

Варіант А. Удосконалення існуючої моделі (недостатній)

1. Посилити інституційну спроможність реалізації екологічної функції в органах місцевого самоврядування, зокрема шляхом створення або розвитку окремих підрозділів (відділів/управлінь) з питань довкілля.
2. Забезпечити належне кадрове наповнення, враховуючи розмір громади, чисельність населення та обсяг повноважень.
3. Розширити функціонал підрозділів, включивши аналітику, моніторинг, стратегічне планування та участь у формуванні місцевої політики.
4. Посилити автономію екологічних підрозділів, зокрема через їхню пряму підпорядкованість керівництву громади.
5. Підвищити прозорість і залучення громадськості, забезпечивши регулярне оприлюднення інформації, проведення консультацій та розвиток партнерств.
6. Уніфікувати підходи до організації екологічної функції, розробивши типові положення та рекомендації щодо структури і функцій підрозділів.
7. Розвивати локальні системи моніторингу довкілля та використовувати їхні результати у прийнятті управлінських рішень.
8. Покращити використання коштів місцевих фондів ОНПС, забезпечивши їхнє більш прозоре використання та цільове спрямування.
9. Посилити міжсекторальну інтеграцію, включаючи екологічний компонент до енергетичної, транспортної та просторової політики громад.

Варіант Б. Системне посилення екологічної функції на місцевому рівні

(рекомендований)

1. Запровадити обов'язкову організаційну модель інституційних умов реалізації екологічної функції на рівні ОМС, що передбачає створення спеціалізованого структурного підрозділу з питань довкілля у виконавчих органах місцевих рад. Базовою моделлю має бути окремий департамент екології, відповідальний за формування та реалізацію місцевої екологічної політики.
2. Для малих громад передбачити альтернативну модель (відділ/управління), але виключно за умови забезпечення інституційної автономії, належної кадрової укомплектованості та чіткого розподілу функцій.
3. Встановити мінімальні кадрові стандарти, визначивши чисельність працівників залежно від площі громади, чисельності населення, рівня антропогенного навантаження та обсягу повноважень, із обов'язковою наявністю вузькопрофільних спеціалістів (відходи, водні ресурси, зелені насадження, кліматична політика, ОВД).
4. Закріпити функціональну автономію екологічних підрозділів, включно з правом ініціювання рішень, прямою підпорядкованістю керівництву громади та участю у стратегічному плануванні.
5. Інтегрувати екологічну політику у всі ключові напрями розвитку громади, зробивши її обов'язковим компонентом енергетичної, транспортної, просторової та економічної політики.
6. Запровадити обов'язкові системи локального моніторингу довкілля, результати яких мають використовуватися як основа для прийняття управлінських рішень та планування природоохоронних заходів.
7. Забезпечити повну прозорість і підзвітність діяльності, включно з відкритими даними, регулярною публічною звітністю та обов'язковими механізмами участі громадськості.
8. Уніфікувати організацію екологічної функції на національному рівні, розробивши типові структури, базові функції та стандарти діяльності для всіх громад з метою уникнення фрагментації та дублювання повноважень.
9. Забезпечити ефективне та цільове використання коштів місцевих фондів ОНПС, прив'язавши фінансування до пріоритетів екологічної політики та результатів моніторингу, із обов'язковим контролем і прозорістю.

Послідовна реалізація цих кроків дозволить перейти від ситуативного реагування до системного управління довкілля процесами на рівні місцевого самоврядування, що є ключовим для виконання державної екологічної політики та збереження природних ресурсів у громадах.

IV. Деякі точки перетину і потенційні конфлікти повноважень між ОВА та ОМС

1. Екологічне планування. ОМС відповідають за розробку місцевих екологічних програм, тоді як ОВА координують та затверджують регіональні програми з охорони довкілля, включаючи обсяги та джерела фінансування. Відсутність координації між цими рівнями може призвести до дублювання заходів, неефективного використання коштів або виключення потреб конкретних громад із регіонального планування.

2. Щодо ПЗФ. ОМС мають повноваження приймати рішення про створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, тоді як ОВА здійснюють управління і регулювання у цій сфері незалежно від рівня значення об'єктів. Це певною мірою обмежує можливості ОМС впливати на подальшу долю створених ними заповідних територій.

3. Ліміти використання природних ресурсів. Суперечливим є питання затвердження лімітів використання природних ресурсів і скидів забруднюючих речовин. Згідно зі

статтю 19 [Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»](#), ОМС затверджують відповідні ліміти за поданням ОВА. Водночас стаття 20⁴ визначає, що ОВА затверджують ці ж ліміти за поданням центрального органу виконавчої влади. Така конструкція може породжувати неузгодженість у процедурі ухвалення рішень і ризику подвійного підпорядкування.

4. *Погодження планів діяльності підприємств.* ОМС здійснюють погодження екологічних планів, тоді як ОВА надають дозволи на викиди та спеціальне використання природних ресурсів. Відсутність чіткого механізму узгодження між цими рішеннями може створити правову невизначеність для суб'єктів господарювання.

5. *Управління відходами.* [Закон України «Про управління відходами»](#) покладає на ОМС ключові повноваження щодо організації надання послуг, встановлення тарифів, визначення виконавців, ліквідації несанкціонованих сміттєзвалищ. Водночас ОВА забезпечують розробку, затвердження та реалізацію регіональних планів управління відходами. За відсутності чітких процедур координації участь громад у плануванні може бути формальною, що призводить до неврахування місцевих потреб, а у воєнних умовах до фактичного перебрання повноважень ОМС з боку ОВА без належного механізму делегування чи підзвітності.

Конфлікти можуть виникати і на етапі реалізації проєктів, зокрема щодо розміщення об'єктів поводження з відходами. Повноваження з погодження місця розташування таких об'єктів належать радам, проте ініціатива щодо їх створення часто належить обласному рівню. За відсутності згоди громади або належного рівня консультацій реалізація проєктів регіонального значення може бути ускладнена або заблокована.

Окремим джерелом напруги є суперечності між інфраструктурною та природоохоронною логікою управління відходами. На практиці місцеві органи влади часто зосереджуються на забезпеченні безперервного вивезення та захоронення відходів, тоді як питання екологічної безпеки, сортування та переробки залишаються другорядними. Це може призводити до конфліктів між підрозділами, відповідальними за благоустрій та інфраструктуру, і екологічними структурними підрозділами, а також до критики з боку громадськості щодо екологічних наслідків таких рішень.

Важливим інструментом фінансування природоохоронних заходів на місцевому рівні залишаються фонди охорони навколишнього природного середовища. Проте на практиці використання цих коштів не завжди пов'язане зі стратегічним плануванням у сфері довкілля. У низці громад кошти фондів спрямовуються переважно на окремі інфраструктурні проєкти або заходи з благоустрою, що іноді викликає дискусії щодо їх відповідності природоохоронним пріоритетам.

У контексті післявоєнного відновлення важливу роль відіграють також комплексні програми відновлення територій громад, які мають містити довкілльову складову. Однак аналіз таких програм (див. Додаток №4) показує, що інтеграція екологічних питань у планування відновлення відбувається нерівномірно: у деяких випадках вони розглядаються фрагментарно і не завжди узгоджуються з екологічними пріоритетами на рівні області або регіональними планами управління відходами. Це створює додаткові виклики для координації екологічної політики між місцевим і регіональним рівнями.

Загальний висновок та рекомендації

Аналіз інституційної спроможності системи управління у сфері охорони довкілля в

Україні засвідчив її фрагментованість, кадрову і фінансову нестабільність, втрату стратегічного фокусу на екологічних пріоритетах держави. Інтеграція екологічних функцій до структури Міністерства економіки, довілля та сільського господарства створила системні ризики маргіналізації екологічної політики, зниження професійної експертизи та ослаблення підзвітності. Центральні органи виконавчої влади, наділені довілльовими повноваженнями, залишаються недоукомплектованими, перевантаженими та недостатньо скоординованими між собою, що ускладнює належне виконання державних завдань у цій сфері, а екологічна політика держави не є наскрізною. В цілому дана архітектура екологічного врядування не відповідає ні викликам сьогодення, що стоять перед довілльовою сферою з огляду повномасштабної російсько-української війни, а також з огляду виконання завдань 27 розділу переговорної рамки Україна - ЄС.

Обласний та місцевий рівні управління демонструють подібні диспропорції. Основними проблемами екологічного врядування на цих рівнях виокремлено: кадровий дефіцит, нерівномірність ресурсного забезпечення та переважання адміністративного підходу над стратегічним.

В умовах повномасштабної війни, екологічної деградації та водночас наближення України до членства в Європейському Союзі, екологічна політика має перейти у розряд базових державних пріоритетів, рівнозначних із питаннями безпеки, економічної відбудови та енергетичної незалежності. Це потребує формування стійкої, професійної та підзвітної інституційної вертикалі управління, здатної забезпечити стратегічну послідовність державних рішень, інтеграцію екологічних міркувань у всі сектори політики та гарантоване виконання міжнародних зобов'язань України. Така система має ґрунтуватися на принципах наукової обґрунтованості, прозорості, відповідальності й фінансової спроможності, як запоруки переходу від декларативного до реального захисту довілля та природних ресурсів держави.

Для відновлення ефективності системи необхідні глибокі структурні зміни. Важливими кроками могли б бути: відновлення профільного довілльового міністерства, його головних управлінь в областях, посилення кадрового потенціалу довілльових органів, підвищення прозорості та цифровізації процесів. Без реального зміцнення інституційної основи екологічна політика України залишатиметься декларативною, а система органів влади буде неспроможною гарантувати право кожного на безпечне довілля.

На основі здійсненого аналізу можна сформулювати три моделі організаційної структури здійснення екологічного врядування в Україні.

1. "Програма мінімум"

Посилене та реформоване Міністерство економіки, довілля та сільського господарства України + існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довілльові повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилені + окремі довілльові департаменти обласних військових адміністрацій, кадрово, нормативно та фінансово посилені + окремі довілльові департаменти органів місцевого самоврядування, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Як базовий, компромісний варіант пропонується модель, що передбачає посилення існуючої інституційної архітектури без її радикальної трансформації. Її сутність полягає у функціонуванні реформованого та інституційно зміцненого Міністерства економіки, довілля та сільського господарства України у поєднанні з чинною системою центральних органів виконавчої влади, що реалізують довілльові повноваження, за умови їхнього суттєвого кадрового, фінансового та нормативного посилення. Аналогічне зміцнення передбачається для профільних структур на обласному та

місцевому рівнях – довіклілевих підрозділів обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Водночас така модель розглядається як «програма мінімум», оскільки вона не усуває системних проблем фрагментації повноважень та обмеженої інституційної спроможності, а лише частково їх пом'якшує. Попри це, її реалізація здатна забезпечити помітне покращення якості управління у коротко- та середньостроковій перспективі порівняно з поточним станом. Для досягнення стійких результатів у довгостроковій перспективі необхідні більш глибокі інституційні зміни.

Посилене та реформоване Міністерство економіки, довіклля та сільського господарства України.

Існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довіклліві повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилена.

Окремі довіклліві департаменти обласних військових адміністрацій, кадрово, нормативно та фінансово посилені + окремі довіклліві департаменти органів місцевого самоврядування, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Модель I. “Програма мінімум”

Базовий, компромісний варіант

- модель, що передбачає посилення існуючої інституційної архітектури без її радикальної трансформації. Її сутність полягає у функціонуванні реформованого та інституційно зміцненого Мінекономіки, довіклля та сільського господарства у поєднанні з чинною системою центральних органів виконавчої влади, що реалізують довіклліві повноваження, за умови їхнього суттєвого кадрового, фінансового та нормативного посилення.

Аналогічне зміцнення передбачається для профільних структур на обласному та

місцевому рівнях – довікллівих підрозділів обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Водночас така модель розглядається як «програма мінімум», оскільки вона не усуває системних проблем фрагментації повноважень та обмеженої інституційної спроможності, а лише частково їх пом'якшує.

Схема №7 . Модель змін “Програма мінімум”

II. Оптимальні зміни

Відновлене окреме профільне Міністерство захисту довкілля + існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довкіллеві повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилені + окремі довкіллеві департаменти обласних військових адміністрацій, кадрово, нормативно та фінансово посилені + окремі довкіллеві департаменти органів місцевого самоврядування, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Ця модель передбачає відновлення окремого профільного Міністерства захисту довкілля як центрального органу формування та координації державної політики у довкіллевій сфері. При цьому зберігається чинна система підпорядкованих міністерству центральних органів виконавчої влади, що реалізують відповідні повноваження, за умови їхнього суттєвого кадрового, фінансового та нормативного посилення. Аналогічне зміцнення передбачається для окремих довкіллевих підрозділів обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Така модель є оптимальною з огляду на баланс між інституційною спроможністю та реалістичністю впровадження. Виокремлення профільного міністерства забезпечує належний рівень політичної ваги довкіллевої політики, послідовність у формуванні рішень та кращу координацію між рівнями управління. Водночас збереження та посилення існуючої системи органів дозволяє уникнути інституційних розривів і забезпечити швидке підвищення ефективності функціонування всієї системи управління у довкіллевій сфері.

Відновлене окреме профільне Міністерство захисту довкілля.

Існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довкіллі повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилена.

Окремі довкіллі департаменти обласних військових адміністрацій, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Окремі довкіллі департаменти органів місцевого самоврядування, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Модель II. Оптимальні зміни

Ця модель передбачає відновлення окремого профільного Міністерства захисту довкілля як центрального органу формування та координації державної політики у довкіллі сфері. Зберігається чинна система підпорядкованих міністерству центральних органів виконавчої влади. Аналогічне зміцнення передбачається для окремих довкіллі підрозділів обласних військових адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Така модель є оптимальною з огляду на баланс між інституційною спроможністю та реалістичністю впровадження. Виокремлення профільного міністерства забезпечує належний рівень політичної ваги довкіллі політики, послідовність у формуванні рішень та кращу координацію між рівнями управління. Водночас збереження та посилення існуючої системи органів дозволяє уникнути інституційних розривів і забезпечити швидке підвищення ефективності функціонування всієї системи управління.

Схема №8 . Модель змін “Оптимальні зміни”

III. “Ідеальний варіант”

Відновлене окреме профільне Міністерство захисту довкілля + існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довкіллі повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилена + створення Агентства зі збереження біорізноманіття України + територіальні представництва Міністерства захисту довкілля в областях + окремі довкіллі департаменти обласних військових адміністрацій +

окремі довіклєві департаменти органів місцевого самоврядування, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Ця модель передбачає формування цілісної та функціонально збалансованої системи управління шляхом відновлення окремого профільного Міністерства захисту довкілля як центру формування державної політики, із збереженням та суттєвим посиленням системи підконтрольних центральних органів виконавчої влади. Ключовим елементом є також створення спеціалізованого Агентства зі збереження біорізноманіття України, що дозволить забезпечити фахову та інституційно спроможну реалізацію політики у цій сфері. Важливу роль відіграє запровадження територіальних представництв міністерства в областях, що сприятиме посиленню вертикалі управління та ефективній координації на регіональному рівні. Паралельно передбачається функціонування та зміцнення довіклєвих підрозділів обласних військових адміністрацій і органів місцевого самоврядування із чітким розмежуванням повноважень між територіальними представництвами міністерства, департаментами ОВА та ОМС.

Зазначена модель є найбільш комплексною та інституційно спроможною, оскільки поєднує чіткий розподіл функцій між формуванням і реалізацією політики, спеціалізацію у ключових напрямках (зокрема, у сфері збереження біорізноманіття), а також ефективну багаторівневу систему управління з належною координацією. Вона створює передумови для системного, послідовного та результативного впровадження державної довіклєвої політики відповідно до європейських підходів та стандартів належного врядування.

МОДЕЛЬ III. “ІДЕАЛЬНИЙ ВАРІАНТ”

Ця модель передбачає формування **цілісної та функціонально збалансованої системи**

управління шляхом відновлення окремого профільного Міністерства захисту довкілля як центру формування державної політики, із збереженням та суттєвим посиленням системи підконтрольних центральних органів виконавчої влади.

Відновлене окреме профільне Міністерство захисту довкілля.

Існуюча система підконтрольних міністерству ЦОВВ, що реалізують довкілліве повноваження, але кадрово, фінансово та нормативно посилені.

Створення Агентства зі збереження біорізноманіття України.

Територіальні представництва Міністерства захисту довкілля в областях + окремі департаменти ОВА.

Окремі департаменти ОМС, кадрово, нормативно та фінансово посилені.

Ключовим елементом є також створення спеціалізованого

Агентства зі збереження біорізноманіття України, що дозволить забезпечити фахову та інституційно спроможну реалізацію політики у цій сфері.

Важливу роль відіграє запровадження територіальних

представництв міністерства в областях, що сприятиме посиленню вертикалі управління та ефективній координації на регіональному рівні.

Схема №9. Модель змін “Ідеальний варіант”

Додаток №1. Таблиця характеристики інституційної спроможності у довкілльовій сфері обласних військових (державних) адміністрацій (дані у таблиці базуються на відповідях, наданих ОВА на інформаційні запити ЕПЛ)

№	Область	Назва структурної одиниці, відповідальної за довкілляві питання	Кількість штатних одиниць	Кількість управлінь, відділів, секторів, тощо у межах уповноваженої структурної одиниці із зазначенням кількості штатних одиниць
1	Чернігівська	Департамент екології та природних ресурсів	31	Директор департаменту (1), Сектор бухгалтерського обліку та фінансів (3), Сектор управління персоналом та юридичної роботи (2), Відділ природоохоронних програм та адміністративної роботи (7), Управління природних ресурсів та оцінки впливу на довкілля (включає Відділ регулювання природних ресурсів та відходів, Відділ ОВД) (разом 9), Управління заповідної справи та екологічного моніторингу (включає Відділ екологічного моніторингу, Відділ заповідної справи, біоресурсів та екомережі) (разом 9)
2	Чернівецька	Управління екології та природних ресурсів	16	Начальник управління (1), заступник начальника управління-начальник відділу економіки, інформаційно-організаційного забезпечення та природно-заповідної справи (1), головний спеціаліст-бухгалтер (1), головний спеціаліст з питань персоналу (1), Відділ економіки, інформаційно-організаційного забезпечення та природно-заповідної справи (5), Відділ координації природоохоронної роботи, регулювання використання природних ресурсів та погоджень (6), сектор оцінки впливу на довкілля (2).
3	Черкаська	Управління екології та природних ресурсів	15	Начальник Управління (1), Відділ атмосферного повітря, поводження з відходами, оцінки впливу на довкілля та економіки природокористування (6), Відділ земельних та водних ресурсів, заповідної справи (5), Сектор бухгалтерського обліку, фінансової звітності

				та організації роботи Управління (3)
4	Хмельницька	Департамент природних ресурсів та екології	22 (фактична чисельність 16)	Начальник Управління (1), Відділ захисту довкілля та використання природних ресурсів (4, фактична 4), Відділ заповідної справи та зв'язків з громадськістю (4, фактично 1), Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки (4, фактична 4), Відділ економіки природокористування, планування роботи та поводження з відходами (4, фактично 1)
5	Харківська	Департамент захисту довкілля та природокористування	30	Директор Департаменту (1), Відділ бухгалтерського обліку, управління персоналом, адміністративного та правового забезпечення (7), Відділ оцінки впливу на довкілля, моніторингу та зв'язків з громадськістю (6), Відділ раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (5), Відділ координації екологічних програм, економіки природокористування, біоресурсів та заповідної справи (5), відділ поводження з відходами (4)
6	Рівненська	Департамент екології та природних ресурсів	28 (фактично 26)	Директор Департаменту (1), Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Головний спеціаліст з питань персоналу (1), Управління оцінки впливу на довкілля, дозвільної діяльності та фінансового забезпечення (включає Відділ оцінки впливу на довкілля, Сектор управління відходами та охорони атмосферного повітря, Відділ фінансового забезпечення, кіберзахисту та цифрової трансформації) (12), Управління стратегічної екологічної оцінки, використання природних ресурсів та заповідної справи (включає Відділ раціонального використання природних ресурсів та заповідної справи, Відділ стратегічної екологічної оцінки, природоохоронних програм та організаційної роботи) (13)
7	Одеська	Департамент екології та природних ресурсів	29	Директор Департаменту (1), Заступник директора департаменту (2), Завідувач

				сектору з питань персоналу (1), Провідний спеціаліст сектору з питань персоналу (1) Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Провідний інспектор (1), Відділ погоджень у сфері господарської діяльності управління охорони та раціонального використання природних ресурсів (6), Відділ оцінки впливу на довкілля, земельних ресурсів, біоресурсів та заповідної справи управління охорони та раціонального використання природних ресурсів (8), Відділ стратегічного планування та моніторингу управління природоохоронних програм, бухгалтерського обліку, фінансової звітності та організаційного забезпечення (5)
8	Миколаївська	Управління екології та природних ресурсів	26	Начальник Управління (1), Відділ розвитку та збереження природно-заповідного фонду (5), Відділ екологічних програм і моніторингу довкілля (5), Відділ оцінки впливу на довкілля (5), Відділ регуляторної та дозвільної діяльності (5), Сектор бухгалтерського обліку та звітності (2), головний спеціаліст з питань персоналу (1), прибиральник приміщень (1), водій (1)
9	Київська	Департамент екології та природних ресурсів	36 (фактично 26)	Директор Департаменту (1), Заступник директора Департаменту (1), Відділ фінансового обліку та матеріально-технічного забезпечення (5), Сектор юридичної роботи (2), Сектор персоналу (2), Управління оцінки впливу на довкілля та природно-заповідної справи (заступник директора департаменту-начальник відділу 1, Відділ оцінки впливу на довкілля 5, Відділ роботи з громадськістю 5, Сектор природно-заповідної справи 3), Управління економіки природокористування та природних ресурсів (заступник директора департаменту-начальник управління 1, Відділ дозвільно-адміністративної діяльності 5, Відділ

				економіки природокористування та екологічного моніторингу 5.
10	Івано-Франківська	Управління екології та природних ресурсів	27	Начальник Управління (1), Відділ дозвільної діяльності (8), Відділ економіки природоохоронної діяльності, екологічного моніторингу, зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації (6), Відділ розвитку природно-заповідного фонду, екологічної мережі та біоресурсів (8), Сектор кадрового та документального забезпечення (2)
11	Запорізька	Департамент захисту довкілля	33	Директор Департаменту (1), головний спеціаліст з питань персоналу державної служби (1), Сектор бухгалтерського обліку та звітності (3), Управління дозвільної діяльності та оцінки впливу на довкілля 9 (включає Відділ оцінки впливу на довкілля 4, Відділ охорони атмосферного повітря 4), Управління державного моніторингу довкілля та правового забезпечення 9 (включає Відділ правового забезпечення та адміністративних процедур 4, Відділ стратегічної екологічної оцінки та державного моніторингу 4), Управління економіки природокористування, відходами, біоресурсами та природно-заповідного фонду 10 (включає Відділ економіки природокористування, біоресурсів та природно-заповідного фонду 5, Відділ управління відходами 4)
12	Закарпатська	Департамент екології та природних ресурсів	23	Директор Департаменту (1), Управління регулювання природокористування 13 (включає Відділ регулювання природокористування і заповідної справи 6, Відділ оцінки впливу на довкілля та моніторингу навколишнього природного середовища 6), Управління регуляторної та дозвільної діяльності 9 (включає Відділ нормування викидів в атмосферне повітря, використання водних ресурсів та поводження з відходами 4, відділ бухгалтерського обліку та звітності 4)

13	Житомирська	Департамент екології та природних ресурсів	29	Директор Департаменту (1), Головний спеціаліст з персоналу (1), Головний спеціаліст з правових питань (1), Управління природних ресурсів 11 (включає Відділ природних ресурсів і природно-заповідної справи 5, Відділ регулювання у сфері природокористування 5), Управління оцінки впливу на довкілля та регулювання у сфері земельних і водних відносин 10 (Включає відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки 4, Відділ регулювання у сфері земельних і водних відносин 10, Відділ економіки природокористування, бухгалтерського обліку та організаційної роботи 5)
14	Донецька	Департамент екології та природних ресурсів	64	Директор Департаменту (1), Головний спеціаліст з питань публічних закупівель (1), Головний спеціаліст з питань внутрішнього контролю (1), Управління економіки природокористування, поводження з відходами та оцінки впливу на довкілля (включає відділ економіки природокористування 6, відділ поводження з відходами 6, сектор оцінки впливу на довкілля 3), Управління природно-заповідних територій, лісового господарства та моніторингу довкілля (включає відділ природно-заповідних територій, лісового господарства та моніторингу довкілля 7, відділ моніторингу довкілля 6), самостійні відділи: відділ атмосферного повітря 5, відділ земельних відносин, надр та водних ресурсів 6, відділ правової роботи 5, відділ управління персоналом 4, відділ бухгалтерського обліку та звітності 7, сектор організаційної роботи та інформаційної політики 3.
15	Дніпропетровська	Департамент екології та природних ресурсів	48	Директор Департаменту (1), Управління дозвільної діяльності, оцінки впливу на довкілля та економіки природокористування 18 (включає заступника начальника департаменту – начальника управління 1, Відділ природних ресурсів та

				дозвільної діяльності 7, Відділ економіки природокористування та екологічного моніторингу 4, Відділ контролю природоохоронних заходів та оцінки впливу на довкілля 6), Управління розвитку природно-заповідного фонду та земельних відносин 10 (Відділ природно-заповідного фонду 5, Відділ з питань регулювання земельних відносин 4). Самостійні відділи: Відділ координації та фінансування екологічних програм 6, Відділ організаційної роботи, зв'язків з громадськістю та ЗМІ 6, Відділ бухгалтерського обліку та звітності 5, Головний спеціаліст з питань персоналу 1, Головний спеціаліст-юрисконсульт 1
16	Волинська	Управління екології та природних ресурсів	21	Начальник Управління (1), Головний спеціаліст-бухгалтер (1), Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Головний спеціаліст з питань персоналу (1), Відділ економіки природокористування та природоохоронних програм (5), Відділ регулювання природокористування, погоджувальної діяльності та моніторингу довкілля (4), Відділ природно-заповідної справи та екомережі (4), Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки (4)
17	Вінницька	Відділ дозвільної діяльності та поводження з відходами, Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки, Відділ охорони земель, лісової та заповідної справи при Управлінні розвитку територій та інфраструктури	13 (у відповідних відділах)	Відділ дозвільної діяльності та поводження з відходами, відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки (5), Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки (4), Відділ охорони земель, лісової та заповідної справи (4)
18	Тернопільська	Управління екології та природних ресурсів	20	Начальник Управління (1), Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Головний спеціаліст з питань персоналу (1), Відділ збереження та збалансованого використання природних ресурсів, відновлення екосистем (4), Відділ екологічної безпеки, оцінки

				впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки (6), Відділ бухгалтерського обліку та організаційного забезпечення, планування і фінансування природоохоронних заходів та програм (4), Сектор моніторингу довкілля, адаптації до змін клімату та екологічного інформування (3)
19	Сумська	Департамент захисту довкілля та природних ресурсів	23	Директор Департаменту (1), Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Головний спеціаліст з питань захисту інформації та управління персоналом (1), Управління дозвільної системи та регулювання та природоохоронної діяльності 10 (включає Начальника управління 1, Відділ нормування атмосферного повітря, водних ресурсів, поводження з відходами та управління якістю атмосферного повітря 5, Відділ екологічної оцінки, моніторингу та економіки природокористування 4), Управління природних ресурсів та заповідної справи 10 (включає Начальника управління 1, Відділ природно-заповідного фонду та земельних відносин 5, Відділ бухгалтерського обліку, контролю та організаційної роботи 4)
20	Кіровоградська	Департамент екології та природних ресурсів	24	Директор Департаменту (1), Головний спеціаліст-юрисконсульт (1), Провідний спеціаліст (1), Сектор бухгалтерського обліку (2), Управління дозвільної діяльності, оцінки впливу на довкілля та моніторингу 10 (включає Начальника Управління 1, Відділ дозвільної діяльності 4, Відділ оцінки впливу на довкілля та моніторингу 5), Управління природно-заповідної справи, природоохоронних програм та організаційного забезпечення 9 (включає Начальника Управління 1, Відділ природокористування, природно-заповідної справи та зв'язків з громадськістю 4, Відділ природоохоронних програм і фондів, надрокористування та

				організаційного забезпечення 4)
21	Львівська	Департамент екології та природних ресурсів	Штатна 33 (фактична 27)	Управління регулювання природокористування та моніторингу департаменту: фактична чисельність 14; штатна чисельність 17. Відділ нормування дозвільної діяльності та моніторингу департаменту: фактична чисельність 6; штатна чисельність 6. Відділ оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки департаменту: фактична чисельність 5; штатна чисельність 5. Відділ регулювання природокористування та погоджувальної діяльності: фактична чисельність 2; штатна чисельність 5. - Управління охорони природних ресурсів департаменту: фактична чисельність 8; штатна чисельність 11. - Відділ біоресурсів та заповідної справи департаменту: фактична чисельність 3; штатна чисельність 5. Відділ економіки природокористування департаменту: фактична чисельність 4; штатна чисельність 5.
22	Луганська	Департамент комунальної власності, земельних, майнових відносин, екології та природних ресурсів	Штатна чисельність - 48, фактична -22	1. Директор Штатна чисельність: 1 Фактична чисельність: 0 2. Головний спеціаліст - юристконсульт Штатна: 1 Фактична: 1 3. Сектор з питань персоналу та організаційного забезпечення Штатна: 2 Фактична: 1 4. Відділ бухгалтерського обліку, планування і фінансування Штатна: 5 Фактична: 2 5. Управління з питань земельних, водних та природних ресурсів (разом: штатна – 13, фактична – 6), у тому числі: Відділ з питань земель державної та комунальної власності – штатна 4, фактична 2 Відділ з питань ведення заповідної справи,

				<p>природних ресурсів та екомережі – штатна 4, фактична 2</p> <p>Відділ з питань водних ресурсів – штатна 4, фактична 1</p> <p>6. Управління з питань комунальної власності (разом: штатна – 13, фактична – 5), у тому числі: Відділ з питань розпорядження об'єктами комунальної власності – штатна 4, фактична 2</p> <p>Відділ формування об'єктів комунальної власності – штатна 4, фактична 1</p> <p>Відділ організації діяльності комунальних підприємств – штатна 4, фактична 1</p> <p>7. Управління екології та природних ресурсів (разом: штатна – 13, фактична – 7), у тому числі: Відділ моніторингу довкілля та поводження з відходами – штатна 4, фактична 2</p> <p>Відділ атмосферного повітря, надрокористування та оцінки впливу на довкілля – штатна 4, фактична 2</p> <p>Відділ екологічних програм, регуляторної політики та інформаційно-організаційного забезпечення – штатна 4, фактична 2</p>
23	Херсонська	Департамент захисту довкілля та природних ресурсів	23	<p>21 особа виконує довкіллеві функції (Управління дозвільної діяльності, яке включає Відділ екологічної безпеки, Відділ нормування природокористування; Управління заповідної справи та економіки природокористування включає Відділ заповідної справи та біоресурсів, Відділ економіки природокористування, моніторингу довкілля, зв'язків з громадськістю та ЗМІ), 1 – головний спеціаліст з питань персоналу, 1 - завідувач сектору бухгалтерського обліку, організаційного та документального забезпечення</p>
24	Полтавська	Департамент екології та природних ресурсів	32 (фактично 29)	Відомості не надано

Додаток №2. Таблиця характеристики інституційної спроможності у довкіллевій сфері органів місцевого самоврядування (місцеві ради)¹ (дані у таблиці базуються на відповідях, наданих на інформаційні запити ЕПЛ)

№ за/п	Орган місцевого самоврядування	Назва структурної одиниці відповідальної за довкіллеві питання	Кількість штатних одиниць	Кількість управлінь, відділів, секторів, тощо у межах уповноваженої структурної одиниці із зазначенням кількості штатних одиниць
1.	Чернівецька міська рада	Управління житлово-комунального господарства в складі якого наявний відділ екології	3	Начальник управління екології (1) Головний спеціаліст (2) Разом - 3 особи
2.	Чернігівська міська рада	Департамент дорожньо-транспортної інфраструктури та екології в складі якого наявний відділ екології	4	Начальник відділу (1) Заступник начальника відділу (1) Головний спеціаліст (2). Разом - 4 особи
3.	Миколаївська міська рада	Департамент житлово-комунального господарства Миколаївської міської ради		
4.	Полтавська міська рада	Відсутній окремих структурний підрозділ з екологічних питань. Екологічні функції виконують представники старостинських округів, працівники Управління житлово-комунального господарства і Департаменту земельних і водних ресурсів та земельного кадастру Полтавської Міської ради. Інспекція по контролю за благоустроєм, екологічним та санітарним станом міста	0	
5.	Черкаська міська рада	Департамент дорожньо-транспортної інфраструктури та екології Черкаської міської ради	6	Відділ екології - начальник відділу (1) Заступник начальника відділу (1) Головний спеціаліст (2) Сектор управління відходами – завідувач сектору (1) головний спеціаліст (1)
6.	Вінницька міська рада	Департамент відновлення та розвитку.		
7.	Івано-Франківська міська рада	Департамент економічного розвитку, екології та енергозбереження Івано-	17 одиниць	По кількості штатних посад не розписали

¹ Порожні поля у таблиці означають, що відповідною радою з тих чи інших причин не було надано відповідь на відповідний інформаційний запит ЕПЛ.

		Франківської міської ради		
8.	Хмельницька міська рада	Управління з питань екології та контролю за благоустроєм міста Хмельницької міської ради	22	
9.	Житомирська міська рада	Відділ екології та природних ресурсів Житомирської міської ради	3	Начальник відділу (1) Головний спеціаліст (1) Провідний спеціаліст (1) Разом 3
10.	Тернопільська міська рада	Управління житлово-комунального господарства, благоустрою та екології Тернопільської міської ради	4	Начальник відділу екології (1) Головний спеціаліст (2) Головний спеціаліст-ландшафтник (1)
11.	Рівненська міська рада	Департамент економічного розвитку Рівненської міської ради	42	<p>Директор департаменту (1) Відділ бухгалтерського обліку (4) – Начальник відділу і головні спеціалісти (3) Відділ публічних закупівель (3) – начальник відділу (1), головні спеціалісти (3) Відділ правового забезпечення (2) начальник відділу (1) головний спеціаліст (1) Відділ економічного аналізу та прогнозу -4: начальник відділу (1) головний спеціаліст (3) Відділ праці (2): Начальник відділу (1) головний спеціаліст (1)</p> <p>Управління енергетичного менеджменту – начальник управління (1) і три відділи: Відділ енергозбереження та енергоефективності – начальник відділу (1) головний спеціаліст (5) Відділ муніципальних проєктів (3) – начальник відділу (1) головний спеціаліст (2)</p> <p>Відділ тарифної політики (3): начальник відділу (1) головний спеціаліст (2).</p> <p>Управління розвитку підприємництва 1 начальник і 2 відділи:</p> <p>Відділ підтримки бізнесу 4 – Начальник відділу (1) головний спеціаліст (3)</p> <p>Відділ торгівлі (2) начальник відділу (1) і головний спеціаліст (1)</p> <p>Управління з питань стратегічного розвитку та</p>

		<p><i>Адміністрація Індустріального району ХМР:</i></p> <p>1. Управління комунального господарства</p> <p>2. Управління житлового господарства</p> <p><i>Адміністрація Новобаварського району ХМР:</i></p> <p>1. Управління комунального господарства</p> <p>2. Управління житлового господарства</p> <p><i>Департамент розвитку муніципального менеджменту ХМР</i></p>	108	<p>Начальник управління (1) Головний спеціаліст (2) - разом 3 особи</p> <p>Начальник управління (1) Заступник начальника управління (1) Головний спеціаліст (4) – разом 6 осіб</p> <p>Начальник управління (1) Заступник начальника управління (1) Головний спеціаліст (2) – разом 4 особи</p> <p>Начальник управління (1) Заступник начальника управління (1) Головний спеціаліст (2) – разом 4 особи</p> <p>Відстрочка відповіді на 20 днів</p>
16.	Сумська міська рада			Запит перенаправлено у виконавчий комітет Сумської МР
17.	Херсонська міська рада			Відмова у наданні хоч інформація підпадає під ознаки публічної, але не має передбачати здійснення додаткової аналітичної роботи
18.	Дніпровська міська рада	Департамент екологічної політики Дніпровської міської ради		Департамент підпорядковано заступнику міського голови з питань діяльності виконавчих органів, директору департаменту транспорту та транспортної інфраструктури Дніпровської міської ради
19.	Краматорська міська рада	Управління житлово-комунального господарства	1	Головний спеціаліст з питань екології (1) посада вакантна

20.	Київська міська рада	Департамент захисту довкілля та адаптації до зміни клімату виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)	49	<p>Начальник управління розвитку ПЗФ (1) Управління розвитку ПЗФ Відділ розвитку ПЗФ</p> <p>Відділ зеленого господарства</p> <p>Начальник управління охорони навколишнього природного середовища та адаптації до змін клімату</p> <p>Управління охорони навколишнього природного середовища та адаптації до змін клімату</p> <p>Відділ екологічного моніторингу та раціонального природокористування</p> <p>Відділ екологічної оцінки</p>
21.	Запорізька міська рада	Управління з питань екологічної безпеки Запорізької міської ради		
22.	Львівська міська рада	Управління екології та природних ресурсів Львівської міської ради		

Додаток №3 Таблиця регіональних програм зі збереження довкілля, прийнятих на виконання [Закону України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади \(стратегію\) державної екологічної політики України на період до 2030 року»](#) (далі у таблиці - Закон) та їх відповідності актам планування загальнодержавного значення

№	Область	Наявність, назва регіональних програм зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону	Оцінка затвердженої регіональної програми зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону
1	Вінницька	-	<p>Станом на 2025 рік серед опублікованих на сайті Вінницької ОДА вдалось виявити такі програми:</p> <p>Обласна програма досягнення оптимального рівня лісистості у Вінницькій області на 2012–2025 роки (рішення 8 сесії облради 6 скликання від 23.12.2011 № 232);</p> <p>Програма "Питна вода" на 2021–2025 роки (рішення 11 сесії облради 8 скликання від 30.07.2021 № 176).</p> <p>Водночас, комплексної довкіллевої програми, яка б охоплювала всі основні напрями екологічної політики області та була чинною у 2025 році, на офіційному сайті ОВА виявити не вдалося.</p>

2	Волинська	Регіональна екологічна програма Волинської області «Екологія 2023–2026»	<p>Охоплює основні напрями природоохоронної діяльності: управління водними ресурсами, охорону атмосферного повітря, поводження з відходами, збереження біорізноманіття та екологічну освіту. Програма містить заходи, терміни виконання, відповідальних виконавців та джерела фінансування, що демонструє досить системний підхід до вирішення екологічних проблем регіону.</p> <p>Проте документ має низку суттєвих проблем. Відсутні кількісні індикатори ефективності, що ускладнює оцінку результативності реалізації заходів, передбачених у програмі. Програма обмежено враховує довгострокові екологічні ризики та тенденції, недостатньо інтегрована з іншими регіональними та національними стратегічними документами, а також не передбачає дієвих механізмів громадського контролю та прозорості, що обмежує підзвітність і можливості участі громади.</p>
3	Дніпропетровська	Дніпропетровська обласна програма екологічної безпеки на 2016–2025 роки	<p>Охоплює ключові сфери збереження довкілля, однак має низку суттєвих недоліків. Вона досить застаріла, не синхронізована з сучасними національними документами (наприклад, Водна стратегія 2050 р., стратегія кліматичної адаптації) та не цілком враховує стратегічну екологічну оцінку, оцінку впливу на довкілля, розширену відповідальність виробника.</p> <p>Документ тяжіє до інфраструктурного підходу (будівництво, реконструкція), тоді як сучасні стратегії роблять акцент на системних механізмах: інтеграції екологічної політики в усі сектори, розвитку циркулярної економіки, кліматичній адаптації на місцевому рівні. Слабко прописані участь громадськості та прозорість.</p>
4	Донецька	-	Комплексної довкіллевої програми, яка б охоплювала всі основні напрями екологічної політики області та була чинною у 2025 році, на офіційному сайті ОВА виявити не вдалося.

5	Житомирська	Програма охорони довкілля Житомирської області на 2023–2027 роки	<p>Охоплює основні напрями державної екологічної політики: охорону водних і земельних ресурсів, атмосферного повітря, управління відходами, розвиток природно-заповідного фонду та екологічну освіту. Формально вона узгоджується із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища», Стратегією державної екологічної політики до 2030 року та Національною стратегією управління відходами.</p> <p>Разом з тим документ має здебільшого інфраструктурний характер: акцент робиться на будівництві та реконструкції очисних споруд, полігонів чи гідротехнічних об'єктів, тоді як сучасні стратегічні документи орієнтують на системні механізми: розвиток циркулярної економіки, розширену відповідальність виробника, інтеграцію кліматичної політики та ризик-орієнтоване управління. У програмі відсутні чіткі кількісні показники ефективності, що ускладнює оцінку її результативності.</p> <p>Слабким місцем є і прозорість: передбачене інформування та звітність, але не прописані механізми реальної участі громадськості.</p>
6	Закарпатська	Програма охорони навколишнього природного середовища Закарпатської області на 2024 – 2027 роки	<p>Програма Закарпаття 2024–2027 років охоплює широкий спектр екологічних напрямів – кліматичну адаптацію, моніторинг повітря, управління відходами, захист біорізноманіття, охорону водних ресурсів, екопросвітницькі заходи та розвиток природно-заповідного фонду, формально відповідає базовим законодавчим основам: Закону «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ОВД», Національній стратегії управління відходами та обласній стратегії розвитку.</p> <p>Однак значна вага надається інфраструктурним рішенням (рекультивация, будівництво протизсувних споруд, оснащення моніторингових пунктів, знешкодження стихійних сміттєзвалищ, природоохоронні заходи тощо). У той же час бракує системних інструментів: відсутність економічних стимулів, розширеної відповідальності виробника, кількісних індикаторів виконання, а також стратегій з циркулярної економіки. Це створює ризик, що програма залишиться «переліком проєктів», а не робочим інструментом з реальними результатами.</p> <p>Прозорість і громадська участь залишаються декларативними – є планування семінарів,</p>

			виставок, інформаційних заходів, інформування громадськості, проте не прописані реальні механізми залучення населення до прийняття рішень, моніторингу або контролю за виконанням.
7	Запорізька	-	Комплексної довкілцевої програми, яка б охоплювала всі основні напрями екологічної політики області та була чинною у 2025 році, на офіційному сайті ОВА виявити не вдалося.
8	Івано-Франківська	Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської області до 2025 року	<p>Програма охоплює ключові екологічні напрями: водні ресурси, атмосферне повітря, відходи, землі, біорізноманіття, природно-заповідні території, моніторинг, освіту та оцінку впливу на довкілля. Вона формально відповідає чинним законам і стратегічним документам (Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про відходи», Національна стратегія управління відходами до 2030 року, державний моніторинг навколишнього природного середовища).</p> <p>Проте програма має переважно інфраструктурний характер – акцент на будівництві, реконструкції очисних споруд, каналізаційних мереж, рекультивації, моніторингу та гідротехнічних заходах. Сучасні інструменти, як-от розширена відповідальність виробника, економічні стимули, показники ефективності, ринкові механізми чи циркулярна економіка, практично відсутні.</p> <p>Формально передбачено моніторинг, щорічна звітність і екопросвітні заходи, але недостатньо механізмів реальної участі громадськості, прозорого контролю за виконанням чи санкцій за недотримання.</p>

9	Київська	<p>Програма охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів Київської області на 2023–2026 роки</p>	<p>В цілому відповідає вимогам Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ключовим державним стратегіям у сфері екологічної політики. У ній комплексно охоплені основні напрями державної політики: зменшення забруднення атмосферного повітря, модернізація промислових об'єктів, покращення якості водних ресурсів, впровадження системи роздільного збору та утилізації відходів, а також збереження біорізноманіття та розвиток природно-заповідного фонду. Важливою є інтеграція просвітницьких і виховних заходів, що узгоджується із Законом № 2697-VIII та Національним планом дій з охорони довкілля до 2025 року.</p> <p>Водночас, хоча Програма відтворює більшість завдань Національної стратегії управління відходами та Водної стратегії України до 2050 року, окремі аспекти потребують уточнення та посилення. Зокрема, недостатньо приділено уваги запровадженню механізмів розширеної відповідальності виробника, що є однією з основних вимог сучасної європейської та національної політики у сфері управління відходами. Також бракує конкретних заходів із розвитку відновлюваної енергетики та підвищення енергоефективності, що становить важливий елемент реалізації кліматичної стратегії. В умовах війни лише частково відображені завдання з екологічної реабілітації територій, постраждалих від бойових дій, хоча ця проблема для Київщини є актуальною.</p> <p>Таким чином, Програма потребує додаткового посилення у сфері управління відходами, кліматичної адаптації та відновлення довкілля після військових дій для більшої відповідності сучасним викликам і стратегічним цілям держави.</p>
---	----------	---	--

10	Кіровоградська	Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Кіровоградської області на 2021–2025 роки	<p>Програма Кіровоградщини на 2021–2025 роки є комплексною та добре структурованою, відповідає вимогам Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та враховує національні екологічні стратегії, зокрема Державну екологічну політику до 2030 року. У ній передбачено багатовекторні заходи: моніторинг стану атмосферного повітря та водних ресурсів, модернізація очисних споруд, впровадження системи роздільного збору відходів, рекультивация земель, підтримка біорізноманіття, розвиток природно-заповідного фонду та екологічна освіта населення. Звернуто увагу на кліматичні виклики: стимулюється розвиток сонячної енергетики, а також запроваджуються адміністративні й організаційні заходи з енергоефективності.</p> <p>Водночас Програма має потенціал для посилення деяких напрямків: відсутні чіткі механізми впровадження принципу розширеної відповідальності виробників у сфері управління відходами – важливої складової Національної стратегії управління відходами до 2030 року; бракує заходів щодо інтеграції відновлюваної енергетики на більш системний рівень у відповідь на кліматичну стратегію. Окремо відзначається важливість включення програм відновлення територій, постраждалих внаслідок воєнних дій, що поки не охоплені Програмою, хоча така потреба актуальна для регіону.</p>
----	----------------	---	---

11	Луганська	Регіональна програма охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019–2025 роки	<p>Регіональна програма охорони навколишнього природного середовища Луганської області на 2019–2025 роки формально відповідає Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та національним стратегічним документам (Стратегії державної екологічної політики до 2030 року, Національній стратегії управління відходами, Водній стратегії). Вона охоплює ключові напрями: управління водними ресурсами, охорону атмосферного повітря, рекультивацію порушених територій, розвиток природоохоронного фонду та екологічну освіту. Документ містить перелік заходів із відповідальними виконавцями та орієнтовними термінами реалізації, що демонструє формальну системність.</p> <p>Разом із тим, програма має прогалини. Відсутні кількісні індикатори ефективності для оцінки екологічного впливу заходів, що ускладнює контроль і робить реалізацію менш підзвітною. Значна частина заходів має інфраструктурний характер (рекультивація, модернізація очисних споруд) і не забезпечує системного підходу до запобігання забрудненню, сталого поводження з ресурсами та переходу до економіки замкнутого циклу.</p> <p>Програма недостатньо враховує регіональні специфічні ризики: наслідки війни, забруднення, особливості гідрологічного режиму річок, транскордонні екологічні виклики. Відсутні дієві механізми громадського контролю, прозорості та участі, хоча ці елементи є обов'язковими для відповідності Організаційній конвенції та національним стандартам прозорості.</p>
----	-----------	---	--

12	Львівська	Програма охорони навколишнього природного середовища на 2021 – 2027 роки	<p>Є системно структурованим документом, що охоплює ключові напрями державної екологічної політики: управління відходами, охорону атмосферного повітря та водних ресурсів, рекультивацію, розвиток природоохоронного фонду, екологічну освіту й міжнародну співпрацю. Вона передбачає деталізацію бюджетних призначень на щорічній основі та багаторівневу систему звітності, що формально узгоджується з положеннями Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Стратегії державної екологічної політики до 2030 року та профільних урядових розпоряджень.</p> <p>Разом з тим, аналіз з позицій відповідності стратегічним документам і принципам належного екологічного врядування виявляє низку прогалин. Програма фактично дублює загальнодержавні цілі, не адаптуючи їх до регіональної специфіки Львівщини (гірські екосистеми Карпат, транскордонні річкові басейни, високе навантаження полігонів відходів). Відсутні чіткі кількісні індикатори, що унеможлиблює оцінку результативності заходів не лише за фінансуванням, а й за реальним екологічним ефектом. Значний акцент робиться на інфраструктурних проєктах, тоді як принципи запобігання негативному впливу на довкілля та переходу до економіки замкнутого циклу залишаються другорядними.</p> <p>Окремою вадою є слабка інтеграція процедур участі громадськості та доступу до екологічної інформації. Попри передбачену систему звітності, документ не містить чітких гарантій відкритості даних та незалежного громадського контролю за виконанням.</p>
----	-----------	--	---

13	Миколаївська	Комплексна програма охорони довкілля Миколаївської області на 2021-2027 роки	<p>Вона охоплює ключові напрями: охорону водних і земельних ресурсів, поводження з відходами, захист атмосферного повітря, розвиток природно-заповідного фонду, а також заходи з екологічної безпеки та адаптації до змін клімату.</p> <p>Програма узгоджується з вимогами Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», Стратегії державної екологічної політики до 2030 року, Національної стратегії управління відходами та Водної стратегії до 2050 року. Вона враховує регіональні виклики, зокрема дефіцит води, деградацію ґрунтів і ризики кліматичних змін.</p> <p>Водночас слабкими місцями залишаються нечіткі показники моніторингу та ризики недофінансування окремих заходів. Недостатньо уваги приділено викликам, зумовленим воєнними діями на території області. Загалом програма є важливим інструментом реалізації державної екологічної політики на місцевому рівні, проте потребує посилення механізмів контролю й оцінки результативності.</p>
----	--------------	--	--

14	Одеська	Регіональна комплексна програма з охорони довкілля Одеської області на 2024-2028 роки	<p>Формально відповідає базовим законам та стратегічним документам у сфері охорони довкілля. У ній відображені ключові напрями – управління відходами, охорона водних ресурсів, моніторинг атмосферного повітря, збереження біорізноманіття та кліматична політика. Програма посиляється на чинні національні стратегії й плани, зокрема Закон «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», Національну стратегію управління відходами до 2030 року, Водну стратегію до 2050 року та Стратегію екологічної безпеки й адаптації до зміни клімату. Таким чином, документ демонструє декларативну узгодженість із нормативно-правовою базою.</p> <p>Водночас аналіз показує низку прогалин. Програма часто обмежується повторенням загальнонаціональних цілей без їхньої конкретизації на регіональному рівні. Відсутні кількісні індикатори досягнення цілей, що робить виконання програми важко вимірюваним і ускладнює належний контроль за її реалізацією. Значна частина заходів має інфраструктурний характер (будівництво, реконструкція, модернізація), але майже не відображає пріоритетності запобігання утворенню відходів, зменшення викидів чи розвитку економіки замкнутого циклу, які є ключовими положеннями національних стратегій.</p> <p>Окремо слід звернути увагу на розділи, присвячені управлінню водними ресурсами та адаптації до зміни клімату. Для Одеської області, яка є вкрай вразливою до наслідків кліматичних змін (посухи, підтоплення, деградація узбережжя, транскордонні проблеми Дунайського басейну), програма мала б містити детальну регіональну дорожню карту адаптації, однак обмежується загальними намірами. Схожа ситуація й з управлінням водними ресурсами: згадані заходи щодо очисних споруд та водойм не формують цілісного інтегрованого підходу, закріпленого у Водній стратегії України.</p>
----	---------	---	--

15	Полтавська	Регіональна програма охорони довкілля Полтавської області на 2022–2027 роки («Довкілля – 2027»)	<p>Охоплює ключові напрями екологічної політики: управління водними ресурсами, охорону атмосферного повітря, рекультивацію порушених земель, розвиток природоохоронного фонду та екологічну освіту. Програма передбачає конкретні заходи, терміни їх виконання, відповідальних виконавців та джерела фінансування (загальний обсяг – 962,8 млн грн), що демонструє системний підхід до природоохоронної діяльності в регіоні.</p> <p>Разом із тим, документ має низку проблем. Відсутні кількісні індикатори ефективності, що ускладнює оцінку реального екологічного впливу заходів. Програма недостатньо враховує довгострокові екологічні тенденції та ризики, інтеграцію з іншими регіональними та національними стратегічними документами, а також не передбачає механізмів громадського контролю та прозорості, що обмежує підзвітність реалізації заходів.</p>
16	Рівненська	Комплексна програма охорони довкілля Рівненської області на 2022–2026 роки	<p>Має чітко визначену структуру та відповідає вимогам чинного законодавства і стратегічних документів України у сфері екологічної політики. У ній передбачені системні заходи з охорони атмосферного повітря, поводження з відходами, охорони водних ресурсів та земель, розвитку природно-заповідного фонду, відновлення лісів і збереження біорізноманіття. Програма також інтегрує елементи екологічної освіти та просвіти, що є ключовим положенням Державної стратегії екологічної політики до 2030 року. Вона комплексно враховує регіональні виклики, серед яких – зношеність очисних споруд, забруднення ґрунтів і водойм, а також проблема несанкціонованих сміттєзвалищ.</p> <p>Водночас у документі відчутна залежність від стабільного фінансування з державного, обласного та місцевих бюджетів, що може вплинути на своєчасність і повноту реалізації запланованих заходів. Недостатньо конкретизовані механізми впровадження принципу розширеної відповідальності виробника у сфері управління відходами, що є однією з ключових вимог Національної стратегії управління відходами до 2030 року. Також бракує більш чіткого акценту на питаннях кліматичної адаптації та розвитку відновлюваної енергетики, які прямо передбачені Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату.</p>

17	Сумська	Програма охорони навколишнього природного середовища Сумської області на 2023–2025 роки	<p>Документ формально узгоджується з законодавством (заявлена мета реалізувати держполітику та виконувати нацстратегії; передбачено відповідального виконавця, порядок звітування й ресурси), однак за змістом він досить схиляється у бік ПЗФ/біорізноманіття та просвіти, тоді як блоки відходи, вода, повітря, клімат опрацьовані фрагментарно або без достатніх інструментів реалізації. Бюджет здебільшого обласний, і лівова частка коштів – інвентаризація та підтримка ПЗФ, закупівля кормів для зубрів, знаки/стенди та наукові роботи; при цьому інфраструктурних проєктів для води/повітря/відходів немає.</p> <p>Серед сильних сторін програми: інтеграція державних пріоритетів у регіональний контекст, а також врахування місцевої специфіки (забруднення річок, проблема сміттєзвалищ, ерозія ґрунтів).</p>
18	Тернопільська	Програма охорони навколишнього природного середовища Тернопільської області на 2021–2027 роки	<p>Програма загалом відповідає основним законодавчим та стратегічним вимогам України у частині визначення напрямів охорони довкілля та інтеграції національних цілей на регіональному рівні.</p> <p>Проте на рівні конкретики та реалізації є недоліки: недостатність кількісних та якісних індикаторів виконання та системи моніторингу; неповна інтеграція управління відходами та водними ресурсами; відсутність блоків адаптації до змін клімату та сучасних заходів із зменшення викидів; обмеженість фінансування окремих напрямів.</p> <p>Документ більше відповідає стратегічним деклараціям, ніж практичним інструментам досягнення цілей.</p>

19	Харківська	Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Харківської області на 2021–2027 роки	<p>Є системним документом, що комплексно охоплює ключові напрями державної та регіональної екологічної політики. У ній передбачені заходи зі зменшення забруднення атмосферного повітря, модернізації водопровідно-каналізаційних систем та очисних споруд, розвитку інфраструктури поводження з відходами, відновлення та охорони малих річок і водних об'єктів, збереження біорізноманіття та лісовідновлення. Важливим акцентом є розвиток системи моніторингу довкілля, що відповідає постанові КМУ № 827 про державний моніторинг атмосферного повітря, а також заходи з екологічної просвіти, які узгоджуються із завданнями Державної екологічної стратегії до 2030 року.</p> <p>Водночас, як і в інших регіональних програмах, відчувається брак конкретних механізмів впровадження принципу розширеної відповідальності виробника у сфері відходів, що передбачено Національною стратегією управління відходами. Також обмежено відображені завдання у сфері кліматичної адаптації та розвитку відновлюваної енергетики, хоча це є частиною національної стратегії екологічної безпеки та кліматичної політики. Значний обсяг фінансування передбачено за рахунок обласного і місцевих бюджетів, проте ефективність виконання залежатиме від стабільності надходжень і можливостей залучення додаткових джерел.</p>
----	------------	---	--

20	Херсонська	Програма охорони довкілля Херсонської області на 2025–2027 роки	<p>Визначає стратегічні напрями відновлення та збереження природного середовища регіону в умовах воєнних руйнувань та складної екологічної ситуації. У ній передбачені заходи з ліквідації наслідків екологічних катастроф, спричинених бойовими діями, зокрема відновлення систем водопостачання, рекультивація забруднених земель і відновлення природних екосистем. Особливий акцент зроблено на моніторингу та очищенні водних ресурсів, що безпосередньо відповідає Водній стратегії України до 2050 року, а також на зменшенні впливу промислових і побутових відходів на довкілля, що узгоджується з Національною стратегією управління відходами. Програма також включає заходи з озеленення, відновлення лісів та розвитку природно-заповідного фонду, що є ключовим елементом збереження біорізноманіття.</p> <p>Разом з тим, як і в більшості аналогічних регіональних документів, бракує деталізованих механізмів впровадження розширеної відповідальності виробників у сфері управління відходами. Крім того, поки що недостатньо конкретизовані заходи щодо кліматичної адаптації та інтеграції відновлюваної енергетики, які визначені Стратегією екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату. Водночас варто відзначити значну увагу до післявоєнного екологічного відновлення територій, що робить Програму актуальною та унікальною серед інших обласних документів.</p>
21	Хмельницька	Програма охорони навколишнього природного середовища Хмельницької області на 2021–2025 роки	<p>Охоплює традиційні напрями: управління водними ресурсами, охорону атмосферного повітря, рекультивацію порушених земель, розвиток природоохоронного фонду та екологічну освіту. Вона деталізує заходи, терміни реалізації, відповідальних виконавців та джерела фінансування, що демонструє системний підхід до природоохоронної діяльності.</p> <p>Разом із тим, програма має проблемні моменти. По-перше, відсутні чіткі кількісні індикатори ефективності, що ускладнює оцінку реального екологічного впливу заходів. По-друге, документ обмежено враховує довгострокові екологічні ризики та тенденції, зокрема зміну клімату, посухи, повені, деградацію земель, що критично для регіону з аграрним і промисловим навантаженням. По-третє, програма недостатньо інтегрована з іншими регіональними та національними стратегіями, що створює ризик дублювання</p>

			зусиль і неефективного використання ресурсів. По-четверте, недостатні дієві механізми прозорості та участі громадськості.
22	Черкаська	Програма охорони навколишнього природного середовища Черкаської області на 2023–2027 роки	<p>Програма охорони навколишнього природного середовища Черкаської області на 2023–2027 роки є комплексним документом, що відповідає основним вимогам екологічного законодавства України та державних стратегій. У ній охоплено ключові напрями: модернізація очисних споруд і каналізаційних систем, поліпшення якості атмосферного повітря, розбудова інфраструктури поводження з твердими побутовими відходами, рекультивация деградованих земель, розвиток природно-заповідного фонду та лісовідновлення. Значна увага приділяється відновленню та охороні водних ресурсів, зокрема малих річок і прибережних зон, що відповідає цілям Водної стратегії України до 2050 року. Окремим блоком виділено заходи з екологічної просвіти та інформування населення, що узгоджується зі Стратегією державної екологічної політики до 2030 року.</p> <p>Разом з тим у Програмі відчутна залежність від обсягів фінансування з державного, обласного та місцевих бюджетів, що може вплинути на темпи реалізації окремих заходів. Подібно до інших регіональних програм, недостатньо конкретизовані механізми впровадження розширеної відповідальності виробників у сфері управління відходами, а також обмежено відображені завдання, пов'язані з кліматичною адаптацією та розвитком відновлюваної енергетики, визначені національною стратегією екологічної безпеки.</p>

23	Чернівецька	Комплексна програма охорони навколишнього природного середовища Чернівецької області на 2022–2026 роки	<p>Є цілісним документом, який відповідає вимогам Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ключовим державним стратегіям. У ній передбачені заходи з охорони атмосферного повітря, модернізації очисних споруд і каналізаційних мереж, розвитку інфраструктури з поводження з твердими побутовими та небезпечними відходами, а також рекультивації деградованих земель. Значна увага приділяється охороні й відновленню водних ресурсів, розвитку природно-заповідного фонду, озелененню територій і підвищенню рівня екологічної освіти та просвіти населення, що відповідає положенням Національної екологічної стратегії до 2030 року та Водної стратегії до 2050 року.</p> <p>Разом із тим Програма має ті самі структурні обмеження, що й регіональні документи на рівні інших областей: вона значною мірою залежить від фінансування з обласного та місцевих бюджетів, а також не містить достатньо чітких механізмів реалізації принципу розширеної відповідальності виробника у сфері управління відходами. Обмежено представлені й питання кліматичної адаптації, зокрема розвиток відновлюваної енергетики та заходи з енергоефективності, які є пріоритетними в національній стратегії екологічної безпеки.</p>
24	Чернігівська	Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021–2027 роки (оновлена 18 березня 2025 року)	<p>Вона визначає стратегічні напрямки, завдання та заходи, спрямовані на поліпшення екологічної ситуації в регіоні. Загальний обсяг фінансування програми складає 489 387,75 тис. грн, з яких значна частина передбачена з державного бюджету. Програма охоплює різноманітні аспекти охорони довкілля, включаючи управління водними ресурсами, поводження з відходами, охорону атмосферного повітря, збереження біорізноманіття та екосистем, а також адаптацію до зміни клімату. Вона також визначає механізми фінансування природоохоронних заходів за рахунок державного, обласного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених чинним законодавством.</p> <p>Водночас, як і в інших регіональних програмах, відчувається брак конкретних механізмів впровадження принципу розширеної відповідальності виробника у сфері відходів, що передбачено Національною стратегією управління відходами. Також обмежено відображені завдання у сфері кліматичної адаптації та розвитку відновлюваної енергетики, хоча це</p>

			є частиною національної стратегії екологічної безпеки та кліматичної політики.
--	--	--	--

Додаток №4. Таблиця місцевих програм, планів дій, стратегій з охорони навколишнього природного середовища, прийнятих на виконання Закону України від 28.02.2019 № 2697-VIII «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (далі у таблиці – Закон) та їх відповідності актам планування загальнодержавного значення.

№ за/п	Міська рада	Наявність, назва місцевих програм, планів дій, стратегій зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону	Оцінка відповідності планів, програм зі збереження довкілля, прийнятих на виконання Закону
1.	Вінницька міська рада	<p>У Вінницькій міській територіальній громаді діє Програма охорони навколишнього природного середовища на 2021–2023 роки, затверджена рішенням міської ради від 24.12.2020 №54, термін дії якої продовжено до 2025 року рішенням від 12.10.2023 №2602.</p> <p>Також ухвалена Програма економічного і соціального розвитку Вінницької міської територіальної громади на 2025 рік (пройшла процедуру CEO)</p>	<p>Програма охоплює основні напрями державної екологічної політики — поводження з відходами, охорону водних ресурсів, захист атмосферного повітря, біорізноманіття та зелених зон, а також передбачає заходи з екологічної просвіти.</p> <p>Важливим є включення завдань із розробки локальних стратегій (з адаптації до змін клімату, управління відходами, нульового забруднення), що узгоджується зі Стратегією-2030 та європейським зеленим курсом. Недоліком є відсутність прямих посилань на Закон та державні плани, слабо прописані індикатори і механізми моніторингу виконання програми.</p> <p>Програма соціально-економічного розвитку (2025): частково відповідає Закону. Позитивним є те, що документ пройшов стратегічну екологічну оцінку, яка підтвердила врахування екологічних ризиків і визначила заходи з їх зменшення. Програма інтегрує завдання екологічної безпеки, моніторингу атмосферного повітря та реалізації «Зеленого курсу Вінниці до 2030 року». Водночас у ній бракує системного екологічного розділу, чітких індикаторів та відсилок до Закону і національних планів. Екологічна складова виглядає другорядною та фрагментарною.</p>

2.	Дніпровська міська рада	У місті діє Програма економічного і соціального розвитку Дніпровської міської територіальної громади на 2025 р.» затверджена рішенням міської територіальної громади від 04.12.2024 року № 3/59	Екологічна складова у програмі представлена як частина загальної політики розвитку міської інфраструктури та житлово-комунального господарства. Програма передбачає окремі заходи, пов'язані з енергоефективністю, модернізацією комунальної інфраструктури, благоустроєм та озелененням міста. Водночас природоохоронні заходи інтегровані у загальні напрями розвитку і не формують окремого системного розділу екологічної політики, що обмежує можливість оцінки їхнього внеску у реалізацію державної екологічної політики на місцевому рівні.
3.	Житомирська міська рада	Діє Екологічна стратегія до 2050 року, затверджена у 2024 році, розроблена в межах проекту GIZ «Інтегрований розвиток міст в Україні II» за підтримки урядів Німеччини та Швейцарії. Також ухвалена Програма соціально-економічного і культурного розвитку Житомирської ОТГ	Документ охоплює всі ключові напрями, визначені Стратегією-2030 та Законом: охорону атмосферного повітря, водних і земельних ресурсів, управління відходами, збереження біорізноманіття та розвиток зеленої інфраструктури, а також адаптацію до зміни клімату та зменшення вразливості міста до її наслідків. Стратегія інтегрує положення міжнародних угод (цілі сталого розвитку ООН, Європейський зелений курс) і враховує державні політики, що робить її змістовно узгодженою з національними документами. Позитивним є наявність системи індикаторів та механізмів моніторингу, що дозволяє здійснювати регулярну оцінку ефективності реалізації стратегії. Екологічна складова у документі розкрита через розділ «Благоустрій», де передбачено широкий комплекс робіт: догляд та відновлення зелених насаджень, висадка нових дерев і квітників, упорядкування прибережних смуг річок, облаштування громадських просторів. Водночас акценти зроблені переважно на поточних комунальних завданнях, тоді як системне бачення довкілля як окремої політики громади, у документі лишається недостатньо вираженим.

4.	Запорізька міська рада	Програма економічного і соціального розвитку Запорізької міської територіальної громади на 2025 рік, затверджена рішенням міської ради від 06.11.2024 № 3	<p>Програму розроблено в умовах повномасштабного вторгнення, що визначає його акценти: підтримка економіки та інфраструктури, соціальний захист населення та збереження довкілля.</p> <p>У структурі Програми виокремлено розділ «Охорона навколишнього природного середовища», який охоплює ключові проблеми міста – від відновлення критичних систем водопостачання і водовідведення до скорочення промислових викидів. Заплановані заходи передбачають реконструкцію очисних споруд та каналізаційних колекторів, поліпшення якості питної води, а також охорону малих річок і Дніпра.</p> <p>Окремий блок заходів стосується управління відходами: рекультивация та впорядкування міського полігону ТПВ, ліквідація стихійних сміттєзвалищ, створення умов для розвитку роздільного збору й сортування. Значна увага приділяється благоустрою й озелененню: відновленню зелених насаджень, створенню парків і скверів у районах, що постраждали від обстрілів, а також захисних зелених смуг уздовж транспортних шляхів.</p> <p>Сильними сторонами Програми є те, що екологічна проблематика винесена в окремий розділ, а запропоновані заходи відображають специфіку регіону – поєднання промислового навантаження й воєнних руйнувань. Водночас слабким місцем є відсутність чітких індикаторів оцінки результатів та система моніторингу виконання заходів. Недостатньо інтегровані питання адаптації до змін клімату, а також узгодження з державними стратегічними документами, зокрема Національною стратегією управління відходами.</p>
----	------------------------	---	--

5.	Івано-Франківська міська рада	<p>Діє Програма охорони навколишнього природного середовища Івано-Франківської міської територіальної громади на 2021-2025 роки, затверджена рішенням міської ради від 26.11.2021р. № 396-18</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку затверджена рішенням від 29.04.2021 № 152-8 із змінами.</p>	<p>Частково відповідає. Програма має чітку структуру (паспорт, правову базу, діагностика стану довкілля, цілі, шляхи вирішення, фінансування, контроль) та системно охоплює ключові напрями: якість атмосферного повітря, охорону зелених насаджень і ПЗФ, управління водними ресурсами, поводження з відходами. Є визначені джерела фінансування та очікувані результати. Водночас бракує деталізованих кількісних індикаторів для вимірювання досягнень, прозорості системи моніторингу та прямих відсилок до державних планів і стратегій. Також відсутні окремі сучасні напрями, передбачені Стратегією-2030 та європейським зеленим курсом, зокрема адаптація до зміни клімату.</p> <p>Частково відповідає. У програмі екологічна складова інтегрована у різні сектори, а не виділена окремим блоком. Разом із господарськими та інфраструктурними завданнями вона охоплює озеленення та благоустрій, утримання міських територій, облаштування контейнерних майданчиків, реконструкцію та будівництво каналізаційних мереж, дамб та систем водовідведення. Також передбачені кроки у сфері енергоефективності та розвитку електротранспорту, що відповідає підходам Європейського зеленого курсу. Проте екологічні завдання розпорошені й подані як допоміжні до економічних і соціальних пріоритетів.</p>
----	-------------------------------	--	--

6.	Краматорська міська рада	Програма економічного і соціального розвитку Краматорської міської територіальної громади на 2025 рік затверджена Розпорядженням від 06.01.2025 № 1-р	<p>Екологічна складова представлена дуже обмежено. Програма лише поверхнево враховує довкілліві аспекти (через земельні питання, аграрний сектор і відновлення інфраструктури).</p> <p>Основна увага зосереджена на відновленні інфраструктури.</p> <p>Це зрозуміло в умовах воєнних дій, проте створює ризик ігнорування системних екологічних проблем.</p> <p>В розділах про розвиток агропромислового комплексу та земельні відносини відсутні вимоги щодо сталого землекористування, охорони ґрунтів і вод, чи інтеграції принципів Європейського зеленого курсу. Немає згадок про управління відходами, моніторинг стану довкілля, скорочення викидів або адаптацію до зміни клімату.</p>
7.	Київська міська рада	<p>Комплексна міська цільова програма екологічного благоулуччя міста Києва на 2022-2025 роки, затверджена рішенням Київської міської ради від 07.10.2021 № 2728/2769 із змінами</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку м. Києва на 2024–2026 роки, затверджена рішенням Київради від 14.12.2023 №7530/7571 (зі змінами)</p>	<p>Програма охорони довкілля (2022–2025): Містить комплекс заходів із охорони атмосферного повітря, водних ресурсів, управління відходами, розвитку зелених зон і ПЗФ, екологічної освіти та моніторингу довкілля. Передбачає масштабні інвестиції у рекультивацію полігонів, відновлення парків і скверів. Таке охоплення напряму узгоджується з принципом інтеграції екологічної політики в усі сфери суспільного життя і галузі економіки закріпленим у Законі. Водночас питання кліматичної адаптації та скорочення парникових газів залишаються поза межами програми</p> <p>На жаль, текст програми недоступний для ознайомлення на офіційному сайті міської ради, оскільки офіційні посилання не працюють. Відомо, що документ пройшов стратегічну екологічну оцінку (СЕО), отже екологічні ризики при плануванні враховувались. Однак без доступу до змісту програми неможливо встановити її відповідність Закону.</p>

8.	Луцька міська рада	<p>Комплексна програма охорони довкілля Луцької міської територіальної громади на 2022–2025 роки, затверджена рішенням міської ради від 22.12.2021 №24/65</p> <p>Програма економічного, соціального та культурного розвитку Луцької МТГ на 2025 рік, затверджена рішенням Луцької міської ради від 18.12.2024 №50/12</p>	<p>Програма структурована, містить аналіз стану довкілля, мету, завдання та очікувані результати. Передбачає широкий перелік заходів: озеленення, реконструкція каналізаційних мереж, облаштування контейнерних майданчиків, моніторинг повітря, регулювання чисельності безпритульних тварин, екоосвіту. Загалом програма, як комплексний документ, відповідає основним напрямам Закону, але реалізує їх у межах традиційного підходу «благоустрій і комунальна сфера».</p> <p>Програма має сильний інтеграційний потенціал, оскільки поєднує охорону довкілля з участю громади, еко освітою, розвитком інфраструктури та енергетичною політикою. Вона передбачає заходи з інвентаризації зелених насаджень і водойм, створення мобільних сервісів для управління відходами, підтримку екоініціатив, співпрацю з бізнесом у сфері інновацій для зменшення викидів. Це відповідає принципу інтеграції екологічної політики закріпленому у Законі та курсу на європейські стандарти. Водночас документ залишається фрагментарним у частині кліматичної політики: хоча враховується адаптація (озеленення з урахуванням кліматичних змін), відсутні чіткі зв'язки з національними планами та індикаторами результативності. Таким чином, програма є сильною в аспекті локальної інтеграції, але її прив'язка до загальнодержавних стратегій і системи моніторингу поки що обмежена</p>
----	--------------------	--	--

9.	Львівська міська рада	<p>Комплексна екологічна програма на 2024-2028 роки для Львівської міської територіальної громади затверджена ухвалою міської ради від 28.03.2024 № 4526</p> <p>Програма соціально-економічного та культурного розвитку Львівської міської територіальної громади на 2024-2025 роки затверджена ухвалою міської ради від 04.07.2024 № 4971</p>	<p>В цілому Програма охоплює ключові напрями Закону і має системний характер. Позитивним є врахування європейських стандартів та елементів кліматичної адаптації. Водночас відсутні прямі відсилки до державних стратегій, індикатори результативності сформульовані переважно у фінансово-ресурсному вимірі, інтеграція в інші сектори громади обмежена. Загалом програма відповідає напрямку Закону, але її зв'язок із національними документами та системою моніторингу залишається недостатнім.</p> <p>Програма інтегрує важливі екологічні напрями — водопостачання й водовідведення, енергоефективність, управління відходами (рекультивація полігонів, компостування, центри збору), озеленення, моніторинг. Водночас екологічні завдання розпорошені, відсутній окремий системний розділ із чіткими екологічними KPI, бракує прямих відсилок до національних стратегій та планів. Загалом програма частково відповідає Закону: інтеграція є, але моніторинг та узгодженість із державними документами залишаються слабкими.</p>
----	-----------------------	--	---

10.	Миколаївська міська рада	<p>Міська цільова екологічна програма на 2023-2027 роки міста Миколаєва затверджена рішенням міської ради від 26.10.2023 №25/35</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку громади на 2024–2026 роки затверджена рішенням міської ради від 23.12.2023 № 27/9</p>	<p>Програма є комплексною та містить усі ключові елементи: аналіз проблем, цілі, заходи, фінансування, контроль. Вона охоплює напрями, передбачені Законом: оновлення зелених насаджень, розвиток ПЗФ, поводження з відходами, екологічну освіту та управління.</p> <p>Водночас у програмі бракує чітких кількісних екологічних індикаторів, що дозволили б оцінювати результативність (наприклад, рівень зменшення забруднення води чи повітря, площі нових зелених насаджень). Інтеграція з економічними та містобудівними планами громади залишається обмеженою.</p> <p>В цілому програма відповідає напрямам державної екологічної політики і демонструє системність, однак потребує посилення індикаторної бази, конкретизації зв'язку з національними стратегіями та більшої інтеграції у соціально-економічне планування громади.</p> <p>У структурі Програми окремим блоком передбачено «Охорону навколишнього природного середовища».</p> <p>Програмою визначено модернізацію систем водопостачання і водовідведення, очищення джерел, реконструкцію каналізаційних мереж, а також упорядкування системи поводження з відходами: рекультивацію міського полігону ТПВ, розвиток роздільного збору, ліквідацію стихійних сміттєзвалищ і пошук інвесторів для сміттєпереробного комплексу.</p> <p>Окрему увагу приділено відновленню зелених насаджень, догляду за парками й прибережними територіями, висадці дерев, моніторингу атмосферного повітря та підвищенню енергоефективності.</p> <p>Сильними сторонами програми є наявність повноцінного екологічного розділу, орієнтація на післявоєнне відновлення та інтеграція міжнародних інвестиційних проєктів. Водночас відсутні чіткі індикатори</p>
-----	--------------------------	---	---

			ефективності й системний моніторинг виконання, а проблематика зміни клімату та адаптаційні заходи відображені недостатньо.
11.	Одеська міська рада	<p>Міська цільова програма охорони і поліпшення стану навколишнього природного середовища м. Одеси на 2022–2027 роки (продовжена до 2028 р.), затверджена рішенням Одеської міської ради від № 117 від 21.06.2022 (із змінами)</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку міста Одеси на 2025 рік затверджена рішенням Одеської міської ради від 05.02.2025 року № 2801-VIII</p>	<p>Програма комплексно охоплює ключові сфери, визначені державною екологічною політикою: охорону водних ресурсів, захист атмосферного повітря, озеленення міста, розвиток і підтримку об'єктів ПЗФ, поводження з відходами, просвітницькі заходи. Передбачено моніторинг виконання програми через департамент екології та щорічне інформування міської ради, що відповідає вимогам щодо звітності та контролю.</p> <p>Хоча програма містить великий перелік завдань, система індикаторів і показників результативності залишається загальною, без чіткої кількісної бази. Це ускладнює вимірювання ефективності.</p> <p>Фокус на локальних проблемах (озеленення, благоустрій, поводження з ТПВ) є сильним, але стратегічний вимір (зміна клімату, нульове забруднення, циркулярна економіка) представлений лише декларативно.</p> <p>Програмою передбачені конкретні екологічні завдання: будівництво бюветних комплексів для доступу населення до чистої води, створення комплексу з термічної обробки небезпечних і медичних відходів, розробка місцевого плану управління відходами – що напряму узгоджується з Національним планом управління відходами.</p> <p>Водночас, попри конкретність заходів, екологічний блок зведений до інфраструктурних проєктів; відсутній комплексний підхід до питань кліматичної адаптації, біорізноманіття чи зеленої інфраструктури, що зменшує його узгодженість із Законом. Відсутня пряма інтеграція довілля в інші сфери економіки та розвитку громади.</p>

12.	Полтавська міська рада	<p>Діє Програма охорони довкілля Полтавської міської територіальної громади на 2023-2027 роки</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку Полтавської міської територіальної громади на 2025 рік</p>	<p>Програма охоплює ключові екологічні напрями: водні ресурси, відходи, зелені насадження, атмосферне повітря, природно-заповідний фонд. Є структурований опис проблем, завдань і заходів, а також визначене фінансування. Водночас програма не містить чітких екологічних KPI (зменшення викидів, площа озеленення тощо) та системної інтеграції з соціально-економічними документами громади. Екологічна складова виглядає самостійною, а не наскрізною.</p> <p>Екологічна складова у програмі не виділена окремим комплексним розділом. Заходи у сфері довкілля інтегровані до розділів про благоустрій, ЖКГ, енергоефективність, цивільний захист. Серед позитивних моментів — наявність планів озеленення, управління відходами, моніторингу атмосферного повітря та участі в міжнародних проєктах зі «зеленим» компонентом. Водночас бракує системності, кількісних індикаторів та відсилок до національних стратегій, що робить відповідність програмі Закону лише частковою.</p>
-----	------------------------	--	--

13.	Рівненська міська рада	Програма економічного і соціального розвитку Рівненської міської територіальної громади на 2024–2026 роки затверджена рішенням міської ради від 08.12.2023 року	<p>Екологічна складова у програмі представлена фрагментарно спільно з розділом по охороні здоров'я. Основними цілями та пріоритетами розвитку в галузі охорони навколишнього природного середовища є: відновлення, підтримання сприятливого гідрологічного режиму і санітарно-екологічного стану річок; запровадження європейського підходу в управлінні побутовими відходами задля зменшення їх кількості та обмеження їх впливу на довкілля та здоров'я громадян відповідно до Закону України «Про управління відходами»; підвищення рівня екологічної освіти і виховання населення.</p> <p>Серед позитивів — згадка про систему моніторингу атмосферного повітря та участь у міжнародних грантових екопроєктах. Загалом програма враховує екологічні аспекти, але основними недоліками програми є замала системність, недостатня деталізація, м'яка інтеграція довкілля у загальні стратегічні напрями.</p>
-----	------------------------	---	--

14.	Сумська міська рада	<p>Програма охорони навколишнього природного середовища Сумської міської територіальної громади на 2025 – 2027 роки від 22.01.2025 року № 8-СМВА</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку Сумської міської територіальної громади на 2025 рік від 24.12.2024 року № 405 СМВА</p>	<p>Програма охоплює ключові екологічні напрями (водні ресурси, озеленення, ПЗФ, відходи, екоосвіта) й інтегрована у Стратегію розвитку Сум до 2030 року через оперативну ціль В.4 «Комфортна громада». Це відповідає принципу інтеграції екологічної політики.</p> <p>Позитивним є залучення кількох джерел фінансування та орієнтація на актуальні проблеми (очисні споруди, боротьба з амброзією, паспортизація водойм). Водночас документ не має чітких відсилок до державних стратегій, індикатори результативності здебільшого загальні, а система моніторингу зведена до щорічних звітів. Тому Програма частково відповідає Закону. Вона системна на локальному рівні, але слабо інтегрована в національну політику.</p> <p>Екологічна тематика представлена у вигляді окремого підрозділу — "Охорона навколишнього природного середовища" в межах ширшої сфери Природокористування і безпека життєдіяльності. Це показує, що докільця є одним з формальних напрямів програми, а не винесеною декларацією. Екологічна складова інтегрована у ширший блок, але не виділена як самостійний розділ. Серед плюсів — наявність фінансово забезпечених заходів, визначених виконавців і механізму щорічної звітності; зв'язок із локальною Стратегією розвитку Сум до 2030 року. Водночас відсутні посилання на національні екологічні стратегії. Індикатори результативності здебільшого загальні й фінансові. Програма лише частково відповідає Закону.</p>
-----	---------------------	---	---

15.	Тернопільська міська рада	<p>Програма охорони навколишнього природного середовища Тернопільської міської територіальної громади на 2024-2027 роки, затверджена рішенням міської ради від 07.06.2024 № 8/39/13. Документ охоплює основні напрями: атмосферне повітря, водні ресурси, зелені насадження, ПЗФ, відходи, кліматична адаптація, екологічна просвіта.</p> <p>Програма економічного і соціального розвитку Тернопільської міської територіальної громади на 2025-2027 роки</p>	<p>Програма охоплює основні напрями: атмосферне повітря, водні ресурси, зелені насадження, ПЗФ, відходи, кліматична адаптація, екологічна просвіта. В цілому, програма відповідає Програмі відповідності вимогам Закону охоплюючи ключові напрями державної екополітики, передбачає системні заходи. Водночас бракує кількісних індикаторів результативності, інтеграції з державною політикою у сфері відходів і клімату, а також комплексного механізму моніторингу. Програма виглядає сильною, але її ефективність залежить від фінансування та узгодженості з іншими секторальними планами.</p> <p>Документ свідчить про інтеграцію екологічних питань у суміжні сфери (ЖКГ, енергетика, цивільний захист). Позитивним є акцент на переході до альтернативної енергетики та увага до поводження з відходами і зеленими зонами. Водночас відсутній цілісний екологічний блок, не сформульовані стратегічні завдання щодо охорони природи, біорізноманіття чи кліматичної адаптації. Немає і чітких відсилок до державних документів.</p>
16.	Ужгородська міська рада	Тут діє Програма охорони навколишнього природного середовища міста Ужгород на 2023–2025 роки, затверджена рішенням Ужгородської міської ради від 10.11.2022 р.	Програма визначає основні напрями природоохоронної діяльності громади, зокрема поводження з відходами, охорону атмосферного повітря та водних ресурсів, збереження зелених зон і територій природно-заповідного фонду, розвиток екологічної освіти та моніторинг стану довкілля. Програма має комплексний характер і охоплює ключові напрями природоохоронної діяльності на місцевому рівні. Передбачені заходи спрямовані на зменшення забруднення довкілля, розвиток системи управління відходами, збереження біорізноманіття та підвищення екологічної обізнаності населення. Це загалом відповідає основним напрямкам державної екологічної політики. Водночас у програмі обмежено представлені індикатори результативності природоохоронних заходів та система моніторингу їх

			виконання, що ускладнює оцінку ефективності реалізації програми.
17.	Харківська міська рада	«Програма економічного та соціального розвитку м. Харкова на 2025 рік, затверджена рішенням Харківської міської ради від 03.12.2024».	<p>У програмі відсутній окремий системний розділ, присвячений охороні довкілля. Екологічні питання інтегровані до інших галузевих напрямів розвитку міста, зокрема житлово-комунального господарства, благоустрою та енергоефективності, що свідчить про їх другорядний характер у структурі документа. Також у програмі відсутні чітко визначені екологічні індикатори результативності, система моніторингу виконання природоохоронних заходів та прямі посилання на Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України до 2030 року» або інші національні стратегічні документи.</p> <p>Таким чином, Програма економічного та соціального розвитку міста Харкова на 2025 рік частково відповідає напрямам державної екологічної політики.</p>

18.	Херсонська міська рада	Міська цільова програма «Екологія» на 2024 - 2026 роки затверджена рішенням № 895/7 від 30.09.24 року	<p>Програма визнає масштабні екологічні проблеми громади, спричинені окупацією, активними бойовими діями та підривом Каховської ГЕС.</p> <p>До пріоритетних завдань віднесено відновлення довкілля після руйнувань і підтоплень, ліквідацію стихійних сміттєзвалищ, рекультивацію полігону ТПВ, створення сучасної системи поводження з відходами, відновлення інфраструктури та захист природних ресурсів. Важливо, що проблеми були визначені за результатами громадських слухань і опитувань мешканців громади, де відзначено критичний стан сміттєзвалища, відсутність спецтехніки та неможливість проведення конкурсу на вивезення ТПВ під час воєнного стану.</p> <p>Водночас програмі бракує чітких індикаторів результативності, деталізації фінансування та інтеграції з національними документами, зокрема щодо кліматичної адаптації й реалізації Державної екологічної політики до 2030 року.</p> <p>Частково відображено завдання Національної стратегії управління відходами та Стратегії екологічної безпеки (моніторинг води, ліквідація наслідків забруднень), проте без визначених механізмів моніторингу й звітності.</p>
-----	------------------------	---	--

19	Хмельницька міська рада	«Програма економічного і соціального розвитку Хмельницької міської територіальної громади на 2025 рік» затверджена рішенням міської ради №7 від 11.12.2024 р.	<p>Програма охоплює широкий спектр завдань: стимулювання інвестицій та розвитку підприємництва, підтримку інноваційних проєктів, розбудову індустріального парку, розвиток агросектору, міжнародну співпрацю модернізацію транспортної інфраструктури, житлово-комунального господарства та заходи з енергоефективності.</p> <p>Програма узгоджується з національними документами розвитку та включає екологічні компоненти — управління відходами, озеленення, підвищення енергоефективності, що відповідає завданням Державної екологічної політики України до 2030 року та Стратегії управління відходами.</p> <p>Водночас, екологічний блок подано у загальному вигляді, без чітких індикаторів результативності чи конкретних планів моніторингу. Це обмежує можливість вимірювати ефективність у сфері довкілля. Загалом програма є комплексною, орієнтованою на стійкий розвиток громади, однак для посилення екологічної складової необхідно деталізувати заходи у сфері кліматичної адаптації та охорони природних ресурсів.</p>
----	-------------------------	---	---

20.	Черкаська міська рада	<p>Програма «Екологія 2021–2026», затверджена рішенням міської ради від 24.12.2020 № 2-42</p> <p>У місті діє Програма соціально-економічного розвитку м. Черкас затверджена Рішенням від 16.09.2025 № 1170 «Про внесення змін до рішення міської ради від 27.01.2020 № 2-5678 “Про затвердження Програми соціально-економічного і культурного розвитку міста Черкаси на 2020-2025 роки”»</p>	<p>Програма охоплює ключові напрями охорони довкілля: моніторинг атмосферного повітря, очищення водойм, утримання зелених насаджень та об’єктів природно-заповідного фонду, боротьбу з омелою та інвазійними видами, ліквідацію стихійних сміттєзвалищ, заходи з екологічної освіти. Серед сильних сторін програми - системність у визначенні завдань, проте відсутні чіткі індикатори результативності та слабо простежується інтеграція з національними стратегіями, зокрема у сфері клімату та адаптації.</p> <p>Програма має комплексний характер і визначає стратегічні напрями розвитку громади в усіх сферах: економіка та інвестиції, житлово-комунальне господарство, транспорт, освіта, охорона здоров’я, культура, соціальний захист населення. Екологічні питання у програмі інтегровані фрагментарно, переважно через блоки ЖКГ та благоустрою. Сюди належать утримання зелених зон, покращення водопостачання, модернізація мереж, окремі заходи з енергоефективності.</p> <p>Прямої кореляції з національними екологічними документами (Законом «Про Основні засади державної екологічної політики до 2030 року», кліматичною стратегією) немає. Таким чином, програма забезпечує системний підхід до соціально-економічного розвитку громади, але не формує повноцінного екологічного блоку, що обмежує її роль у реалізації державної екологічної політики на місцевому рівні.</p>
-----	-----------------------	--	---

21.	Чернівецька міська рада	Програма економічного і соціального розвитку громади на 2025 рік затверджена рішенням міської ради від 28.11.2024 № 2061.	Програма охоплює підтримку військових і ВПО, розвиток економіки, інвестицій та туризму, модернізацію інфраструктури, енергоефективність і покращення стану довкілля. Екологічна складова у програмі інтегрована в розділи про благоустрій, енергоефективність та розвиток інфраструктури. Передбачаються заходи з покращення стану довкілля, розвитку зелених зон, енергоощадних технологій та утилізації відходів. Проте питання довкілля не виділені в окремий блок, а представлені фрагментарно. Сильним боком програми є комплексність і врахування викликів воєнного часу. Водночас слабким – обмежена деталізація екологічних завдань та відсутність системи індикаторів їх виконання.
22.	Чернігівська Міська рада	Остання доступна на веб-сайті міської ради Програма економічного і соціального розвитку Чернігівської міської територіальної громади на 2024 рік затверджена рішенням Чернігівської міської ради від 8 лютого 2024 року № 37/VIII-17	Екологічна складова у програмі представлена в межах ширшого блоку житлово-комунального господарства, благоустрою та розвитку міської інфраструктури. Серед задекларованих завдань — підвищення екологічної безпеки, відновлення та підтримання сприятливого стану навколишнього природного середовища, а також заходи з адаптації до змін клімату. Програмою передбачено реалізацію заходів, пов'язаних із благоустроєм територій, озелененням міста, утриманням інженерної інфраструктури, підвищенням енергоефективності та модернізацією систем водопостачання і водовідведення. Частина заходів також спрямована на зменшення екологічних ризиків та покращення санітарного стану міського середовища. До слабких сторін програми належать відсутність чітко визначених екологічних індикаторів результативності, обмежена система моніторингу виконання заходів та відсутність прямих відсилок до Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» і пов'язаних національних стратегічних документів.

Додаток №5. Структура Департаменту захисту довкілля та адаптації до зміни клімату виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації)

Структурна одиниця	Основні функції
Директор департаменту	Здійснює загальне керівництво діяльністю департаменту, формування та реалізацію політики у сфері довкілля та клімату, координацію роботи підрозділів
Заступник директора департаменту	Координує розподіл і виконання різних напрямків роботи департаменту, організовує виконання програм і заходів
Головний спеціаліст з внутрішнього аудиту	Здійснює внутрішній контроль діяльності департаменту, аудит ефективності використання ресурсів
Головний спеціаліст з питань запобігання та виявлення корупції	Забезпечує впровадження антикорупційної політики та здійснює контроль за її дотриманням
Сектор з питань управління персоналом	Виконання завдань щодо кадрового забезпечення, управління персоналом
Сектор інформаційно - аналітичної роботи та контролю	Забезпечення ведення аналітичної роботи департаменту, підготовки звітів, здійснення контролю за виконанням рішень
Сектор міжнародної співпраці та зв'язків з громадськістю	Забезпечення виконання завдань із взаємодії з міжнародними партнерами, комунікації з громадськістю
Сектор з питань поводження з тваринами	Виконання завдань щодо реалізації політики у сфері поводження з тваринами
Відділ правового забезпечення	Забезпечення правового супроводу діяльності департаменту у т. ч. підготовки нормативно-правових актів, представництво інтересів департаменту у судах
Заступник директора – начальник управління бухгалтерського обліку та планово-економічної роботи (головний бухгалтер)	Здійснює керівництво фінансово-економічним напрямом діяльності управління
Відділ бухгалтерського обліку	Забезпечення ведення роботи з бухгалтерського обліку та фінансової звітності
Відділ планово-економічної роботи	Виконання завдань щодо планування витрат, здійснення економічного аналізу тощо
Заступник директора – начальник управління охорони навколишнього середовища та адаптації до зміни клімату	Здійснює координацію роботи із виконання екологічної політики та заходів адаптації до зміни клімату

Управління охорони навколишнього середовища та адаптації до зміни клімату	Забезпечення виконання завдань щодо реалізації політики у сфері охорони навколишнього природного середовища та адаптації до зміни клімату
Відділ екологічного моніторингу та раціонального природокористування	Виконання завдань щодо моніторингу стану довкілля, управління природними ресурсами
Відділ екологічної оцінки	Забезпечення проведення процедур оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки
Управління розвитку природно-заповідного фонду та зеленого господарства	Виконання завдань з реалізації політики у сфері ПЗФ та зелених насаджень
Відділ розвитку природно - заповідного фонду	Виконання завдань з охорони та розвитку ПЗФ
Відділ зеленого господарства	Забезпечення виконання завдань щодо створення, утримання та розвитку зелених зон